

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

GELDING EN BINDENDE KRACHT VAN DE RECHTSNORM IN RECHTSDOGMATIEK, RECHTSSOCIOLOGIE EN RECHTSFILOSOFIE

I. *Inleidende beschouwingen*

Indien we een rechtshistorisch overzicht zouden geven van de diverse geldingsbegrippen, zouden we het kunnen laten beginnen met de aanhef van de wetten van Hammurabi, luidend als volgt: "Toen Anu, de verhevene, en Bel, de heer van hemel en aarde, aan Marduk, de god van het recht, de op aarde levende mensheid hadden toegewezen, hebben Anu en Bel mij Hammurabi, geroepen om aan het recht gelding te verschaffen."

Zoals uit de titel van dit opstel blijkt, zullen we het hier echter niet over rechtsgeschiedenis hebben. Met het citeren van Hammurabi's woorden bedoelen we slechts aan te tonen, dat een bezinning omtrent de inhoud van de term gelding zich reeds opdringt van bij het ontstaan van het recht. Zeker, toen Hammurabi over de gelding van zijn wetten sprak, dacht hij aan het opvolgen ervan door zijn onderdanen, of indien dit niet het geval was, het toepassen van de harde eraan verbonden straffen. Maar kan men zeggen, indien deze idee niet gerealiseerd was, dat Hammurabi's codex niet gold? Waren zij voor velen geen openbaring door goddelijke wezens van het rechtvaardige, onafhankelijk van het feit van opvolging of toepassing?

Het is de taak van de rechtshistoricus om dit verre juridische verleden te onderzoeken. Hier zal gepoogd worden hetzelfde probleem aan de hand van hedendaagse inzichten en kennis in algemene zin toe te lichten. Niemand zal ontkennen dat ook nu de vraag, wanneer een rechtsnorm geldt en wanneer niet, en waarop zijn bindende kracht steunt, nog niet volledig is beantwoord. Integendeel. Talloze juridische discussies draaien rond het hopeloze dilemma of de feiten het recht determineren dan wel het recht de feiten moet determineren. Zulk dilemma vindt dikwijls zijn oorsprong in de terminologische verwarring omtrent het begrip gelding en bindende kracht.

Aan de hand van de analyse van deze twee begrippen zullen we ook de taakverdeling en meteen het vraagstuk van de wetenschappelijkheid van de rechtsdisciplines aanraken. Gelding en bindende kracht zijn volgens ons twee totaal verschillende begrippen, die te maken hebben met denkniveaus van verschillende aard, nl. het wetenschappelijke en het filosofische. Beide elementen zitten echter ineengestrengeld in de juridische disciplines, en af en toe wordt het ene wel eens voor het andere genomen. Een actueel juridisch-filosofische problematiek, nl. het abortusdebat, moge dit illustreren. Als beweerd wordt dat het abortusverbod een juridisch-wetenschappelijke noodzaak is, dan rijzen toch vragen over wat met juridisch-wetenschappelijk bedoeld wordt. Heeft men het over een sociaal-empirische realiteit, die zich steeds doorheen de menselijke maatschappijordeningen herhaalt, of heeft men het over een spirituele realiteit, die de mens naar een dergelijke verbodsregel drijft? In dit laatste geval begeeft men zich op een terrein waar wetenschappelijke precisie en bewijskracht, zoals ook op sociaal-wetenschappelijk terrein meer en meer wordt nagestreefd, hoogst onwaarschijnlijk wordt. De wijze waarop wij de gelding en de bindende kracht van een rechtsnorm zullen afgrenzen wil een aanloop zijn tot een duidelijke afbakening van het wetenschappelijke en filosofische terrein in de discussie over waardengeladen juridische onderwerpen.

Daartoe zal eerst een propositie gedaan worden voor het onderscheiden van de diverse geldingsbegrippen van een rechtsnorm. Vanuit dit onderscheid zullen wij dan, dat wat courant onder rechtsdogmatiek en rechtssociologie wordt verstaan onder de loep nemen om te achterhalen met welke geldingsbegrippen in deze disciplines wordt gewerkt.

Vervolgens worden enkele belangrijke theorieën over de bindende kracht van de rechtsnorm, waarbij

gelding en bindende kracht door elkaar worden gehanteerd, geanalyseerd.

Tenslotte zal in het laatste deel op grond van de voorheen getrokken conclusies, het onderscheid en de taakverdeling binnen de juridische disciplines worden belicht.

II. De verschillende geldingsbegrippen van een rechtsnorm

Uit het gebruik in de dagelijkse spreektaal van de term gelding voor wat de rechtsnorm betreft, valt gemakkelijk af te leiden dat deze term interne contradicties kan bevatten. Zo kan bv. een wettelijke norm, die door onbruik niet meer door de rechtbanken wordt toegepast, enerzijds wel, anderzijds niet als geldend worden bestempeld. In het eerste geval redeneert men vanuit een aantal grondwettelijke criteria, in het tweede geval vanuit de werking van het recht in de sociale realiteit. Aldus komt men tot de constatering dat de term gelding slaat op diverse kwaliteiten van de rechtsnorm, die niet noodzakelijk allemaal moeten aanwezig zijn, om de term gelding te gebruiken. Rupert Schreiber stelt dan ook in zijn werk *Die Geltung von Rechtsnormen* voor de algemene term "gelden" uiteen te halen tot drie vormen van gelding, die elk op zichzelf een kwaliteit van een rechtsnorm kunnen zijn. Hij onderscheidt aldus de factische, de grondwettelijke en de ideële gelding.

A. DE FACTISCHE GELDING VAN EEN RECHTSNORM

"Eine Rechtsnorm gilt faktisch, soll bedeuten, eine Rechtsnorm ist wirksam derart, dass immer dann, wenn der Tatbestand der Rechtsnorm erfüllt ist, die Rechtsfolge eintritt."¹ Factische gelding, aldus omschreven, staat onafhankelijk van het feit of een rechtsnorm te verantwoorden is binnen de logische structuur van een rechtssysteem, en onafhankelijk van de eventuele overeenstemming van een rechtsnorm met een filosofisch of moreel waardensysteem. Bij Schreibers omschrijving dienen evenwel enkele opmerkingen gemaakt te worden.

De twee in de definitie gebruikte kernbegrippen zijn "der Tatbestand" en "die Rechtsfolge" van een rechtsnorm. Klaarblijkelijk wordt hier een welbepaald concept van rechtsnorm naar voren geschoven, nl. de rechtsnorm bestaande uit een koppeling van feitelijke voorwaarden en rechtsgevolgen. Nu is het duidelijk dat de officiële teksten en uitspraken, waarin rechtsnormen worden geformuleerd dit concept niet direct weerspiegelen.

Nemen we bv. art. 461 Sw.: "Hij die een zaak die hem niet toebehoort, bedrieglijk wegneemt, is schuldig aan diefstal". Deze zin komt, redenerend met

Schreibers concept, slechts voor als de nadere omschrijving van een feitelijke voorwaarde, nl. van die feitelijke voorwaarde, waaraan o.a. in art. 468 Sw.: "Hij die een diefstal pleegt door middel van geweld of bedreiging, wordt gestraft met opsluiting.", een rechtsgevolg wordt gekoppeld.

In het burgerlijk recht zal dit concept rechtsnorm nog minder voorkomen in expliciete formuleringen. De artikelen bv. van het B.W. die de geldigheid van de overeenkomsten bepalen, zijn slechts omschrijvingen van feitelijke voorwaarden. Als deze geldigheidsvoorwaarden eenmaal gekoppeld zijn aan hun rechtsgevolg, zoals bv. nietigheid van een contract bij ongelidge overeenkomst, kan men spreken van een rechtsnorm.

De rechtsnorm zoals hij door Schreiber is opgevat, valt dus niet onmiddellijk te constateren door blote waarneming van teksten en uitspraken, maar wel door het waarnemen doorheen de bril van dit concept.

Nochtans is deze opvatting niet uit het ijl gegrepen. Zij vloeit voort uit een definiëring van het recht, waar het recht gezien wordt als een normatieve orde, gegarandeerd door een georganiseerd dwangapparaat. Deze definitie, eerder historisch en sociologisch getint, deed reeds dienst als bruikbare bouwsteen in het empirisch onderzoek van het rechtsfenomeen².

Een tweede opmerking is dat het concept factische gelding in botsing komt met het geldingsbegrip zoals het door sommige sociologen wordt opgevat³, nl. dat rechtsnormen gelden in zoverre de rechtsonderhorigen zich overeenkomstig het recht gedragen en aldus een bepaalde rechtsinhoud wordt afgedwongen. Deze visie impliceert dat de rechtsnorm niet zou gelden als de rechtsonderhorigen een feitelijke voorwaarde ervan vervullen en bijgevolg de rechtsgevolgen, door het sanctieapparaat verzekerd, zullen ondergaan. De consequentie van deze visie is dat een belangrijk gedeelte van de sociale werking van het recht aan dit geldingsbegrip ontsnapt. Factische gelding is er dus a) wanneer de feitelijke voorwaarden niet worden vervuld en dus geen rechtsgevolgen dienen te worden toegepast en b) wanneer telkens als de feitelijke voorwaarden vervuld zijn, de rechtsgevolgen effectief toegepast worden.

² Dit, niet in het minst bij de Duitse socioloog MAX WEBER; cfr. *On Law in Economy and Society*, p. 6. Deze Engelse tekst is een gedeeltelijke vertaling van *Wirtschaft und Gesellschaft* door E. SHILS en M. RHEINSTEIN, die rechtssociologisch belangrijke delen ervan bundelen.

³ Bv. door WERTHEIM, JELLINEK en ook WEBER. Zij gaan ervan uit dat een rechtsnorm geldt wanneer er bij een persoon een rechtsovertuiging aanwezig is en een bepalende factor uitmaakt van zijn gedrag. In dit verband wijzen we op het door GLASTRA VAN LOON ("De Ontwikkeling van de Rechtsociologie", in *Mens en Maatschappij*, 1965, p. 97-111) gemaakte onderscheid in de benadering van een rechtsnorm, nl. enerzijds als richtsnoer van het handelen en anderzijds als maatstaf van beoordeling. Hier wordt de laatste benadering toegepast. De reden hiervoor wordt in III belicht.

¹ RUPERT SCHREIBER, *Die Geltung von Rechtsnormen*, Berlin, 1966, p. 58.

Wanneer b) zich soms of niet altijd voordoet, heeft men te doen met een rechtsnorm die slechts tot op bepaalde hoogte factisch geldend is. Een gradualiteit in deze vorm van gelding is dus mogelijk⁴.

B. DE GRONDWETTELIJKE GELDING VAN EEN RECHTSNORM

"Eine Rechtsnorm ist verfassungsmässig gültig, soll heissen, gemessen an den Vorschriften der Verfassung über die Geltung von Rechtsnormen ist diese Rechtsnorm gültig"⁵. Deze omschrijving lijkt, zo te zien, geen moeilijkheden op te leveren. De rechtsnorm is geldend wanneer aan de formele criteria, in de Grondwet opgenomen, is voldaan.

Volledig waterdicht is deze definitie echter niet. Ook de grondwettelijke formele criteria zijn voor interpretatie vatbaar. De vraag kan dan opduiken volgens welke interpretatie van de Grondwet men de grondwettelijke gelding in sommige gevallen opvat. Zo wordt bv. de grondwettelijke geldigheid van de delegatie van wetgevende macht op grond van wetten op bijzondere of buitengewone machten aan de Koning gefundeerd in een bepaalde interpretatie van art. 78 Grondwet, een interpretatie die echter niet door iedereen wordt aangenomen^{6, 7}. Om deze moeilijkheden op te lossen stelt Schreiber⁸ voor het grondwettelijk normengeheel, zoals de grondwetgever het heeft gewild, als basis van deze geldingsvorm te nemen. Grondwettelijke gelding zal dan duiden op overeenstemming met de letterlijke tekst, en in de gevallen dat deze duister mocht zijn, met een interpretatie geïnspireerd door de wil van de grondwetgever. Deze optie is de enig mogelijke om het begrip grondwettelijke gelding strikt afgescheiden te houden van de factische of de ideële gelding (cfr. infra). Grondwettelijke gelding duidt immers op overeenstemming met een aantal objectief vaststaande geldingscriteria.

Indien men de overeenstemming met de "subjectieve"⁹ interpretatie van deze geldingscriteria door de rechter of rechtsgeleerde, ook als grondwettelijke gelding beschouwt, wordt dit begrip vermengd met factische of ideële gelding. Factische gelding duidt im-

mers op de daadwerkelijke toepassing van een rechtsnorm, zonder daarbij een externe objectieve maatstaf te betrekken. De daadwerkelijke toepassing van de Grondwet, die, zoals we kunnen vaststellen, kan afwijken van de oorspronkelijke doelgerichtheid ervan, kan echter niet meer als objectieve maatstaf worden beschouwd. Dit zelfde geldt voor de doctrinaire interpretatie van de Grondwet.

C. DE IDEËLE GELDING

"Eine Rechtsnorm hat ideelle Geltung, soll bedeuten, dass die Rechtsnorm von einem Autor als allgemeine Lösung eines Interessenkonfliktes vorgeschlagen ist."¹⁰

Deze vorm van gelding duidt zuiver op de geestelijke aanvaarding van één of meerdere individuen van een rechtsnorm als de juiste oplossing voor bepaalde situaties. Deze aanvaarding kan ingegeven zijn door allerlei motieven van filosofische, morele, religieuze of utilitaire aard.

Deze vorm van gelding is onafhankelijk van factische of grondwettelijke gelding in die zin, dat de ene vorm de andere niet automatisch impliceert. Causale relaties tussen de diverse vormen van gelding zijn uiteraard wel mogelijk. Een sterk ideëel geldende rechtsnorm kan als wet een grondwettelijke en, doorheen rechterlijke uitspraken, een mate van factische gelding bekomen¹¹.

Deze drie vormen van gelding worden door Schreiber geacht onherleidbaar tot elkander te zijn. In een analyse van geldingstheorieën van diverse andere rechtstheoretici, toont hij aan hoe andere geldingsconcepten kunnen herleid worden tot één van deze drie geldingsbegrippen.

Gaan we nu even na met welke geldingsbegrippen in de rechtsdogmatiek en in de rechtssociologie wordt gewerkt.

III. Geldingsbegrippen in de rechtsdogmatiek

Alvorens na te gaan wanneer een rechtsdogmaticus de rechtsnorm als geldend beschouwt, wagen we ons aan een kort onderzoek naar de inhoud van de dogmatische arbeid. Ook daarvan immers worden uiteen-

⁴ R. SCHREIBER, o.c., p. 59.

⁵ R. SCHREIBER, o.c., p. 64.

⁶ Zie A. MAST, *Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk Recht*, p. 183.

⁷ SCHREIBER vermeldt in dit verband het volgende probleem: cfr. Art. 20 Abs. 3 GG.: "Die Gesetzgebung ist an die Verfassungsmässige Ordnung, die vollziehende Gewalt und die Rechtsprechung sind an Gesetz und Recht gebunden". De grondwettelijke geldigheid van een rechterlijke uitspraak hangt dus af van de overeenstemming met "Gesetz" en "Recht". De laatste term biedt uiteraard mogelijkheid tot overloze interpretatie.

⁸ R. SCHREIBER, o.c., p. 65.

⁹ Met subjectieve interpretatie wordt hier geenszins willekeurige interpretatie bedoeld, maar de interpretatie, die zich niet richt op de bedoeling van de grondwetgever zelf, maar zich aanpast aan de noden van de tijd of nieuwe visies.

¹⁰ R. SCHREIBER, o.c., p. 65.

¹¹ Zo bv. art. 1 van het Zwitsers B.W.: "La loi régit toutes les matières auxquelles se rapportent la lettre ou l'esprit de l'une de ses dispositions. A défaut d'une disposition légale applicable, le juge prononce selon le droit coutumier et, à défaut d'une coutume, selon les règles qu'il établirait s'il avait à faire acte de législateur. Il s'inspire des solutions consacrées par la doctrine et la jurisprudence". Hier wordt uitdrukkelijk bepaald dat de rechter bij gebrek aan een grondwettelijk geldende norm, naar normen met ideële gelding kan teruggrijpen om de leemten aan te vullen. De overgang van ideële naar factische gelding wordt hier dus wet- telijk geregeld.

lopende omschrijvingen gegeven. In deze omschrijvingen komen als het ware twee polen naar voren, enerzijds systematisering van het bestaande recht, anderzijds interpretatie en normatieve creativiteit.

Zo leggen Bellefroid en Zevenbergen¹² de nadruk op de systematiserende taak van de rechtsdogmatiek. "Om dit echter te kunnen doen, schrijft Zevenbergen, moet de zin der voorschriften worden vastgesteld, anders kan hun plaats in het systeem niet worden aangewezen"¹³. Systematisering kan dus moeilijk los gezien worden van interpretatieve arbeid daar het opbouwen van een geordend geheel met de losse bouwstenen van officiële teksten en rechterlijke uitspraken, steeds een plaatsbestemming ervan inhoudt, hetgeen neerkomt op een of andere vorm van interpretatie. Gény echter spreekt van "un art, si l'on entend par là tout mécanisme de mise en oeuvre de préceptes vitaux (lois acquises et croyances) en vue d'un but pratique"¹⁴. De nadruk komt aldus op normatieve creativiteit te liggen, in plaats van de systematisering en de interpretatie, in dienst ervan¹⁵.

Deze normatieve creativiteit behelst niet alleen de interpretatie van bestaande regelen, maar ook, zoals E. von Savigny verklaart, het formuleren van buitenwettelijke oordelen, die voor de rechterlijke beslissingen aan te wenden zijn¹⁶. Een taak, die op een systematische en rationele wijze dient aangepakt te worden, daar het gevaarlijk zou zijn deze opgave alleen aan de rechterlijke praxis over te laten¹⁷.

De grens van de normatieve creativiteit van de dogmaticus wordt min of meer duidelijk doorheen de verhouding met de zogenaamde rechtspolitiek. "De rechtspolitiek onderzoekt welke veranderingen in het bestaande recht moeten worden gebracht, om aan de

nieuwe eischen van het maatschappelijk leven te voldoen.", verklaart Bellefroid¹⁸. Deze gebiedsbepaling van de rechtspolitiek overlapt echter voor een groot deel de dogmatiek in haar normatieve functie. E. von Savigny spreekt van "akceptable Auslegungen des Gesetzes finden, zur Diskussion stellen, überprüfen und verteidigen"¹⁹, waaruit af te leiden valt dat ook de dogmaticus aan "rechtspolitieke activiteit", in de zin zoals Bellefroid daaraan gaf, doet.

Het bekritiseren en het geven van alternatieven voor bestaande interpretaties en buitenwettelijke rechtsnormen kan stellig beschouwd worden als "een onderzoek welke veranderingen in het bestaande recht moeten worden gebracht om aan de nieuwe eischen van het maatschappelijk leven te voldoen." Het gebied, aan de dogmatiek toebedeeld, slokt echter niet volledig de "rechtspolitiek" op. Zo plaatst E. von Savigny de grenspalen als volgt: "Dabei verstehe ich unter 'Dogmatik' diejenige Tätigkeit welche (...) b) in der Diskussion über diese aussergesetzlichen Rechtssätze den Gesetzeswortlaut als immun behandelt"²⁰. De letterlijke betekenis van de wet wordt dus als een a priori uitgangspunt, een minimumdogma voor de dogmatiek vooropgesteld. Het gedeelte van de "rechtspolitiek", dat betrekking heeft op kritiek en alternatieven ten opzichte van de wetten zelf, wordt praktisch nooit tot de dogmatiek gerekend.

Besluiten we met vast te stellen dat onder dogmatiek courant de volgende activiteiten worden verstaan:

- a) systematiseren van het bestaande recht, met als gevolg een zekere mate van interpretatie;
- b) het voorstellen van interpretaties van het bestaande recht en het formuleren van buitenwettelijke normen;
- c) het bekritiseren van heersende interpretaties en buitenwettelijke normen.

Later komen we terug op het wetenschappelijke en normatieve karakter van deze dogmatiek; nu zullen we, voortgaande op de gevonden typering ervan, het daarin gebruikte geldingsbegrip opzoeken.

In de systematiserende arbeid wordt betracht de ongeordende verzameling van wetten en uitspraken te ordenen door ze terug te leiden op meer algemene normen en principes. Het is voor de hand liggend dat het algemeen principe van de gelding van wettelijke normen terug te vinden is in de grondwettelijke geldingsregelen. Onafhankelijk derhalve van het feit of een wettelijke norm daadwerkelijk wordt toegepast, of ideëel wordt bijgetreden door een zeker aantal individuen, zal elke wettelijke norm, te verantwoorden op basis van de grondwettelijke criteria als een geldende norm worden opgevat. Anders ligt het enigszins wat de gelding van diverse mogelijke interpretaties en bui-

¹² J. BELLEFROID, *Inleiding tot de Rechtswetenschap in Nederland*, Nijmegen-Utrecht, 1940, p. 23.

¹³ W. ZEVENBERGEN, *Encyclopedie der Rechtswetenschap*, p. 334; zie ook W. KAMPHUIZEN, *Beschouwingen over Rechtswetenschap*, Nijmegen-Utrecht, 1938, p. 118.

¹⁴ E. GÉNY, *Science et technique en droit privé positif*, Parijs, 1924, p. 70. GÉNY heeft het hier over "le droit positif", waaronder hij iedere activiteit, waarbij aan rechtschepping wordt gedaan, dus ook rechtspraak en rechtsleer, begrijpt.

¹⁵ Zie ook L.J. VAN APELDOORN, *Inleiding tot de studie van het Nederlandse recht*, Zwolle, 1966, p. 340: "Zij (de dogmatische wetenschap) beoogt niet een blote beschrijving en causale verklaring van deze feiten (woorden, wetten en vonnissen, of daden en gebruiken, die als feiten waargenomen, beschreven en wetenschappelijk verklaard kunnen worden), maar zij kent er gezag aan toe, verklaart ze niet causaal, maar interpreteert ze - evenals de rechter doet - teleologisch, nl. met het doel dat de mensen zich naar de geïnterpreteerde woorden en daden zullen richten".

¹⁶ Zie E. VON SAVIGNY, "Die Jurisprudenz im Schatten des Empirismus; Polemische Anmerkungen zu Hans Albert: Erkenntnis und Recht", in *Jahrbuch für Rechtssoziologie und Rechtstheorie*, Düsseldorf, 1972, p. 92.

¹⁷ H. ALBERT, "Erkenntnis und Recht; Die Jurisprudenz im Lichte des Kritizismus", in *Jahrbuch für Rechtssoziologie und Rechtstheorie*, Band 2, Düsseldorf, 1972, p. 92.

¹⁸ J. BELLEFROID, o.c., p. 23; zie ook J. HAESAERT, *Théorie Générale du Droit*, p. 21.

¹⁹ E. VON SAVIGNY, o.c., p. 101.

²⁰ E. VON SAVIGNY, o.c., p. 98.

tenwettelijke normen betreft. Als verlengstuk van de grondwettelijk geldende legale normen zal men in het dogmatische systeem de door de rechters daadwerkelijk toegepaste interpretaties en buitenwettelijke normen verwerken. Het criterium zal hier dus de factische gelding zijn. Dit kan, althans in het Belgisch rechtssysteem, logisch verantwoord worden, daar de Grondwet, behalve dan voor het strafrecht, de rechter niet verbiedt extra-legale normen te hanteren. Integendeel, het wettelijke principe, geformuleerd in art. 5 Ger.W. verplicht als het ware de rechter dit te doen.

Ideële rechtswetten zonder grondwettelijke gelding en niet-factisch geldende interpretaties kunnen in de dogmatische systematisering als interessante rechtsgedachten voorkomen, als geldende normen zullen zij niet opgevat worden.

Het volledig ontbreken van, of de geringe vraag van factische gelding van een wettelijke norm zal voor de dogmaticus niets afdoen van de gelding onder het motto, dat de feiten de wet aan de wet niet dicteren.

In de normatief-creatieve arbeid bezit elke daarbij naar voren gebrachte norm een zekere graad van ideële gelding. De graad van deze gelding zal bepaald worden door de kwaliteit en kwantiteit van de individuen, die zich achter de voorgestelde norm, als zijnde de juiste oplossing voor een belangenconflict, stellen.

De dogmaticus die ideël geldende normen naar voren schuift, zal de term "gelding van de rechtsnorm" meestal gebruiken in de betekenis van relatie met een meer algemeen principe, dat zowel van juridische, morele, religieuze, economische of filosofische aard kan zijn. Deze betekenisinhoud leidt echter tot verwarring van het begrip gelding, zoals wij het hebben opgevat, en de bindende kracht van een rechtsnorm.

Op het fundamenteel onderscheid tussen beide komen we later terug.

Ongeacht de rechtvaardiging die de dogmaticus aan zijn voorgestelde rechtsnorm of interpretatievoorstel geeft, kunnen we stellen dat elke norm die een zekere ideële aanvaarding bekomt ideël geldend is. Het bekomen van factische of grondwettelijke gelding hangt echter af van de receptie van deze norm in de rechterlijke toepassing of in het legale normengeheel.

IV. Geldingsbegrippen in de rechtssociologie

Terwijl we voor de omschrijving van de dogmatiek een zekere congruentie in de opinies daarover konden constateren, blijkt een globaliserende omschrijving geven van de rechtssociologische activiteit grotere moeilijkheden op te leveren.

De grotere eenstemmigheid inzake inhoud en taak van de dogmatische arbeid hangt samen met de maatschappelijke behoefte, waaraan hij beantwoordt. Dogmatiek is immers direct van nut in de opleiding van sociale rolvervullers in het juridisch apparaat, alsook voor de werking van dit apparaat.

De praktische behoefte van rechtssociologische arbeid blijft daarentegen een voorwerp van talrijke twistvragen. Het nog niet vastliggen van de praktische sociale taak van de rechtssociologie is meteen ook een factor van voortdurende verdeeldheid omtrent methode, object en taak van de rechtssociologie.

Om te vermijden dat de behandeling van de sociologische betekenis van het begrip gelding van de rechtsnorm uitloopt op de behandeling van diverse sociologische opvattingen daaromtrent, kiezen we één welbepaalde visie, en wel die visie, die zowel in de theoretische discussie als in de praktische operationalisering vrij ruime navolging vindt.

Rechtssociologie kunnen we omschrijven als de empirische studie van de rechtsfenomenen, beschouwd als sociale actiepatronen, in wederzijdse relatie met andere sociale actiepatronen²¹. Deze opvatting impliceert dat de sociologie als wetenschap als strikt onderscheiden dient beschouwd te worden van het sociologisch positivisme, waarbij vooropgesteld wordt dat sociale en politieke waarden kunnen afgeleid worden uit de empirisch-wetenschappelijke studie van de maatschappij²².

Anderzijds blijkt ook de globaliserende functie van de sociologie een minder en minder houdbaar postulaat te zijn²³.

In de empirische studie die de rechtssociologie is, doet zich de rechtsnorm, eerder omschreven als koppeling van feitelijke voorwaarden en rechtsgevolgen, voor als instrument van sociale actiepatronen met juridisch karakter. Daar de rechtssocioloog de rechtsfenomenen bestudeert doorheen de bril van zijn theoretisch model, d.i. het sociaal actiepatroon, zal de gel-

²¹ Hiermede sluiten we ongeveer aan bij het standpunt ingenomen door J. VAN HOUTTE en G. DIERICKX in "De Rechtssociologie: Haar Ambities en Beperkingen", T.P.R., 1970, 419-443. Cfr. p. 427: "De rechtssociologie is een wetenschap die op positieve wijze (methode) het recht, d.i. het juridisch handelen (materieel voorwerp) doorheen een theoretisch model, bv. het socio-cultureel systeem (formeel voorwerp) bestudeert".

²² Het sociologisch positivisme, uitgebouwd door Comte, behoort o.i. tot het terrein van de filosofie. Over de waarde van deze filosofische strekking spreken we ons hier niet uit. Ook de marxistische filosofie gaat uit van het standpunt dat uit de objectieve studie van de sociale realiteit, zij het dan volgens de marxistische methode, de na te streven politieke en sociale waarden kunnen afgeleid worden.

²³ VAN HOUTTE en DIERICKX bakenen het terrein van de onderscheiden wetenschappen af op grond van hun specifiek referentiekader, en niet op grond van hun materieel object (o.c., p. 433). Bij het sociologisch referentiekader rekenen zij de dialectiek tussen beleidsprobleem en de eigen theoretische verworvenheden. Daarin kunnen wij hen echter niet volgen. Hoewel wetenschap-sociologisch beschouwd beleidsproblemen een motor zijn van sociologische vooruitgang, schijnt het ons heilzaam als principe te stellen dat de sociologie als empirische studie los moet staan van de "cliënteneisen" (cfr. C.J. LAMMERS in *Menswetenschappen Vandaag*, Boom-Meppel, 1972, p. 23-52) en beleidsproblemen niet tot het referentiekader van de sociologie te rekenen.

ding van een rechtsnorm voor hem betekenen de mate waarin de rechtsnorm als instrument van dit juridisch sociaal actiepatroon valabel is. Dit voert ons naar het reeds eerder omschreven concept van de factische gelding. Deze vorm van gelding nu gaat volledig op in twee omstandigheden: a) wanneer de feitelijke voorwaarden zich niet voordoen en b) wanneer, telkens als de feitelijke voorwaarden zich voordoen ook de rechtsgevolgen intreden.

Om de factische gelding van een rechtsnorm sociologisch te meten zal men dus de volgende verhoudingen dienen op te sporen. Primo, de verhouding tussen het aantal keren dat feitelijke voorwaarden zich voordeden en de rechtsgevolgen wel intraden, en het aantal keren dat rechtsgevolgen niet op de feitelijke voorwaarden volgden. Secundo, de verhouding tussen het aantal keren dat de feitelijke voorwaarden zich voordeden en het aantal keren dat ze zich niet voordeden.

Illustreer we dit met een voorbeeld. De factische gelding van de strafrechtelijke normen inzake vruchtafdrijving, zal bepaald worden door de volgende verhoudingen: de verhouding onbestrafte en bestrafte abortussen enerzijds, de verhouding abortussen en geboorten anderzijds.

De jurist zal het sociologisch onderzoek naar de eerste verhouding zeker als een interessante informatie zien, daar dit rechtstreeks betrekking heeft op de efficiëntie van het juridisch apparaat. Achter de relevantie van het onderzoek naar de tweede verhouding zal hij echter vraagtekens plaatsen. Nochtans raakt dit onderzoek juist de essentie van de rechtssociologische activiteit. Waarom?

Het in werking stellen van een sociaal actiepatroon zoals het juridische apparaat wordt gedragen door een waardengeheel. Vanuit dit waardengeheel worden bepaalde gedragspatronen geëvalueerd en daarom als feitelijke voorwaarden in een rechtsnorm opgenomen, d.w.z. gekoppeld aan een bepaald rechtsgevolg. Het juridisch sociaal actiepatroon, waarin deze norm is ingebed kunnen we zien als een middel om dit waardengeheel te realiseren.

Indien nu vastgesteld wordt dat de rechtsgevolgen uitblijven t.o.v. voorkomende feitelijke voorwaarden, heeft deze informatie betrekking op de efficiëntie van het middel, nl. het juridisch sociaal actiepatroon. Vanuit de empirische sociologische informatie in dit verband, zou dan kunnen gezocht worden naar de verhoging van de efficiëntie.

Het doel, nl. het waardengeheel zelf, wordt daarvoor echter niet in twijfel gebracht.

Indien blijkt dat feitelijke voorwaarden, volgens het waardengeheel, waarop het juridisch sociaal actiepatroon stoelt, negatief geëvalueerd, zich enorm talrijk voordoen, kan men het waardengeheel zelf in twijfel trekken en eventueel constateren dat andere waarden bij de rechtsonderhorigen opgeld maken.

Laten we deze redenering verder doortrekken in ons eerder aangehaald voorbeeld. Veronderstellen we dat

achter de abortuswetgeving een positieve nataliteitspolitiek stak. Het ontsnappen van vele abortusgevallen aan het oog van de opsporingsinstanties werpt slechts de vraag op naar de doeltreffendheid van de middelen. Men kan denken aan een verbetering van de opsporingstechnieken of aan extra-juridische preventieve acties. De doelstelling zelf komt daardoor echter niet in het gedrang²⁴.

Constateert men echter een enorm hoog abortuscijfer in verhouding met de geboorten, dan kan men zich de vraag stellen of de onderhorigen de positieve nataliteitspolitiek nog wel aanvaarden²⁵.

Deze laatste vraagstelling is in het kader van de rechtssociologie belangrijk, omdat de rechtssociologie het juridisch sociaal actiepatroon niet als een geïsoleerd systeem bestudeert, maar het voortdurend in relatie brengt met andere sociale actiepatronen²⁶.

Het waardengeheel, dat achter het juridisch handelen steekt, kan sociologisch beschouwd worden als het resultaat van o.a. morele, economische en religieuze sociale actiepatronen. Een overwegende tendens op moreel vlak kan zich doorzetten in de richting, die aan een juridisch sociaal actiepatroon wordt gegeven. Het omgekeerde kan echter ook het geval zijn. Het falen van een juridische actie kan het morele patroon dat er achter stak, een ernstige schok geven.

De rechtssociologische betekenis van het geldingsbegrip, zoals hier geschetst, is voorzeker niet de enig mogelijke. Zonder de andere rechtssociologische strekkingen in extenso te willen behandelen, belichten we hier toch in het kort de opvattingen van Max Weber²⁷ en Eugen Ehrlich²⁸. Dit vnl. om aan te tonen hoe een andere mening over de sociologie een verschillende betekenis van het geldingsbegrip inhoudt.

Max Weber bepaalt de gelding van een rechtsnorm als volgt: de probabiteit dat het gedrag van hande-

²⁴ In bijkomende mate echter wel. Een bepaalde seponeringspolitiek kan bij de gerechtelijke officieren een negatieve houding tegenover de doelstelling verraden. Het belang van deze houding van deze kwantitatief minieme groep wordt dan als zeer relevant beschouwd, uitgaande van de redenering dat er bij de bevolking reeds een zeer sterke weerstand tegen die rechtsnorm moet bestaan, alvorens dit zijn invloed op de houding der gerechtelijke officieren laat gelden.

²⁵ Daarmee is niet gezegd dat een tegenstelling tussen feitelijke toestanden en rechtsnormen een automatische aanpassing van de rechtsnorm naar de feiten toe, moet medebrengen. De sociologische onderzoeksresultaten hebben hier alleen een informatiewaarde i.v.m. de doelstelling en het waardengeheel.

²⁶ Zie G. GURVITCH, *Traité de Sociologie*, Parijs, 1967, p. 25: "Le second aspect de la méthode sociologique consistant à prendre toujours en considération tous les paliers, toutes les échelles, tous les secteurs (...) de la réalité sociale à la fois d'emblée, en leur appliquant une vue d'ensemble, se trouve également lié avec la méthode dialectique".

²⁷ MAX WEBER, vnl. in *On Law in Economy and Society*.

²⁸ EUGEN EHRLICH, vnl. in *Grundlegung der Soziologie des Rechts*, Berlijn, 3e ed., 1967.

lende personen georiënteerd wordt door hun legitimiteitsvoorstelling van de rechtsordening²⁹.

Een sociologische studie van de gelding der rechtsnormen zal bijgevolg een onderzoek inhouden naar de mate waarin het geloof in de legitimiteit van de rechtsordening een medeconstituerende factor is voor het gedrag³⁰.

Indien we dit nu in verband brengen met ons eerder begrip van factische gelding, constateren we een belangrijke incongruentie met Webers geldingsbegrip. Immers, wanneer een individu de feitelijke voorwaarden van een bepaalde rechtsnorm niet vervult, of wanneer een individu zich de rechtsgevolgen van een rechtsnorm op de hals haalt door het vervullen van de feitelijke voorwaarden ervan, dan zal die rechtsnorm factisch gelden t.o.v. zijn gedrag. De psychologische omstandigheid, nl. dat die persoon in zijn handelen georiënteerd is door zijn geloof in de legitimiteit van die rechtsnorm, speelt bij het vaststellen van die factische gelding geen rol.

Wanneer een persoon de feitelijke voorwaarden van een rechtsnorm vervult en de rechtsgevolgen incasseert, zonder dat dit evenwel in zijn bedoeling lag, dan zal volgens de Weberse sociologie de rechtsnorm hier niet gelden. Aan Webers sociologisch geldingsbegrip ontsnapt bijgevolg een belangrijk gedeelte van de feitelijke werkzaamheid der rechtsnormen. De kern van het verschil tussen Webers concept en de factische gelding, zoals wij ze omschreven, ligt in het fixeren van het vertrekpunt der normwerkzaamheid. Weber vertrekt vanuit de individueel-psychologische realiteit; in de vooropgestelde sociologische visie daarentegen wordt vertrokken vanuit een sociaal totaalbegrip, het sociaal actiepatroon. Een groot deel, om niet te zeggen het grootste deel van de sociologen neemt nu juist het werken met sociale feiten, sociale gedragspatronen of sociale gehelen aan als een uitgangspunt, een axioma behorend tot het sociologische referentiekader, zonder deze terug te leiden op individueel-psychologische realiteiten³¹.

²⁹ MAX WEBER, *o.c.*, p. 3: "Conduct, especially social conduct, and quite particularly a social relationship, can be oriented on the part of the actors toward their idea of the existence of a legitimate order. The probability of such an orientation shall be called the validity of the order in question".

³⁰ FRITZ LOOS, *Zur Wert- und Rechtslehre Max Webers*, Tübingen, 1970, p. 97: "Entscheidend ist also – und hier zeigt sich die Bedeutung gerade der Methode einer verstehenden Soziologie für die Rechtssoziologie –, dass die Vorstellung vom Bestehen von Normen kausaler Faktor für das Auftreten der realen Regelmässigkeit ist. Nur eine verstehende Soziologie, die den subjektiv gemeinten Sinn der Akteure rechtssoziologisch relevanter Geschehnisse zu erforschen versucht, ist in der Lage, anzugeben, warum es zu diesen Regelmässigkeiten im sozialen Geschehen gekommen ist." Zie ook HANS ALBERT, *o.c.*, p. 89.

³¹ Zie E. DURKHEIM, *Les règles de la méthode sociologique*, Parijs, 17e ed., 1968, p. 6: "Est fait social toute manière de faire, qui est générale dans l'étendue d'une société

Het geldingsbegrip van Weber situeert zich derhalve op psychologisch vlak en biedt geen uitkomst voor een empirische studie van de juridische sociale actiepatronen en hun instrumenten, de rechtsnormen.

De Oostenrijkse jurist Eugen Ehrlich vertrekt bij het uitbouwen van zijn rechtssociologie van een bepaalde opvatting over het recht, waardoor zijn sociologisch geldingsbegrip eveneens belangrijke verschillen met het onze vertoont.

Hij ziet het recht enerzijds zoals het door de rechter is opgevat, nl. een geheel van regelen volgens welke de hun voorgelegde conflicten dienen te worden beslecht, en anderzijds, zoals het wetenschappelijk (sociologisch) moet opgevat worden, nl. het geheel van regelen waarnaar zich het menselijk handelen richt³². Het recht, door de rechter toegepast, is voor de wetenschappelijke studie weinig interessant, daar het slechts een feitelijke gedragsregel is voor een klein deel van de bevolking, nl. diegenen die een ambt bekleden in het juridische apparaat³³.

Het recht door de rechter toegepast is volgens Ehrlich bijgevolg slechts sociologisch-wetenschappelijk geldend, wanneer het in overeenstemming is met de feitelijke gedragsregels aan de basis. De voorbeelden door Ehrlich in dit verband aangehaald stammen uit de Oudheid en de Middeleeuwen, periodes waarin de diverse rechtsordeningen directer geworteld waren in de gewoonten en conventies van de stam, clan, stad of corporatie.

De volgens Ehrlich onzalige splitsing van het "werkelijke" recht aan de basis en het "artificiële" recht aan de top, is een produkt van een latere ontstane staatsopvatting.

donnée tout en ayant une existence propre, indépendante de ses manifestations individuelles" en p. 143: "La sociologie n'est donc l'annexe d'aucune autre science, elle est elle-même une science distincte et autonome, et le sentiment de ce qu'a de spécial la réalité sociale est tellement nécessaire au sociologue que seule, une culture spécialement sociologique peut le séparer à l'intelligence des faits sociaux." Zie ook GURVITCH, *o.c.*, p. 20: "Le domaine de la sociologie est la réalité sociale – cette participation de l'humain à l'humain – irréductible à toute autre réalité."

³² E. EHRLICH, *o.c.*, p. 6: "Vom richterlichen Standpunkte aus ist das Recht eine Regel, nach der der Richter die Rechtsstreitigkeiten, die vor ihn gebracht werden, zu entscheiden hat. Nach der insbesondere in der deutschen Wissenschaft herrschenden Begriffsbestimmung wäre das Recht eine Regel des menschlichen Handelns. Die Regel des menschlichen Handelns und die Regel, nach der die Richter Rechtsstreitigkeiten entscheiden, das können zwei sehr verschiedene Dinge sein, denn die Menschen handeln doch gewiss nicht immer nach denselben Regeln, die bei Entscheidung ihrer Streitigkeiten angewendet werden".

³³ E. EHRLICH, *o.c.*, p. 7: "Ganz unbewusst, gewissermassen unter der Hand, wird aus der Regel, nach der die Menschen handeln, eine Regel, nach der die Handlungen der Menschen von Gerichten und anderen Behörden beurteilt werden sollen. Das ist allerdings auch eine Regel des Handelns, aber doch nur für einen kleinen Bruchteil des Volkes, für die zur Rechtsanwendung berufenen Behörden, nicht, wie die frühere, für die breite Allgemeinheit".

Een eerste kritiek op Ehrlichs sociologie kunnen we maken m.b.t. zijn onduidelijke terminologie.

Feitelijke gedragsregels, die leven in de gemeenschap, is een term die kan slaan op gewoonte, conventie, moraal en rechtsovertuigingen. Het is Ehrlichs goed recht aan dit geheel van gedragspatronen en normatieve opvattingen de term recht toe te bedelen; dit is echter zover verwijderd van het gewone taalgebruik dat zijn terminologie alleen al een bron vormt van voortdurende verwarring en discussie. De Weberiaanse definitie nl. het recht als normatieve orde, gegarandeerd door een dwangapparaat, omvat ongeveer alle sociale actiepatronen die als juridisch kunnen aanvaard worden. Het concept van rechtsnorm, als koppeling van feitelijke voorwaarde en rechtsgevolg biedt daarbij de mogelijkheid het begrip factische gelding precies te omschrijven zonder enige vooringenomenheid voor een bepaalde vorm van recht.

Ehrlichs definitie berust daarentegen op een waardeoordeel, daar hij impliciet vooropstelt dat recht wetenschappelijk gezien slechts recht is als het leeft aan de basis. Moge dit als rechtsfilosofisch standpunt zeer waardevol zijn, rechtssociologisch en empiristisch beschouwd, betekent dit een a priori waardeoordeel, dat het empirisch onderzoek op voorhand in een bepaalde richting stuwt. Een rechtsnorm, verordend door een modern staatsapparaat, kan een grote feitelijke werkzaamheid bezitten in de sociale realiteit; welnu, door Ehrlich zal deze rechtsnorm slechts beschouwd worden als feitelijke gedragsregel bij een deel van de gemeenschap nl. de functionarissen van dat staatsapparaat.

We kunnen nog de vraag stellen of grondwettelijke en ideële gelding volledig irrelevant zijn voor de rechtssocioloog.

Zoals hierboven aangetoond, is het vnl. de factische gelding die de rechtssocioloog interesseert. De overeenstemming van een rechtsnorm met de grondwettelijke geldingscriteria is in tegenstelling met de dogmatiek voor de socioloog weinig relevant. Mocht een rechtsnorm, zelfs in tegenstrijd met de grondwettelijke criteria een zekere factische gelding bezitten, dan kan hij, als instrument van een sociaal actiepatroon het voorwerp uitmaken van een empirische studie.

Het voorkomen van ideële geldende normen, m.a.w. het geheel van levende rechtsovertuigingen, is echter een belangrijk object van empirische studie. De sociologie van de rechtsovertuigingen zal nauw aansluiten bij die van de moraal, religie en de kennis. De wederzijdse relatie met het factische geldende recht komt o.a. naar voren in de rechtssociologie van Max Weber³⁴.

V. De bindende kracht van een rechtsnorm

"Denn alles Recht ist uns nur darin wirklich und verbindlich und also auch nur positiv, dass es gilt", schrijft de Duitse neo-hegeliaanse rechtsgeleerde Larenz³⁵. Hier stellen we vast dat bindende kracht en gelding van rechtsnormen zo maar aan elkaar worden gekoppeld en worden verward. Om te vermijden echter, dat waardeoordelen, vermomd in de vorm van positief-wetenschappelijke oordelen worden verkocht, is het noodzakelijk beide begrippen scherp van elkaar af te scheiden.

Zoals we eerder opmerkten, slaat de term gelden op diverse bestaans kwaliteiten van de rechtsnorm. De studie van de gelding behoort aldus tot het terrein van de waarde vrije vaststellingen, van logische of empirische aard. Het naar voren schuiven van het bindend karakter van een rechtsnorm impliceert daarentegen een waardeoordeel. Men vindt een bepaalde rechtsnorm het naleven of het toepassen waard, op grond van zijn relatie met een waarde geheel.

De ene kwaliteit bevindt zich dus op het vlak van het kennismatig inzicht, de andere kwaliteit op het vlak van de waardeoordelen.

Het zoeken naar de bindende kracht van het recht nu is steeds het kernprobleem geweest van natuurrechtelijke en rechtsfilosofische speculaties. Kenmerkend daarbij is dikwijls het door elkaar halen van gelding en bindende kracht. Daarom ontleden we hier in het kort twee visies op de bindende kracht, die ogenschijnlijk diametraal tegenover elkaar staan, nl. de natuurrechtelijke en de positivistische visie.

A. NATUURRECHTELIJKE VISIE

Het natuurrecht zouden we kunnen omschrijven als een verzameling van normatieve systemen, die eeuwenlang, en nu nog trouwens bij vele rechtsfilosofen en rechtsdogmatici, fungeerden als een soort brug tussen een bepaald waardesysteem en het positief recht. Met het oog op de opnemings of de bestendiging van filosofische, religieuze, morele of economische waarden werden deze waarden als het ware juridisch verstaald en zo gesteld tegenover het positieve recht.

In deze omschrijving ontbreekt echter volledig de verklaring waarom aan deze waardengeladen suprastructuur van het recht telkens de term natuurrecht werd toebedeeld. Schreiber zegt daarom trent het volgende: "Gerade nach grossen Erschütterungen menschlicher Ordnungen, von denen auch das Recht meist nicht verschont bleibt, erwacht die Sehnsucht der Menschen nach einer Ordnung, die dem Widerstreit der Meinungen entrückt und von dem Ausgang von Interessenkämpfen unabhängig ist. Das Bild einer

³⁴ Zie MAX WEBER, o.c. Daarin wordt o.a. betoogd dat het sociale prestige van de rechtstheoretici in een bepaald politiek systeem een belangrijke bepalende factor is voor de rechtsvorming.

³⁵ KARL LARENZ, *Das Problem der Rechtsgeltung*, Berlin, 1929, p. 5.

solchen unverrückbaren Ordnung findet der Mensch in der Natur. Und dann entsteht die Frage nach dem Recht, das mit uns geboren ist.”³⁶ In de fascinerende stabiliteit van de natuurlijke wetmatigheid gaat de mens op zoek naar normen die met dezelfde stabiliteit, een richtlijn zouden kunnen zijn voor ons gedrag. ”Immers, verklaart W. Calewaert, natuurrecht is geen bestendig verschijnsel. Het vertoont periodiciteit en doet zich gewoonlijk voor in onrustige tijden (...).”³⁷ Het natuurrecht blijkt te beantwoorden aan een sociale en intellectuele behoefte aan stabiliteit en zekerheid.

Het funderen van de bindende kracht van bepaalde rechtsnormen in de natuurlijke wetmatigheid roept niettemin vraagtekens op. Vanuit de gelding van de natuurwet wordt immers een stap gezet naar de bindende kracht van een norm, die als het ware de inhoud van de natuurwet zou reflecteren.

Wat betekent de term gelding in verband met de natuurwetten, zoals ze in natuurwetenschappelijke zin zijn opgevat? Natuurwetten zijn te beschouwen als verklaringsschema's voor de empirische observaties van de natuur³⁸. Zij gelden zolang geen observaties worden gedaan, die deze natuurwetten zwart op wit falsifiëren.

Indien men uit deze zuivere verklaringsschema's van feiten een gedragsnorm, een richtsnoer voor het menselijk handelen afleidt, maakt men een bepaalde gedachtesprong, nl. van het cognitieve en empirische stapt men over naar het normatieve. Deze gedachtesprong valt wetenschappelijk niet te verantwoorden, en behoort derhalve tot het speculatieve filosofische terrein³⁹.

Laten we dit even verduidelijken met een reeds eerder aangestipte problematiek, nl. die van de zwangerschapsonderbreking. Dat de geboorte een causaal ge-

volg is van de bevruchting, is een geldende natuurwet. Indien men echter vooropstelt dat uit de bevruchting een geboorte moet volgen, en bijgevolg niet aan zwangerschapsonderbreking mag gedaan worden, leidt men uit de gelding van de natuurwet in casu een bindend karakter af voor ons gedragspatroon. Deze afleiding is slechts mogelijk wanneer men de causale feitenketting vanuit een waardengeladen instelling evalueert en verheft tot een gedragsnorm. Hans Albert spreekt in dit verband van een sociomorfe kosmologie, d.w.z. een kosmologie, die vanuit de menselijke waardering reeds geïnterpreteerd en een zin gegeven is. Het redeneren met een dergelijke sociomorfe kosmologie, aldus Hans Albert, duidt steeds op een geloof in een transcendente instantie, die op voorhand reeds een finaliteit in de kosmos heeft gelegd. Vanuit de beschouwing van een zulkdanig teleologisch gerichte natuur wordt ons dan de finaliteit, het behorende, geopenbaard⁴⁰.

Het redeneren met een sociomorfe kosmologie vereist o.i. echter niet per se het geloof in een transcendente en gepersonifieerde instantie. Elk a priori waarden- en ideeënsysteem brengt een sociomorfe visie op de natuur met zich. Zo leidden bv. de vooronderstelde wetten der redelijkheid van de rationalistische scholen tot het concept van de redelijke natuur van de mens en tot het rationalistische natuurrecht.

Het essentiële echter is niet de discussie of een transcendente instantie bestaat of niet bestaat, of de waarden door het natuurrecht naar voren geschoven waardevol of waardeloos zijn. Belangrijk is dat het natuurrecht pretendeert iets te zijn wat het niet is, nl. een objectief waardenschema, af te leiden uit de objectieve natuur⁴¹. In werkelijkheid is het een waardenschema afgeleid uit een a priori gewaardeerde natuur.

Dat men het uitgangspunt van het natuurrechtelijke waardenschema versluiert achter de objectieve wetmatigheid van de natuur, vindt zijn motief in de reeds eerder beschreven zucht naar een stabiele ordening, t.o.v. de wisselvalligheid der positieve rechtsordeningen.

De hedendaagse rechtsfilosofen die zich als natuurrechtelijk aandienen, beroepen zich minder expliciet op de natuurlijke wetmatigheid, maar meer op a priori bestaande ethische basisinzichten, die dan volgens de particuliere omstandigheden, waarmee zij geconfronteerd worden, omgezet worden in een geheel van

³⁶ R. SCHREIBER, o.c., p. 121.

³⁷ W. CALEWAERT, "Natuurrecht Vandaag", *R.W.*, 1959-60, 427; cfr. ook *ib.*: "Want indien buiten de wet om, naar recht moet gezocht worden, dan is onze tijd van angst en onzekerheid, vanzelfsprekend geschikt om de neiging te voeden, die erin bestaat een objectief element te vinden om als basis van het recht te gelden".

³⁸ Zie o.a. TH. KUHN, *The Structure of the scientific Revolutions*. Daarin wordt aangetoond dat de gelding van wetenschappelijke theorieën geschokt wordt, wanneer door nieuwe observatietechnieken nieuwe verschijnselen worden ontdekt die de heersende theorie niet kan verklaren. Natuurwetten gelden m.a.w. zolang ze in staat zijn de geobserveerde verschijnselen te verklaren.

³⁹ SCHREIBER, o.c., p. 123: "Denn eine Empfehlung, die Naturgesetze zu respektieren, ist sinnlos. Die Naturgesetze bestehen nicht, weil man sie beachtet. Gegen Naturgesetze kann man nicht sündigen. Naturgesetze gelten immer, ob man sie für gut oder schlecht, ob man sie für wünschenswert hält oder nicht. (...) Selbst wenn man die Rechtsnormen des Naturrechts aus der Natur ablesen könnte, hätte man für die Verbindlichkeit der Normen noch nichts gewonnen. Der Beweis für die Verbindlichkeit bleibt demnach offen".

⁴⁰ HANS ALBERT, o.c., p. 85.

⁴¹ Zie aldus A. SÜSTERHENN, "Das Naturrecht", in *Natuurrecht oder Rechtspositivismus?*, Bad Homburg, 1962, p. 11, nl. zijn omschrijving van het natuurrecht: ein für alle Völker und Zeiten gültiges Idealrecht, das seine Entstehung nicht der Rechtssetzung durch die Staatsgewalt oder eine andere Sozialautorität verdankt, sondern von Natur aus ebenso für die einzelnen wie für den Staat und jede sonstige Gemeinschaft vorgegeben ist".

rechtsnormen⁴². Het feit dat zij a priori gesteld zijn brengt echter mede dat zij geacht worden deel uit te maken van de menselijke natuur⁴³. Dezelfde kritiek als voor het klassieke natuurrecht gaat hier op, zij het in subtielere zin. Wanneer we spreken over wetmatigheden in de menselijke natuur, dan gaat het eveneens over feitelijke causale wetmatigheden. Door het als ethische norm vooropstellen van die wetmatigheden, wordt die feitelijke menselijke natuur geïnterpreteerd vanuit een waardegeheel, dat kracht wordt bijgezet door de frequentie van een feitelijke gedragsregelmaat. Niets laat echter toe deze ethische norm zelf tot de menselijke natuur te rekenen. Men kan echter wel vaststellen dat de mens in zijn gedrag frequent handelt volgens het vooropgezette waardepatroon, een feit waardoor het aan overtuigingskracht kan winnen.

Besluitend in verband met de natuurrechtelijke visie inzake de bindende kracht van rechtsnormen, kunnen we stellen dat het onmogelijk is uit de feitelijke gelding van een wetmatigheid, zowel in de natuur als geheel als in de individuele of sociale menselijke natuur een gedragsnorm of rechtsnorm zo maar af te leiden. Een gedragsnorm is steeds terug te voeren op een of andere waarde, die de mens kan vormen in relatieve onafhankelijkheid ten overstaan van de feitelijke wetmatigheid.

Dit neemt echter niet weg dat uit het natuurrechtelijk denken een aantal rechtsnormen met ideële gelding zijn naar voren gekomen, die een belangrijke rol hebben gespeeld in de humanisering van het positief recht, zij het als daadwerkelijke inspiratiebron, zij het als kritische dimensie t.o.v. het positief recht.

B. DE POSITIVISTISCHE VISIE

W. Friedman onderscheidt in zijn werk "Legal Theory" een aantal verschillende stromingen in het rechtspositivisme. Zo behandelt hij het analytisch positivisme van Austin, het positivisme van Kelsen en

het pragmatisch positivisme van de Amerikaanse en Scandinavische scholen.

Als we hier onze aandacht uitsluitend op het Kelsiaanse positivisme richten, betekent dit niet dat we dit positivisme gelijkschakelen met het geheel der positivistische stromingen. Kelsens impact op het rechtsfilosofisch en rechtstheoretisch denken is echter veruit het belangrijkste van alle positivistische stellingen. Terwijl een behandeling van het gehele gamma rechtspositivismen ons veel te ver zou leiden.

De gelding van een rechtsnorm, aldus Kelsen, bestaat in zijn relatie met de "Grundnorm"⁴⁴. In ieder normensysteem kan aldus een logische structuur gevonden worden die uiteindelijk steunt op een basisnorm. De logische structuur van het juridische normensysteem berust op de volgende basisnorm: "Zwang soll gesetzt werden unter den Bedingungen und auf die Weise, die der erste Verfassungsgeber oder die von ihm delegierten Instanzen bestimmen (...)".⁴⁵

Bij nader onderzoek van Kelsens geldingsbegrip constateren wij dat het ongeveer samenvalt met het begrip grondwettelijke gelding. Kelsens structurele analyse is dan ook nauw verwant met de dogmatische systematiserende arbeid.

Soms laat Kelsen echter verstaan dat hij onder "Verfassung", het uitgangspunt van zijn geldingsbegrip, niet alleen de letterlijke betekenis van het grondwettelijk regelengeheel verstaat, doch ook de Grondwet zoals zij daadwerkelijk wordt geïnterpreteerd en toegepast door de rechter⁴⁶. Zoals we reeds eerder aantoonen leidt zulke omschrijving van het grondwettelijk regelengeheel tot het begrip factische gelding.

De "Grundnorm", waarop Kelsen zijn geldingsbegrip doet rusten, heeft een zuiver kennistheoretisch karakter. De "Grundnorm" dient opgevat te worden als "eine hypothetische Grundlage", met de bedoeling de losse empirische gegevens over het recht als een systeem, een structuur vorm te geven⁴⁷. Door het wer-

⁴² H. COING, "Um die Erneuerung des Naturrechts", in *Naturrecht oder Rechtspositivismus?*, p. 115:

"Im ganzen möchte ich meine Position dahin umreißen:

1. Wir haben gewisse apriorische ethische Grundeinsichten; auf ihnen beruht das Naturrecht. Sie geben ihm die Ziele; sie haben die Führung in der Entfaltung des Rechts.

2. Wir haben einen Bestand beweisbarer Erfahrungen über die typischen sozialen Probleme und die Möglichkeiten ihrer Lösung im Sinne jener ethischen Werte.

3. Beides zusammen ermöglicht es, ein System von Rechtsgrundsätzen aufzustellen, die überzeitlich gelten".

⁴³ Zie G. DEL VECCHIO, *Philosophie du Droit*, Parijs, 1953, p. 421: "Il ne nous reste, dès lors, qu'à avoir recours à la nature humaine, autrement dit, qu'à chercher dans la conscience de notre être le fondement ultime du droit. De cette façon, nous nous rattachons à la tradition classique de notre discipline, en essayant cependant, de lui ajouter une valeur nouvelle par des distinctions critiques et des éclaircissements méthodologiques, puisque le principe que nous affirmons est en somme le même que Cicéron exprimait déjà en disant 'Natura juris ab hominis repetenda est natura'".

⁴⁴ H. Kelsen, *Reine Rechtslehre*, Wenen, 1960, p. 62: "Und dass eine Norm zu einer bestimmte Ordnung gehört, geht nur daraus hervor, dass ihre Geltung auf die diese Ordnung konstituierende Grundnorm zurück geführt werden kann".

⁴⁵ Kelsen, o.c., p. 65. Ook andere formuleringen komen bij Kelsen voor, zoals: "Man soll sich so verhalten, wie die Verfassung vorschreibt", hetgeen neerkomt op een consequentie van de reeds eerder geciteerde formulering.

⁴⁶ Kelsen, o.c., p. 204: "Will man das Wesen der Grundnorm erkennen, muss man sich vor allem bewusst bleiben, dass sie sich unmittelbar auf eine bestimmte, tatsächlich gesetzte, durch Gewohnheit oder Satzung erzeugte, im grossen und ganzen wirksame Verfassung mittelbar auf die dieser Verfassung gemäss erzeugte, im grossen und ganzen wirksame Zwangsordnung bezieht, indem sie die Geltung dieser Verfassung und der ihr gemäss erzeugten Zwangsordnung begründet. Die Grundnorm ist somit nicht das Produkt freier Erfindung".

⁴⁷ Kelsen, o.c., p. 66-67: "Die reine Rechtslehre operiert mit dieser Grundnorm als eine hypothetischen Grundlage. Unter der Voraussetzung dass sie gilt, gilt auch die Rechtsordnung, die auf ihn beruht (...). Nur unter Voraussetzung

ken met het concept "Grundnorm" wil Kelsen een zuiver kennismatig inzicht in de structuur van het rechtssysteem bekomen. De "reine Rechtslehre" postuleert zo een waarde vrije benadering van het rechtssysteem. "Die von der reinen Rechtslehre festgestellte Grundnorm, aldus Kelsen, ist kein von dem positiven Recht verschiedenes Recht, sie ist nur sein Geltungsgrund, die transzendental-logische Bedingung seiner Geltung und hat als solchen keinen ethisch-politischen, sondern einen erkenntnistheoretischen Charakter"⁴⁸.

Die waarde vrije benadering van Kelsen kan men echter in twijfel trekken nu blijkt dat het Kelsiaanse geldingsbegrip ook het begrip van bindende kracht omsluit. "Dass eine sich auf das Verhalten eines Menschen beziehende Norm 'gilt', bedeutet, dass sie verbindlich ist, dass sich der Mensch in der von der Norm bestimmten Weise verhalten soll."⁴⁹

Zonder omwegen verklaart Kelsen ons, dat een rechtsnorm die geldend is door zijn relatie met de "Grundnorm", voor de rechtsonderhorigen ook een bindende kracht bezit, m.a.w. een rechtsnorm is die dient opgevolgd te worden. Daar waar de "Grundnorm" eerst een criterium bleek te zijn om uit te maken welke rechtsnormen in een gegeven rechtsorde ning passen, wordt de "Grundnorm" nu ook een criterium om uit te maken welke rechtsnormen bindende kracht ten overstaan van de rechtsonderhorigen kunnen opeisen. De "Grundnorm" wordt aldus de basis voor een waardeoordeel ten overstaan van het recht en heeft in die zin wel een ethisch-politiek karakter.

Kelsen verwijt de natuurrechtsdenkers het recht te beoordelen op basis van een waardesysteem dat op zichzelf ajuridisch is. Doordat de "Grundnorm" een zeer algemene, en op het eerste gezicht een niet-inhoudelijke formule is, komt het voor dat Kelsens denken voor de kwalifikatie van "waardengeladenheid" immuun zou zijn. Indien men echter dit soort positivisme inbedt in een welomschreven concrete situatie, komt de waardengeladenheid ervan wel naar voren.

Aan de gehoorzaamheid van elke rechtsnorm immers, volgens de formele criteria van de Grondwet tot stand gekomen, kent het Kelsiaans positivisme een positieve waardering toe. Dit kan vanuit een rechtsfilosofische optie, die sterk de nadruk legt op de waarde van de legaliteit en rechtszekerheid, zeer valabel zijn, een waarde vrije benadering van het recht is het zeker niet.

Tot welke consequenties het Kelsiaans standpunt kan leiden, wordt nog duidelijker als men onderzoekt

der Grundnorm kann das empirische Material, das der Rechtlichen Deutung darbietet, das heisst als ein System von Rechtsnormen gedeutet werden (...). Mit der Lehre der Grundnorm versucht die reine Rechtslehre nur die transzendental-logische Bedingungen der seit jeher geübten Methode positiver Rechtserkenntnis durch eine Analyse des tatsächlichen Verfahrens blosszulegen".

⁴⁸ KELSEN, *o.c.*, p. 443.

⁴⁹ KELSEN, *o.c.*, p. 196.

wat ten grondslag ligt aan de "Grundnorm" en de Grondwet, waaraan de "Grundnorm" gehoorzaamheid voorschrijft.

De inhoud van een "Grundnorm" die een bepaalde rechtsordening schraagt wordt bepaald "(...) nach dem Tatbestand, in dem jene Ordnung erzeugt wird der das Tatsächliche Verhalten der Menschen, auf die sich die Ordnung bezieht, bis zu einem gewissen Grad entspricht"⁵⁰.

Kelsen geeft derhalve zelf toe dat gronwettelijke instellingen ook gedetermineerd worden door feitelijke verhoudingen, door machtsverhoudingen. Dit is niet alleen het geval voor de formele geldigheidscriteria inzake rechtsnormen, maar ook voor de inhoudelijke bepalingen, waarnaar zich de rechtsnormen ook dienen te richten. Bindende kracht wordt toegekend aan ieder rechtssystemensysteem dat, als produkt van een reeks machtsfactoren, zich in een bepaalde situatie heeft weten door te zetten. Dit komt neer op het principe van "wie de macht heeft, heeft het recht". Duidelijk is enerzijds dat deze stelling neerkomt op een ethisch-politieke stelling, anderzijds kan men ook vaststellen dat deze stelling op het ethisch-politieke vlak zelf, door velen wordt aangevochten.

Het is trouwens niet toevallig dat Duitsland na de tweede wereldoorlog een merkwaardige heropbloei van het natuurrechtelijke denken beleefde. Voor vele juristen kwam dit zoeken naar stabiele waardemeters voor als het enigste alternatief op de "Gesetz-ist-Gesetz"-theorie, die, als consequentie van het Kelsiaanse positivisme, een aantal Duitse juristen naar een compromis met een van de meest inhumane rechtssystemen in de geschiedenis heeft geleid⁵¹.

Het door Hans Albert⁵² betoogde dat het natuurrecht dikwijls uitliep op de sacralisering van het heersende recht en niet op de humanisering ervan, geldt ook ten aanzien van het Kelsiaanse positivisme, dat, door zijn verwarring van de gelding en de bindende kracht, kan leiden tot het waarmaken van Spinoza's gezegde "Elk heeft zoveel recht, als hij macht heeft".

VI. Situering van dogmatiek, rechtssociologie en rechtsfilosofie

Na het voorgaande, kan men de vraag stellen waarin de bindende kracht van het recht dan wel dient gezocht te worden.

⁵⁰ KELSEN, *o.c.*, p. 68.

⁵¹ Zie wat G. RADBRUCH, de vroegere positivist schrijft in dit verband: "Die überkommene Auffassung des Rechts, der seit Jahrzehnten unter den deutschen Juristen unbestritten Positivismus und seine Lehre 'Gesetz ist Gesetz', war gegenüber einem solchen Unrecht in der Form des Gesetzes wehrlos und machtlos; die Anhänger dieser Lehre waren genötigt, jedes noch so ungerechte Gesetz als Recht anzuerkennen". ("Die Erneuerung des Rechts" in *Naturrecht oder Rechtspositivismus?*, p. 2).

⁵² H. ALBERT, *o.c.*, p. 86.

Zonder de vraag uit de weg te willen gaan, is het duidelijk dat het antwoord op de meest prangende vraag in de rechtsfilosofische problematiek zo maar niet in een handomdraai te geven is, zonder daarbij in een nieuw dogmatisme te vervallen. De wijze, waarop zou kunnen gezocht worden naar beantwoordingsmogelijkheden op deze uitdagende vraag, kunnen we echter even aanraken door een taakverdeling tussen de diverse disciplines aan te geven.

Een primair onderscheid, dat zowat als gids kan fungeren in deze taakverdeling is het onderscheid tussen cognitieve en normatieve benadering van het recht. Een onderscheid dat trouwens in elke menswetenschappelijke activiteit kan gemaakt worden.

Bij de eerste benaderingswijze wordt gestreefd naar kennismatig inzicht, bij de tweede benaderingswijze gaat men over tot het vooropstellen van waarden en het deduceren van waardeoordelen.

De vraag "welke rechtsnormen gelden" behoort tot de cognitieve aanpak, de vraag "welke rechtsnormen hebben bindende kracht" ligt op het normatieve vlak.

Zowel de rechtssociologie als de dogmatische systematisering kunnen we als cognitieve "approaches" beschouwen. Boven echter werd reeds aangetoond dat de dogmatische en de rechtssociologische "approach" diepgaande verschillen vertoonden. Zo werkt de rechtssociologie met het factische geldingsbegrip, de dogmatische systematisering met het grondwettelijke geldingsbegrip. Het diepgaande verschil in de nochtans beide cognitieve benaderingswijzen ligt in het verschillende referentiekader van beide disciplines⁵³. Ook bij het zoeken naar puur kennismatig inzicht immers worden a priori geldigheidscriteria vooropgesteld, die de observatie van de te bestuderen verschijnselen, het formuleren van hypothesen en de verificatie of falsificatie ervan beheersen. Zo stelt de dogmatiek het aanvaarden van de letterlijke betekenis van de wet als een a priori geldigheids criterium voorop (cfr. supra), hetgeen leidt tot het hanteren van het grondwettelijke geldingsbegrip. De sociologie stelt de irreductibiliteit van het sociale voorop, hetgeen leidt tot het werken met het factische geldingsbegrip (cfr. supra).

De vraag kan evenwel opgeworpen worden welke "approach" de meest grondige informatie oplevert. Dit is o.i. ongetwijfeld de rechtssociologische wijze van aanpakken. Door het recht immers als sociaal actiepatroon te beschouwen en het in relatie te brengen met andere sociale actiepatronen in het maatschappelijk gebeuren, wordt het mogelijk wetmatigheden op te zoeken in de groei van rechtsinstituten en rechts-

normen, alsook in de invloed ervan op andere maatschappelijke vlakken.

Bij de dogmatische systematisering wordt het geheel der rechtsnormen geïsoleerd tot een autonome kosmos, beheerst door interne geldigheidscriteria, waaronder het grondwettelijke geldingsbegrip⁵⁴.

Dat de dogmatische benaderingswijze, zowel in volume als in de diepte sterker wordt beoefend dan de rechtssociologische ligt in de praktische noodzaak ervan voor de opleiding van sociale rolvervullers in het juridische apparaat en voor de uitoefening van deze sociale rol⁵⁵.

Bij de uitoefening van zulke sociale rol is echter het kennismatige inzicht in het geheel van grondwettelijke en factisch geldende normen onvoldoende. De voortdurende confrontatie met belangenconflicten stelt advocaten en rechters voor problemen bij het onderbrengen van concrete situaties onder de feitelijke voorwaarden van rechtsnormen en bij de dosering van de rechtsgevolgen voor deze concrete situaties.

Wanneer de rechtsleer bijgevolg een aantal ideëel geldende normen naar voren brengt ter oplossing van voornoemde problemen, dan is zij werkzaam op normatief vlak. Min of meer duidelijk vertrekend immers vanuit waardepatronen, worden ideëel geldende rechtsnormen voorgesteld die de rechter kan gebruiken ter aanvulling of ter interpretatie van het gegeven normensysteem, waardoor deze ideële rechtsnormen factische gelding bekomen. De normatieve dogmatiek ontplooit daarbij een rationeel argumentatieschema, waarbij deze ideële rechtsnormen kunnen worden teruggevoerd op algemene rechtsprincipes, gebaseerd op sociale waardengehelen⁵⁶.

Deze normatieve activiteit ontplooit zich bij de dog-

⁵⁴ H. ALBERT, *o.c.*, p. 87: "Hier wird offenbar versucht unter abstraktieren von naturrechtlichen wie von soziologischen Gesichtspunkten das positive Recht als einen autonomen Kosmos von geltenden Normen aufzufassen, der von einer als nicht-empirische Disziplin aufgefassten, reinen Jurisprudenz kognitiv erfasst werden soll".

Hoewel ALBERT hier spreekt over de normativistisch-analytische richting, gesteld t.o.v. de realistisch-sociologische, gelden zijn opmerkingen daarover ook voor de dogmatiek op zichzelf. De normativistische richting gaat immers uit van de superioriteit van de dogmatische methode.

⁵⁵ H. ALBERT, *o.c.*, p. 87: "Diese Auffassung kommt zweifelsohne dem praxisorientierten Selbstverständnis des normalen Juristen in so starkem Masse entgegen, dass sie alle Aussicht hat, sich zu behaupten, denn diese Praxis besteht grossenteils darin, solche Normen zur Ableitung oder Legitimierung von Entscheidungen zu verwenden".

⁵⁶ E. VON SAVIGNY verdedigt het wetenschappelijk karakter van de dogmatiek als volgt: "Albert hat nicht gesehen, dass die Dogmatik eine rational argumentierende Disziplin ist, weil er sich keinerlei Gedanken über die Argumentationsbasis macht, deren sich die Auslegung der Gesetze bedient (...). Den verschiedenen Rechtsgebieten stehen ganze Batterien von Argumententypen zur Verfügung (...) und mit Hilfe dieser Argumente lässt sich, wenngleich mit wechselnden Erfolg, rational diskutieren, lassen sich die alternative Auslegungen der Gesetze in bester kritischer Manier an der Folgen messen" (*o.c.*, p. 100).

⁵³ Cfr. VAN HOUTTE en DIERICKX, *o.c.*, p. 433, waarbij citaat van WEBER: "Ce ne sont pas les rapports réels entre les choses qui constituent le principe de la délimitation des différents domaines scientifiques, mais les rapports conceptuels entre les problèmes. Ce n'est que là où l'on découvre ainsi de nouvelles perspectives, que naît aussi une science nouvelle".

matiek echter binnen bepaalde grenzen. De ideële rechtsnormen, binnen de dogmatiek geformuleerd, dienen immers geschraagd te worden door waardengehele die in vrij sterke mate eenstemmig zijn met de waardengehele, die het grondwettelijk geldende normensysteem en de factisch geldende normen schragen. In het tegenovergestelde geval immers zouden zulke ideële rechtsnormen geen enkele kans maken tot rechterlijke toepassing in het bestaande systeem.

Hans Albert weigert aan de dogmatiek een autonoom normatief karakter toe te kennen. De zogenaamde normatieve dogmatiek is in feite een teleologisch uitwerken naar juridische formuleringen toe van waarden, die zelf op sociaal-filosofisch vlak liggen. Hij stelt dan ook voor deze op de praktijk gerichte discipline op te vatten als een technologie, waarin, vanuit sociaal-filosofische waardenstelsels, niet alleen interpretatienormen en aanvullende buitenwettelijke normen, maar ook voorstellen voor nieuwe wettelijke normen worden gevormd⁵⁷. Aan de kritische sociaal-filosofie komt het dan toe waardenpatronen rationeel tegenover elkaar te stellen en heersende waardenpatronen kritisch te doorlichten⁵⁸. Daarbij moet deze kritische sociaal- of ook rechtsfilosofie gebruik maken van de informatie, verschaft door de empirische sociaal-wetenschappen, en dan vnl. door de rechtssociologie. Deze informatie kan het mogelijk maken de oorsprong en de gevolgen van bepaalde waardenpatronen in een juister daglicht te stellen, en aldus de filosofische discussie een hoger en verfijnder niveau te geven⁵⁹.

Trekken wij het voorstel van Hans Albert verder door op het gebied van de rechtswetenschap en de juridische opleiding, dan lijken een aantal hervormingen noodzakelijk.

De dogmatische systematisering dient wegens haar geringe wetenschappelijke waarde vervangen te worden door een empirische rechtswetenschap, waarvan de rechtssociologie de hoofdbrok zou uitmaken.

⁵⁷ H. ALBERT, *o.c.*, p. 93.

⁵⁸ H. ALBERT, *o.c.*, p. 95. Zie ook E. VERMEERSCH's onderscheid van wetenschappelijk en filosofisch denken. Het voorstellen van sociale waarden kan niet op zuiver wetenschappelijke basis gebeuren. De discussie over de waardepatronen, die als gids zouden moeten fungeren in het beleid van de menselijke samenleving, ligt op filosofisch vlak, d.i. een denkniveau waar weliswaar geen exact-wetenschappelijke methode, dan toch een rationeel verantwoorde methode mogelijk is. (cfr. Leergang RUG, Historische Inleiding tot de Wijsbegeerte).

⁵⁹ H. ALBERT, *o.c.*, p. 95. Hier spreekt hij over de ontmaskering van bepaalde wereldbeschouwingen: "Oft handelt es sich um Relikte einer theologisch geprägten Metaphysik, der die Umgestaltung unseres Weltbildes unter dem Einfluss des wissenschaftlichen Erkenntnisfortschrittes längst den Boden entzogen hat, wie etwa die Sühntheorie der Strafe, die bei uns immer noch Anhänger zu haben scheint, oder in der christlichen Tradition kultivierten Vorstellungen die zur Difamierung der Sexualität als sündhaft und zu entsprechenden rechtlichen Regelungen geführt haben".

De normatieve dogmatiek, in feite een verkapt technische uitwerking van een heersend waardenpatroon, waarbinnen weliswaar een zekere diversiteit kan bestaan, dient opgevat te worden als een kritische rechts- of sociaal-filosofie enerzijds en een rechtstechnologie anderzijds. De eerste discipline zou in pluralistische geest diverse waarden tegenover elkaar stellen, gebruik makend van de informatie, verschaft door de empirische rechtswetenschappen. De tweede discipline zou de technieken, noodzakelijk voor het omzetten van rechtsfilosofische waarden in juridisch-operationele regels, kunnen uitwerken.

Tegen zulke herindeling kan men opwerpen dat ze kunstmatig, tijdrovend en praktisch onrealiseerbaar zou zijn. Ook moet worden toegegeven dat in de huidige rechtsopleiding en rechtstoepassing, binnen het kader van de dogmatiek, empirisch-sociologische en sociaal-filosofische beschouwingen meer en meer aan bod komen.

Het daadwerkelijk gaan opdelen van de rechtswetenschap in de door Albert voorgestelde schuifjes is echter niet onze voornaamste bekommernis. Belangrijk is dat men zich in de juridische activiteit bewust is van het onderscheid tussen empirisch-sociologische vaststellingen en sociaal-filosofische waardeoordelen. Al te dikwijls immers wordt een bepaald waardeoordeel naar voren geschoven onder de mom van een juridisch-wetenschappelijk vaststaand gegeven, waardoor meteen de juridisch-wetenschappelijke waardeeloosheid van alternatieve sociale waarden en hun juridische uitwerking wordt gesuggereerd.

Daar het recht een sociaal-technische uitwerking van sociaal-filosofische waardepatronen is, zal de juridische activiteit een voortdurend samentreffen van empirische wetenschap en filosofie zijn. Het bewustzijn van het onderscheid dient dan ook voortdurend aanwezig te blijven.

De leatuur van deze bijdrage, die door zijn abstract en niet-juridisch jargon, misschien wat zwaar op de hand liggend was, moge, naar wij verhoppen, een en ander bijdragen tot het scheppen van wat klaarheid in het gecompliceerde knooppunt van sociale wetenschap en filosofische speculatie, dat de rechtstudie nu eenmaal is.

Het voordeel van de wetenschappelijke exactheid, eigen aan de beoefenaars van de natuurwetenschappen is daardoor wel aan de jurist ontzegd, toch is hij geroepen, georiënteerd op zijn waardengeladen overtuiging, zee te kiezen. Dit mag hem evenwel niet belletten van windrichting te veranderen, wanneer hij, ingelicht door sociaal-wetenschappelijke gegevens of zelfkritiek van de eigen waarden, de waardeeloosheid van zijn windrichting bemerkt.

Boudewijn BOUCKAERT,
Assistent voor Algemene Rechtsleer
aan de Rijksuniversiteit Gent

RECHTSpraak

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 22 MEI 1974

Voorzitter : de h. Polet

Raadsheer-verslaggever : de h. Busin

Advocaat-generaal : de h. Velu

Arbeidsovereenkomst bedienden—Overeenkomst voor onbepaalde tijd—Onregelmatige beëindiging—Vergoeding—Verdiensten verworven krachtens de overeenkomst—Begrip—Dubbel vakantiegeld.

Overeenkomsten verbinden niet alleen tot wat uitdrukkelijk bepaald is, maar ook tot alle gevolgen die door de billijkheid, het gebruik of de wet aan de verbintenissen worden toegekend.

Krachtens de wet is de werkgever verplicht de bediende die vakantie neemt een bijkomend vakantiegeld te betalen, berekend op grond van het loon en de duur van de diensten. Dit bijkomend vakantiegeld vormt dan ook een krachtens de overeenkomst verworven verdienste die een bestanddeel uitmaakt van de vergoeding verschuldigd wegens de onregelmatige beëindiging van de arbeidsovereenkomst.

V.Z.W. Secrétariat des classes moyennes du
Hainaut t/ Wachel

Gelet op het bestreden arrest, op 2 april 1973 gewezen door het Arbeidshof te Brussel, afdeling Bergen ;

Over het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1134, 1135 van het Burgerlijk Wetboek, 20 van de wetten betreffende het bediendencontract, gecoördineerd bij het koninklijk besluit van 20 juli 1955, welk artikel 20 gewijzigd is bij artikel 49 van de wet van 21 november 1969, 1, 3, 9 en 13 van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers, gecoördineerd bij het koninklijk besluit van 28 juni 1971, 1, 2, en 38 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967 tot bepaling van de algemene uitvoeringsmodaliteiten van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie der loonarbeiders, welk artikel 1 gewijzigd is bij artikel 1 van het koninklijk besluit van 5 augustus 1971 en welk artikel 38 gewijzigd is bij artikel 31 van het koninklijk besluit van 2 april 1970, 2 van de wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon van de werknemers, 19 inzonderheid paragraaf 1, 2°, en 65 van het koninklijk besluit van 28 november 1969 tot uitvoering van de wet van 27 juni 1969 tot herziening van de besluitwet van 28 december 1944 betreffende de maatschappelijke zekerheid der arbeiders,

doordat het arrest, met bevestiging van het beroepen vonnis, eiseres veroordeelt tot betaling aan verweerster van een aanvullende opzeggingsvergoeding van 16.399,50 frank door het dubbel vakantiegeld te voegen bij het loon waarop de vergoeding berekend wordt, alsmede van een bijkomende vergoeding van 8.707,50 frank die overeenstemt met het dubbel vakantiegeld dat het voegt bij het loon dat tot basis had gediend voor de berekening van de opzeggingsvergoeding die reeds aan verweerster werd betaald bij haar ontslag, op grond

dat, volgens artikel 20 van de wetten betreffende het bediendencontract, de vergoeding wegens opzegging, benevens de wedden, ook de verdiensten verworven krachtens de overeenkomst behelst ; dat men zich, door een arbeidsovereenkomst voor bedienden aan te gaan, niet alleen akkoord verklaart met haar uitdrukkelijke bedingen maar ook met alle wettelijke bepalingen die er wegens de aard van die overeenkomst deel van uitmaken, en inzonderheid die welke verdiensten toekennen zoals het gewoon en het dubbel vakantiegeld ; dat dit contractuele verdiensten zijn ; dat een dergelijke oplossing er geenszins op neerkomt te beschouwen dat verdiensten zoals de kinderbijslagen, het ziekgeld en de werkloosheidsuitkeringen, krachtens de overeenkomst verworven zijn, aangezien er tussen de werkgever en de bediende geen enkel rechtsverband bestaat met betrekking tot het verschuldigd zijn van deze uitkeringen en vergoedingen en dat, nu de werkgever ze aan de bediende niet verschuldigd is, ze niet in aanmerking mogen genomen worden bij de berekening van de opzeggingsvergoeding die de werkgever moet betalen ;

terwijl het dubbel vakantiegeld van de bediende geen tegenprestatie is voor het geleverde werk maar een uitkering die aan de werkgever is opgelegd door de wet of, bij wijze van overgang, door een collectieve overeenkomst die algemeen verbindend verklaard is bij koninklijk besluit, ten einde de bediende in staat te stellen beter van zijn vakantie te genieten ; het, voor de toepassing van artikel 20 van de gecoördineerde wetten betreffende het bediendencontract, niet mag beschouwd worden als "een verdienste krachtens de overeenkomst verworven" ; deze bepaling met de woorden "verdiensten verworven krachtens de overeenkomst" doelt op alle elementen van het loon die contractueel vastgesteld zijn (schending van de artikelen 20 van de wetten betreffende het bediendencontract, gecoördineerd bij het koninklijk besluit van 20 juli 1955, 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek) ; het dubbel vakantiegeld van de bediende geen element is dat de contracterende partijen in hun overeenkomst hebben opgenomen en een verdienste is die geen deel uitmaakt van de overeenkomst en gegrond is op de wetten en reglementen betreffende de jaarlijkse vakantie der werknemers (schending van dezelfde bepalingen en van de artikelen 1, 3, 9 en 13 van de wetten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers, gecoördineerd bij het koninklijk besluit van 28 juni 1971, 1, 2 en 38 van het koninklijk besluit van 30 maart 1967, welke artikelen 1 en 38 respectievelijk gewijzigd zijn bij artikel 1 van het koninklijk besluit van 5 augustus 1971 en 31 van het koninklijk besluit van 2 april 1970) ; tenslotte geen enkel wets- of reglements-bepaling het dubbel vakantiegeld van een bediende met "loon" gelijkstelt (schending van de artikelen 2 van de wet van 12 april 1965, 19, inzonderheid paragraaf 1, 2° en 65 van het koninklijk besluit van 28 november 1969) :

Overwegende dat, naar luid van artikel 20, lid 2, van de gecoördineerde wetten betreffende het bedienden-

contract, de vergoeding wegens opzegging niet alleen de wedden, maar ook de verdiensten verworven krachtens de overeenkomst behelst ;

Overwegende dat, volgens het beginsel neergelegd in artikel 1135 van het Burgerlijk Wetboek, de overeenkomsten niet alleen verbinden tot hetgeen daarin uitdrukkelijk bepaald is, maar ook tot alle gevolgen die door de billijkheid, het gebruik of de wet aan de verbintenis, volgens de aard ervan, worden toegekend ;

Overwegende dat de wetten en de koninklijke besluiten betreffende de jaarlijkse vakantie van de werknemers de werkgever verplichten de bediende die vakantie neemt, benevens het normale loon voor die periode van het jaar, een bijkomend vakantiegeld te betalen dat berekend is op basis van het loon en van de duur van de diensten ;

Overwegende dat daaruit volgt dat, in de zin van voormeld artikel 20, lid 2, het bijkomend vakantiegeld dat de werkgever aan de bediende verschuldigd is een krachtens de overeenkomst verworven verdienste is ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT—Nopens de becijfering van het vakantiegeld als bestanddeel van de opzeggingsvergoeding, zie o.m. O. DE LEYB, "De weerslag van het vakantiegeld op de opzeggingsvergoeding voor bedienden", *R.W.*, 1973-74, 295 en *Arbh.* Luik, 25 juni 1973, *R.W.*, 1973-74, 2179.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 25 SEPTEMBER 1974

Voorzitter : de h. Naulaerts

Raadsheer-Verslaggever : de h. Janssens

Advocaat-generaal : de h. Tillekaerts

Advocaten : mrs. Houtekier en Struye

Arbeidsongeval—Blijvende arbeidsongeschiktheid—Geregelde hulp van een ander persoon—Jaarlijkse vergoeding—Maximum—Vermogensschade—Inhoud.

De maximum vergoeding van 150 pct wegens geregelde hulp van een ander persoon is bij de wet niet voorbehouden voor de gevallen waarin de volledigst denkbare hulp geregeld noodzakelijk is.

De hulp die de getroffene behoeft om zijn huis te kunnen verlaten maakt deel uit van de geregelde hulp van een ander persoon die door de Arbeidsongevallenwet als vermogensschade vergoed wordt.

De vergoeding van 150 pct. bedoeld bij art. 24 AOW wordt berekend op het basisloon en omvat naast het door de getroffene gederfde loon tevens een vergoeding voor de hulp van een ander persoon.

N.V. Foncière Camer t/ Cools

Gelet op het bestreden arrest, op 21 juni 1973 door het Arbeidshof te Gent gewezen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 24, leden 1 en 2, 46 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest eiseres veroordeelt tot een vergoeding groot 150 th. op het basisloon van 140.090 frank vanaf de consolidatiedatum, op de door het arbeidshof overgenomen gronden van de eerste rechter, volgens welke ter beoordeling van de juiste schadeomvang rekening dient gehouden te worden met al de bestanddelen der zaak, zoals de leeftijd van het slachtoffer, zijnde 35 jaar, de aard van de letsels, zijnde amputatie van beide benen, zodat de hulp van derden noodzakelijk voorkomt ; het blijkt uit het deskundig verslag dat het slachtoffer onmogelijk zelf de beide prothesen kan aandoen, wat zich niet alleen éénmaal kan voordoen des morgens, maar zelfs in de loop van de dag, zoals onder andere wanneer hij naar de W.C. moet of komt te vallen, of wanneer hij wegens pijn de prothesen tijdelijk verwijdt om ze opnieuw te moeten aandoen, en om welke andere redenen ook, zodat men mag aannemen dat gans de dag iemand te zijner beschikking dient te blijven om ten gepasten tijde tussen te komen, er dan nog geen sprake is van een uitstap waarop hij, zoals ieder jong mens, recht heeft en waarbij derden dienen aanwezig te zijn om het ergste te vermijden zoals aanstoten, vallen, zich verder bezeren,

terwijl, eerste onderdeel, het arrest niet ten genoegen van recht antwoordt op de door eiseres genomen conclusie, waarin deze staande hield dat, om aan het slachtoffer het hoogste percentage van 150 t.h. wegens volstrekte en geregelde hulp van derden toe te kennen, eveneens het toiletmaken, het voeden en het verplaatsen moeten in aanmerking genomen worden, waarvoor het slachtoffer geenszins de hulp van derden nodig heeft (schending van artikel 97 van de Grondwet),

tweede onderdeel, het arrest alleen vaststelt dat verweerder de beide prothesen onmogelijk zelf kan aandoen en zulks meermaals per dag kan voorvallen ; dat het echter geenszins vaststelt dat verweerder hulp van derden zou nodig hebben om zijn toilet te maken, zich te voeden, zich te verplaatsen, zodat de toekenning van het hoogste percentage van 150 t.h. wegens hulp van derden niet gerechtvaardigd is (schending van artikel 24, lid 2 van de wet van 10 april 1971 en 97 van de Grondwet),

derde onderdeel, het arrest, om de vergoeding wegens hulp van derden op 150 t.h. vast te stellen, ten onrechte rekening houdt met de omstandigheid dat verweerder zoals ieder jong mens recht op uitstappen heeft waarbij derden dienen aanwezig te zijn ; dat immers de morele schade van het slachtoffer inzake arbeidsongevallen niet voor vergoeding vatbaar is en dus ook niet in aanmerking mag genomen worden om het toegekende percentage te bepalen (schending van artikel 24, leden 1 en 2, 46 van de wet van 10 april 1971) ;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat eiseres in haar conclusie voor het arbeidshof niet heeft aangevoerd dat een vergoeding van 150 t.h. slechts toekenbaar is indien ook het eten, het toilet en de verplaatsingen de geregelde hulp van een ander persoon vergen ;

Dat het onderdeel feitelijke grondslag mist ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat, naar luid van artikel 24 van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971, de rechter de jaarlijkse vergoeding op een hoger bedrag dan 100 t.h. kan brengen indien de toestand van de getroffene volstrekt de geregelde hulp van een ander persoon vergt ; dat de wet

de hoogst toegelaten vergoeding van 150 t.h. niet voorbehoudt voor de volledigste hulp die denkbaar is ; dat integendeel de hulp zo zwaar en bestendig kan zijn dat het supplement van 50 t.h. onvoldoende is, maar toch niet kan overschreden worden ingevolge bedoeld artikel 24 ;

Overwegende dat het arbeidshof de gegevens aanduidt die, naar zijn feitelijke en derhalve onaantastbare beoordeling, een jaarlijkse vergoeding van 150 t.h. wegens de volstreekte vereiste van geregelde hulp van een ander persoon rechtvaardigen ; dat het arrest aldus aan de voorwaarden van de in het onderdeel aangehaalde wetsbepalingen voldoet ;

Dat het middel in dit onderdeel naar recht faalt ;

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat de hulp die de getroffene nodig heeft om eens van huis weg te gaan deel uitmaakt van de geregelde hulp van een ander persoon die als vermogensschade vergoed wordt bij toepassing van artikel 24 van de Arbeidsongevallenwet ;

Dat het onderdeel niet kan aangenomen worden ;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 24, lid 2, van de Arbeidsongevallenwet van 10 april 1971 en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest eiseres veroordeelt tot een vergoeding groot 150 t.h. op het basisloon van 140.090 frank vanaf de consolidatiedatum op de door het arbeidshof overgenomen gronden van de eerste rechter, volgens welke de echtgenote van verweerder voor het ongeval als arbeidster werkte en terwille van het ongeval haar werk heeft moeten opzeggen, juist om aan haar man deze hulp te verlenen ; dat 150 t.h. maar een rechtmatige compensatie is voor het verlies van loon, welke zij en het huishouden moeten ondergaan,

terwijl, eerste onderdeel, eiseres in haar gemotiveerde akte van beroep staande hield dat de door de eerste rechter aangenomen reden als zou de echtgenote van verweerder haar werk gestaakt hebben, onjuist is en alleen "necessitatis causa" wordt gedaan, dat echter in werkelijkheid de vrouw werkt ; dat daarbij het zogezegd gederfd loon van de vrouw ten onrechte op gelijke hoogte geplaatst wordt als dat van verweerder hoewel de vrouw veel minder verdient, zodat er in geen geval reden is om 150 t.h. van het loon van verweerder toe te kennen ; dat het arrest deze middelen geenszins beantwoordt (schending van artikel 97 van de Grondwet),

tweede onderdeel, het arrest ten onrechte de aan verweerder toekomende vergoeding wegens hulp van derden vaststelt op het maximum van 150 t.h. van het loon van verweerder, zonder rekening te houden met de omstandigheid dat zijn echtgenote, die hem de hulp biedt, nog werkt en loon verdient, en zonder rekening te houden met het feit dat het loon van de echtgenote in alle geval veel lager is dan dit van verweerder (schending van alle wetsbepalingen) ;

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat het arbeidshof antwoordt dat uit het deskundig verslag blijkt dat de echtgenote van het slachtoffer niet meer uit gaat werken ;

Overwegende dat de vergoeding van 150 t.h. bedoeld in artikel 24 van de arbeidsongevallenwet, berekend wordt op het basisloon van de getroffene, al omvat die vergoeding naast het door de getroffene gederfde eigen

loon, tevens een vergoeding voor de hulp van een ander persoon ; dat het arrest geenszins beschouwt dat het nu gederfde loon van de echtgenote even hoog lag als het basisloon van de getroffene ; dat het integendeel het basisloon van de getroffene waarop de 150 t.h. wordt berekend, onderscheidt van het loon dat de echtgenote niet meer verdient ;

Dat het onderdeel feitelijke grondslag mist ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat het arbeidshof in feite en derhalve onaantastbaar oordeelt dat de echtgenote van de getroffene niet meer uit gaat werken ; dat, zoals in het antwoord op het eerste onderdeel wordt vastgesteld, het arbeidshof geenszins het gederfde loon van de echtgenote even hoog raamt als het basisloon van de getroffene ;

Dat het onderdeel niet kan aangenomen worden ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 4 OKTOBER 1974

Voorzitter : ridder Rutsaert

Raadsheer-verslaggever : de h. Gerniers

Advocaat-generaal : de h. Detournay

Advocaat : mr. A. Bayart

Weg—Aan particulier toebehorende bedding— Openbare weg—Bewijs.

Er kan een openbare weg bestaan, hoewel de bedding ervan aan een particulier toebehoort.

Het bewijs dat een aan een particulier toebehorend perceel grond werkelijk het karakter van openbare weg bezit, wordt niet voldoende naar recht geleverd door het feit dat die particulier door het College van Burgemeester en Schepenen overeenkomstig een politieverordening op het in gebruik nemen van de openbare weg gemachtigd werd om voorlopig en onder bepaalde voorwaarden een terras op het perceel op te richten.

Plasschaert t/ Gemeente Knokke-Heist

Gelet op het bestreden besluit, op 29 maart 1973 gegeven door de Bestendige deputatie van de Provincieraad van West-Vlaanderen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 78 van de provinciewet gewijzigd bij artikel 1 van de wet van 9 augustus 1948 tot wijziging van de wetgeving op de wegenis over land, 76, meer bepaald 7°, van de gemeentewet gewijzigd bij artikel 3 van voormelde wet van 9 augustus 1948, 77, meer bepaald 6°, van de gemeentewet, 9, 10, 28bis van de wet van 10 april 1841 op de buurtwegen, gezegd artikel 28bis ingevoerd door artikel 6 van voormelde wet van 9 augustus 1948, 2219, 2229, 2262, 2265 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 2 en 3 van het reglement van de gemeente Knokke-Heist van 11 februari 1972 tot vaststelling van een belasting op het inbeslagnemen van de openbare weg, goedgekeurd bij besluit van de Provinciegouverneur van 25 mei 1972,

doordat de beslissing het bezwaarschrift verwerpt dat eiser had ingediend tegen de belasting op het inbeslag-nemen van de openbare weg, geheven door verweerster voor het dienstjaar 1972, en meer bepaald het middel verwerpt waardoor eiser liet gelden dat hij belast werd wegens een beweerd gebruik van de openbare weg, dat echter wat hij had aangelegd zich bevond op zijn eigen-dom, en namelijk op een gedeelte dat niet tot de open-bare weg behoorde en waarvoor hij als eigenaar grond-belasting betaalde, zulks op grond van de beschouwing dat vroeger de bevoegde gemeentelijke overheid toela-ting had verleend tot het in gebruik nemen van de open-bare weg voor het eigendom van eiser overeenkomstig de bepalingen van de politieverordening op dergelijke in-gebruikneming, dat gezegde toelating onder bepaalde voorwaarden betreffende de aan te leggen installaties werd gegeven, dat uit deze overheidsbeslissing bleek dat de installatie van eiser geplaatst werd op de openbare weg, dat voor het bepalen van het karakter van openbare weg de kwalificatie, door een overheidsbeslissing aan een perceel of een gedeelte van een perceel gegeven, deter-minerend is, en dat het hierbij zonder invloed is dat een gedeelte van de weg in eigendom behoort aan par-ticulieren of paalt aan een zone non-aedificandi,

terwijl uit het feit dat een gemeentelijke overheid, bij toepassing van een politieverordening op het ingebruik-nemen van de openbare weg, de plaats, waar zekere in-stallaties worden ingericht, kwalificeert als behorende tot de openbare weg, niet noodzakelijk blijkt dat gezegde plaats werkelijk tot de openbare weg behoort, aangezien een plaats dan pas tot de openbare weg behoort, indien, hetzij zulks blijkt uit een koninklijk besluit zoals bepaald door voormeld artikel 78 van de provinciewet, hetzij zulks door de Koning wordt bepaald overeenkomstig voormeld artikel 76, meer bepaald 7°, van de gemeentewet, hetzij beslist wordt door besluit van de gemeentee-raad, genomen en goedgekeurd overeenkomstig voormeld artikel 76, meer bepaald 7°, van de gemeentewet, artikel 77, meer bepaald 6°, van de gemeentewet en artikel 28 bis van voormelde wet van 10 april 1841, hetzij zulks blijkt uit de door de bestendige deputatie van de provin-cieraad vastgelegde plans overeenkomstig de artikelen 9 en 10 van voormelde wet van 10 april 1841, hetzij ten-slotte zulks het gevolg is van een verkrijgende verjaring overeenkomstig de artikelen 2219, 2229, 2262, 2265 van het Burgerlijk Wetboek en 10 van voormelde wet van 10 april 1841,

en terwijl dienvolgens de constatering van de be-slissing niet afdoende zijn om na te gaan of ten deze een juiste toepassing werd gedaan van de bepalingen van de artikelen 1, 2 en 3 van voormeld gemeentereglement van verweerster van 11 februari 1972, waarin uitsluitend, voor het geval waarin de openbare weg wordt gebruikt of inbeslaggenomen wordt, een belasting wordt opgelegd, zodat de beslissing een gebrek vertoont aan de passen-de motivering welke door artikel 97 van de Grondwet wordt vereist :

Overwegende dat eiser, die voor het dienstjaar 1972 door verweerster in de gemeentelijke belasting wegens het in gebruik nemen van de openbare weg belast werd, zijn bezwaarschrift grondde op de aanvoering dat het terras werd opgericht op een perceel grond gelegen in een zone "non aedificandi" waarvan hij eigenaar was en die geen deel uitmaakte van de openbare weg ;

Overwegende dat zo weliswaar zoals het besluit rele-veert, een openbare weg kan bestaan, hoewel de bedding ervan aan een particulier toebehoort, uit die beschouwing echter niet blijkt dat, ten deze, het aan eiser toebehorende perceel grond werkelijk het karakter van openbare weg bezat ;

Overwegende dat dit bewijs evenmin voldoende naar recht geleverd wordt door het feit dat eiser door het College van burgemeester en schepenen gemachtigd werd, overeenkomstig de politieverordening op het in gebruik nemen van de openbare weg dd. 27 januari 1959, om te voorlopigen titel en onder bepaalde voorwaarden een ter-ras op voormeld perceel op te richten ;

Overwegende dat, al kon een weg buiten de in het middel aangehaalde gevallen een openbare weg zijn, het middel niettemin gegrond is in de mate waarin het aan-voert dat de motieven van het besluit de verwerping van het bezwaarschrift van eiser niet wettelijk rechtvaardigen ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden besluit ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing ;

Veroordeelt verweerster in de kosten ;

Verwijst de zaak naar de Bestendige deputatie van de Provincieraad van Oost-Vlaanderen.

NOOT—De openbare weg is de weg die in het algemeen belang van de inwoners gebruikt wordt (Cass., 10 februari 1958, R.W., 1959-60, 533). Zie voorts FRANS WASTIELS, *Openbare Wegen*, Adm. Lex., 1971, nr. 3.

Een gemeente kan een buurtweg verkrijgen door het bezit ervan te hebben gedurende dertig jaren overeenkomstig de voor-schriften van art. 2229 B.W. (Cass., 18 maart 1971, *Arr. Cass.*, 1971, 695, *Pas.*, 1971, I, 667). Krachtens de bepalingen van art. 10 van de Wet van 10 april 1841 en art. 2265 B.W. kan een gemeente zowel een recht van overgang als van eigendom verkrijgen op een buurtweg die op de kaart van de buurtwegen is aangeduid (Cass., 20 februari 1973, R.W., 1972-73, 1713).

RAAD VAN STATE

4e KAMER – 22 OKTOBER 1974

Voorzitter : de h. A. Mast

Staatsraden : de hh. Vermeulen en Baeteman (verslagge-ver)

Auditeur : de h. Jacquemijn

Openbare ambtenaren—Gemeentepersoneel—Tucht-regeling—Rechten van verdediging—Omvang—Moti-vering—Onjuist motief.

Art. 130bis, derde lid, van de Gemeentewet bepaalt dat, alvorens welke tuchtmaatregel ook, waarschuwing, berisping, schorsing of afzetting, op een bediende toege-past wordt, deze gehoord wordt.

Aan de door dat artikel gestelde eis is alleen dan vol-daan wanneer de aan de betrokkene ten laste gelegde te-kortkomingen hem zijn medegedeeld derwijze dat hij over de nodige tijd beschikt om het door die bepaling voorgeschreven verhoor behoorlijk voor te bereiden, een beroep op een raadsman te doen en met deze zijn ver-de-diging voor te bereiden. Ook al is de betrokkene op het verhoor verschenen en heeft hij zijn verdediging voorge-

dragen zonder voorbehoud te maken omtrent zijn rechten, is de handelwijze van de gemeentelijke overheid, die hem slechts de dag zelf van het verhoor in kennis stelde van de hem ten laste gelegde feiten, onverenigbaar met de voorschriften van de aangehaalde bepaling.

Het bestreden besluit, dat daarenboven steunt op een onjuist motief, moet om deze dubbele reden worden vernietigd.

Arrest nr. 16.686
Buyle t/ Stad Aalst

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van het besluit d.d. 2 september 1971 waarbij het college van burgemeester en schepenen van Aalst verzoeker twee tuchtstraffen oplegt, namelijk een waarschuwing "voor zijn schrijven naar de hogere overheid buiten kennisgeving van deze zaak aan het college van burgemeester en schepenen" en een berisping "voor de bedoeling in zijn schrijven de stad in haar belangen te schaden"; dat die beslissing aan verzoeker ter kennis werd gebracht door een brief van 13 september 1971; dat hij op 8 oktober 1971 bezwaar indiende bij de gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen, die binnen de door artikel 86, lid 2, van de Gemeentewet opgelegde termijn, door een besluit van 18 februari 1972 de uitvoering van de bestreden beslissing schorste, zonder dat verder enige beslissing werd genomen;

Overwegende dat verzoeker, bibliothecaris van de stad Aalst, naar hij beweert de opdracht van hoofdbibliothecaris vervult; dat de daarmee in verband staande staats-toelagen volgens hem uitgekeerd werden aan een personeelslid dat geen opdracht vervulde in de bibliotheek; dat volgens artikel 17 van het Koninklijk Besluit van 19 oktober 1921, zoals het gewijzigd werd door het Koninklijk Besluit van 12 oktober 1962 betreffende de inrichting van de openbare bibliotheken, de bibliothecarissen worden benoemd, geschorst of afgezet door de overheden die de bibliotheek beheren, dat zij ook hun wedde vaststellen en dat de staat een jaarlijkse en forfaitaire vergoeding verleent; dat artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 10 juni 1965 nadien bepaalde dat die jaarlijkse en forfaitaire vergoedingen toegekend worden aan de bibliothecarissen en adjunct-bibliothecarissen die tot het provincie- en gemeentepersoneel behoren; dat een ministeriële omzendbrief van 27 augustus 1965 de draagwijdte van dit besluit preciseerde als volgt: "Het gaat hier om een vergoeding welke het Rijk aan de bibliothecarissen en adjunct-bibliothecarissen verleent buiten de wedde, hun uitgekeerd door de overheid die de bibliotheek beheert, zoals blijkt uit de tekst van het Koninklijk Besluit van 12 oktober 1962: 'De staat verleent, bovendien...'. De vergoeding mag derhalve niet medegerekend worden bij de vaststelling en uitbetaling van de wedden door de provincie- of gemeentebesturen waaronder de bibliothecarissen ressorteren, en mag evenmin aanleiding geven tot enige aftrek of intrekking. Sommige besturen vatten immers de termen (De Staat komt tussenbeide in de wedde van de bibliothecarissen) van het vroegere artikel 17, § 1, van het Koninklijk Besluit van 19 oktober 1921, gewijzigd bij het Koninklijk Besluit van 23 december 1950, in die zin op. Iedere twijfel dienaangaande werd nu opgeheven door de nieuwe tekst en door het woord 'bovendien'. De bestu-

ren die de bedragen van de door het Rijk aan de bibliothecarissen verleende vergoedingen reserveerden in afwachting van het thans verschenen besluit betreffende de toekenning van die vergoedingen aan de bibliothecarissen van de provincies en gemeenten, worden thans verzocht die aan hun bibliothecarissen en adjunct-bibliothecarissen uit te betalen";

dat verzoeker beweert de bevoegde schepen van die onregelmatige toestand in kennis te hebben gesteld en pas nadien de mistoestand aangeklaagd te hebben in brieven van 28 mei en 28 juni 1971, gericht onderscheidenlijk tot de voorzitter van de hoge raad voor bibliotheken en tot de dienst voor openbare bibliotheken; dat verzoeker stelt dat niet hij, die de functie van bibliothecaris zou uitoefenen, maar wel P. Uvin, die wel de titel draagt, maar noch full-time, noch part-time prestaties levert in de openbare bibliotheek van Aalst, de wedden en vergoedingen opstrijkt; dat in een nota van 4 november 1971, op verzoek van het stadsbestuur opgemaakt, de hoofdinspecteur der openbare bibliotheken vaststelde: "dat alles veel gezonder zou zijn, indien de heer Uvin volledig als hoofdbibliothecaris zou fungeren" en dat "hij (verzoeker) zich (terecht) de drijvende kracht voelt, doch tegelijkertijd als ondergeschikte van de heer Uvin gefrustreerd is"; dat de directeur-generaal van de dienst Algemene Zaken, Openbare bibliotheken, bij het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur in een brief d.d. 29 november 1971 aan het college van burgemeester en schepenen van Aalst vaststelde: "Ik heb er (uit voormeld verslag) met genoegen uit begrepen, dat uw stadsbestuur eerstdaags aan de heer P. Uvin, een eigen bureel in de bibliotheek gaat bezorgen, zodat hij er tenminste regelmatig zal kunnen werken en meer verantwoordelijkheid nemen";

Overwegende dat verzoeker echter ondertussen, terwijl hij met verlof was, door een brief van 1 september 1971 opgeroepen werd om te verschijnen voor het schepencollege; dat die brief gesteld is als volgt:

"Betreft: Verhoor.

Weze medegedeeld aan de heer Buyle Etienne, Bibliothecaris, dat hij zich dient aan te bieden op de zitting van het schepencollege op donderdag 2 september 1971 te 14.30 u:

1° om verantwoording te geven omtrent zijn schrijven naar de hogere overheid, buiten kennisgeving van deze zaak aan het college van burgemeester en schepenen;

2° om wille van de bedoeling in zijn schrijven de stad in haar belangen te schaden";

dat verzoeker op 2 september 1971 gehoord werd en onmiddellijk daarop de bestreden beslissing genomen werd, die gesteld is als volgt: "Gezien de heer Buyle, bibliothecaris bij het stadsbestuur, in zitting van heden onderhoord werd nopens bovenstaande hem ten laste gelegde feiten, vermeld in het proces-verbaal van de collegesitting van heden, en zijn verdediging heeft voorgedragen; Overwegende dat belanghebbende tuchtstraffen zijn op te leggen; Gelet op de artikelen 99 en 130bis van de Gemeentewet; Beslist: in geheime zitting en stemming, door middel van beschreven briefjes, met eenparige stemmen aan de heer Buyle als tuchtstraffen toe te passen: een waarschuwing voor zijn schrijven naar de hogere overheid buiten kennisgeving van deze zaak aan het college van burgemeester en schepenen, en een be-

risping voor de bedoeling in zijn schrijven de stad in haar belangen te schaden";

Overwegende dat verzoeker in een eerste middel aanvoert dat de bestreden beslissing genomen werd met schending van zijn rechten van verdediging zoals die gewaarborgd worden door artikel 130bis van de Gemeentewet doordat hij pas door de oproepingsbrief, gedagtekend 1 september 1971 kennis kreeg van de hem ten laste gelegde feiten, "de dag zelf van het onderhoor", en dat "het hem derhalve niet mogelijk was een ernstige verdediging voor te bereiden noch inzage te nemen van het dossier, noch een verdediger aan te duiden";

Overwegende dat artikel 130bis, derde lid, van de Gemeentewet luidt: "Vooraleer welke tuchtmaatregel ook, waarschuwing, berisping, schorsing of afzetting, op een bediende toe te passen, zal deze gehoord worden; er wordt proces-verbaal van zijn verklaringen opgemaakt"; dat aan de door dat artikel gestelde eis alleen dan voldaan is wanneer de aan de betrokkene ten laste gelegde tekortkomingen hem zijn medegedeeld derwijze dat hij over de nodige tijd beschikt om het door die bepaling voorgeschreven verhoor behoorlijk voor te bereiden, op een raadsman een beroep te doen en met deze zijn verdediging voor te bereiden; dat, ook al is verzoeker verschenen en heeft hij zijn verdediging voorgedragen zonder voorbehoud te maken omtrent zijn rechten, de handelwijze van de tegenpartij onverenigbaar is met de voorschriften van de aangehaalde bepaling;

Overwegende dat verzoeker in een tweede middel toegt dat de bestreden beslissing steunt op onjuiste en onvolledige gegevens omdat hij wel degelijk de bevoegde schepen op de hoogte had gebracht van zijn zienswijze; dat hij de juistheid van die gegevens aantoonde door het overleggen van een verklaring van A. Van der Ghylen, cultuurattaché van de stad Aalst, die bevestigt dat verzoeker in de maand april 1971 naar aanleiding van de bespreking van het werkingsverslag 1970 van de stedelijke bibliotheken en het opstellen van de betoelagingsformulieren de aandacht vestigde van de schepen op de toepassing van de geldende voorschriften op zijn geval en dat hij zich zou wenden tot de hogere overheid mocht aan zijn opmerkingen geen gevolg gegeven worden;

Overwegende dat die gegevens door verzoeker samen met de laatste memorie bij het dossier gevoegd werden en niet worden betwist door de tegenpartij, zodat het bestreden besluit, waarin aan verzoeker verweten wordt "te hebben geschreven naar de hogere overheid buiten kennisgeving van de zaak aan het college van burgemeester en schepenen", steunt op een onjuist motief;

Overwegende dat het beroep derhalve gegrond is,

Besluit:

Artikel 1.

Vernietigd is het besluit van 2 september 1971 waarbij het college van burgemeester en schepenen van de stad Aalst verzoeker twee tuchtstraffen oplegt, namelijk een waarschuwing "voor zijn schrijven naar de hogere overheid buiten kennisgeving van deze zaak aan het college van burgemeester en schepenen", en een berisping "voor de bedoeling in zijn schrijven de stad in haar belangen te schaden".

Artikel 2.

De kosten komen ten laste van de tegenpartij.

NOOT—Reeds in een arrest van 6 oktober 1961 heeft de Raad van State geoordeeld dat het recht van verdediging van de ambtenaar in tuchtzaken tot het wezen van de statutaire regeling behoort (arrest nr. 8823 inzake Carpentier).

Eevens in België, wordt ook in Frankrijk en in Engeland het recht van verdediging in de zin van bovenstaand arrest — tijdige mededeling van de ten laste gelegde feiten — als een "principe général du droit", resp. "principle of natural justice", erkend; zie Conseil d'Etat, 5 mei 1944, Dam: Veuve Trompier-Gravier, D., 1945, 110, concl. CHENOT, noot DE SOTO; 20 januari 1956, Nègre, D., 1957, 310, concl. GUIONIN; 3 juli 1957, Pioro en cons., Rev. Adm., 1957, 483, concl. GULDNER; 23 oktober 1964, D'Oriano, D., 1965, 9, noot RUZÍF; R.D.P., 1965, 282, concl. M. BERNARD; voor Engeland, zie Kanda v. Government of the Federation of Malaya, (1962) A.C. 322.

Twee recente arresten van de Raad van State omschrijven duidelijk de motiveringsplicht in tuchtzaken: "Bij ontstentenis van een uitdrukkelijk voorschrift, moet een administratieve beschikking, zelfs in tuchtzaken, geen formele redengeving bevatten — d.w.z. een redengeving die in de beslissing zelf is opgenomen. Het is evenwel een algemeen rechtsbeginsel dat een administratieve beslissing steeds de rechtens vereiste feitelijke grondslag moet hebben, en dat het bestaan van die grondslag moet kunnen bewezen worden, in geval van betwisting, aan de hand van stukken — eventueel materiële gegevens — die de overheid, wanneer ze haar beslissing nam, bij haar oordeel heeft kunnen betrekken." (Raad van State, 26 juli 1974, nr. 16.592, Noë, Info-Jura, 1974, nr. 8, p. 222; in dezelfde zin: Raad van State, 26 juni 1974, nr. 16.505, De Vos, Info-Jura, 1974, nr. 7, p. 196).

L.P.S.

HOF VAN BEROEP TE GENT

3e KAMER — 2 MAART 1972

Voorzitter: de h. Verhegge

Raadsheren: de hh. Dujardin en Wymeersch

Substituut-generaal: de h. Van der Steichel

Advocaat: mr. P. Delafontaine

Sociale documenten—Verhinderings van toezicht—Weigering van inlichtingen—Fiscaal document—Samenvattende opgaven voor bezoldiging van loon- en weddetrekkenden.

De weigering de inlichtingen te verstrekken betreffende de aan de werknemers werkelijk uitbetaalde lonen, zoals die voorkomen op de samenvattende opgaven 325. 10 voor de bezoldiging van loon- en weddetrekkenden die jaarlijks bij de directe belastingen worden ingediend, maakt een verbod van toezicht uit.

O.M. t/ J.

Overwegende dat het hoger beroep door het Openbaar Ministerie tijdig en in rechtsgeldige vorm werd ingesteld;

Overwegende dat op 9-6-1970 door de heer De Smedt Paul, inspecteur bij het Ministerie van Sociale Voorzorg, ter gelegenheid van het uitvoeren van een controle in het bedrijf (groothandel in kolen) van beklagde, ten laste van deze laatste Pro-Justitia werd opgesteld wegens het "Verhinderen van het krachtens de Wet van 26-1-1951, betreffende de vereenvoudiging der sociale documenten, georganiseerde toezicht, door het weigeren van het ver-

schaffen van inlichtingen nodig om zich te kunnen vergewissen of genoemde wet en de uitvoeringsbesluiten van die wet worden nageleefd (inbreuk op artikel 3 van de Wet van 26-1-1951 voornoemd)" (stuk 3) ;

Dat blijkt uit de termen van dit Pro-Justitia dat het doel van dit controlebezoek was de werkelijk aan de werknemers uitbetaalde lonen (zijnde de officiële lonen vermeerderd met de zogenaamde "zwarte" lonen, i.e. overuren) te vergelijken met de bedragen door beklaagde als uitbetaalde lonen aangegeven bij de Rijksdienst voor Maatschappelijke Zekerheid ;

Dat inderdaad deze aan de R.M.Z. aangegeven bedragen als basis dienen voor het toekennen aan de werknemers van de ermee verband houdende sociale voordelen, waar, bij niet-aangifte van een deel dezer uitbetaalde lonen, zulks de werkgever in staat stelt sociale zekerheidsbijdragen te ontduiken terwijl anderzijds de werknemer, ofschoon hij beroofd wordt van de hem toekomende sociale voordelen, niettemin op deze lonen belastingen dient te betalen (daar zij bij de directie der Belastingen door de werkgever aangegeven zijn) ;

Overwegende dat beklaagde, zoals blijkt uit het Pro-Justitia, zich tijdens deze controle weinig inschikkelijk toonde ;

Dat onder meer aan het verzoek van de inspecteur om mededeling of inzage te krijgen van de samenvattende opgaven 325.10 over de jaren 1967, 1968 en 1969, zijnde bij de directie der Directe Belastingen ingediende aangiften, waarop de werkelijk aan de werknemers uitbetaalde lonen voorkomen, geen gevolg werd gegeven ;

Dat slechts door tussenkomst van de onderzoeksrechter inzage werd bekomen van gezegde stukken, wat aan het licht bracht dat inderdaad, zoals vermoed werd door de inspecteur, de bij de directie der Directe Belastingen aangegeven lonen hoger lagen dan die welke bij de R.M.Z. aangegeven waren ;

Overwegende dat door beklaagde wordt beweerd :

- dat hij generlei verplichting had deze documenten mede te delen, die hij trouwens niet meer bezat en die uitsluitend fiscale documenten zijn welke geenszins thuishoren in de sociale wetgeving ;

- dat de documenten waarvan de sociale inspecteur mededeling en inzage kan krijgen en welke de werkgever gehouden is te verstrekken enkel die zijn welke hij op grond van de sociale wetgeving moet bijhouden, maar geenszins bescheiden die hij niet bezit en niet moet bijhouden, zoals de samenvattende opgaven 325.10 die bij de directie der Directe Belastingen berusten ;

- dat waar artikel 3 der Wet van 26-1-1951 voorschrijft "inlichtingen" te verstrekken, voor zover het gaat om "documenten of bescheiden", het slechts kan gaan om documenten of bescheiden door de sociale wetgeving opgelegd, ingevolge artikel 1 van voornoemde wet, zoals gewijzigd door artikel 1 der Wet van 28-5-1953 ; dat de loonstaten 325.10 daar niet toe behoren en de sociale inspecteur niet de bevoegdheid heeft deze specifiek fiscale bescheiden te doen voorleggen ;

Overwegende dat artikel 3 van de Wet van 26-1-1951 bepaalt dat de bevoegde ambtenaren aan de werkgevers, hun aangestelden en zelfs aan de werknemers "de inlichtingen" mogen vragen die zij nodig hebben om zich te vergewissen van het naleven van de wet en de uitvoeringsbesluiten ;

Dat onbetwistbaar tot het domein van de te controle-

ren zaken behoren de bedragen der uitbetaalde lonen, zoals ze door de werkgever bij de R.M.Z. zijn aangegeven, dit ter vrijwaring van de belangen der werknemers ; dat met dit doel de sociale inspecteurs, binnen het kader van de sociale wetgeving, over de ruimste controlebevoegdheid moeten beschikken, ter voorkoming van bedrog en misbruiken ;

Dat artikel 3 der Wet van 26-1-1951 niet bepaalt dat documenten of bescheiden dienen te worden voorgelegd, wel dat "inlichtingen" moeten worden verstrekt, terwijl de weigering deze te geven, in artikel 5 dezer wet wordt bestempeld als "verhinderen van het krachtens deze wet georganiseerde toezicht" ;

Overwegende dat ten onrechte door beklaagde het accent wordt gelegd op de term "documenten of bescheiden", daar waar artikel 3 der wet spreekt van "inlichtingen" ;

Dat weliswaar door de sociale inspecteur het voorleggen werd gevraagd van de samenvattende opgaven 325.10 ingediend bij de directie der Directe Belastingen, omdat hij zeker was hierin de inlichtingen te zullen vinden die hij nodig had voor het doelmatig uitoefenen van zijn bij de wet voorziene controle ;

Dat het zou volstaan hebben dat beklaagde aan de inspecteur mededeling gaf, zulks aan de hand van gelijk welke boekhoudkundige bescheiden in zijn bezit, van de bedragen der werkelijk uitbetaalde lonen opdat geen beroep had dienen te worden gedaan op het voorleggen dezer samenvattende opgaven 325.10 ; dat het enkel de negatieve houding is van beklaagde die de inspecteur aangezet heeft andere middelen te gebruiken om deze bedragen te achterhalen ;

Overwegende dat tegen de bewering, dat deze samenvattende opgaven 325.10 louter fiscale bescheiden zijn, is in te brengen dat de inhoud dezer documenten gevormd is aan de hand van zuiver sociale gegevens te weten het bedrag der lonen uitbetaald aan de werknemers ; dat deze gegevens al dusdanig ontegensprekelijk onderworpen zijn aan het toezicht dat krachtens artikel 3 der wet is opgedragen aan de bevoegde ambtenaren ;

Dat, daar deze bedragen enerzijds van sociale aard zijn, terwijl zij anderzijds, eens ingeschreven op de loonstaat 325.10, eveneens een fiscaal karakter verkrijgen, daaruit dient te worden besloten dat het gegevens zijn met een dubbel karakter, zowel sociaal als fiscaal ;

Dat ingevolge artikel 3 der wet op de werkgever de verplichting rust deze "inlichtingen" van sociale aard mede te delen, ongeacht de omstandigheden dat zij ook zijn aangegeven bij de directie der belastingen ;

Dat de bewering van beklaagde dat hij deze niet meer in zijn bezit had een al te gemakkelijk ontduikingsmiddel vormt, dat hem niet ontslaat van de verplichting deze inlichtingen mede te delen, desnoods door informatie bij de directie der belastingen, mochten de in zijn bezit zijnde boekhoudkundige bescheiden onvoldoende zijn ;

Overwegende dat artikel 1 der Wet van 26-1-1951 waarin de verschillende wetgevingen worden opgesomd waarvoor de Koning vereenvoudiging kan invoeren inzake de bij te houden registers en documenten, geen afbreuk doet aan deze regel : het louter sociaal karakter dezer wetgevingen en de erbij horende registers en documenten ontnemt geenszins aan artikel 3 der wet zijn imperatief karakter, zijnde de verplichting de inlichtingen van sociale aard, in casu het bedrag der werkelijk uitbe-

taalde lonen, kenbaar te maken aan de sociale inspecteur ; Dat trouwens het K.B. van 12-11-1952, genomen ter uitvoering van art. 1 der Wet van 26-1-1951, aan de werkgever de verplichting oplegt een register van zijn personeel alsook een individuele rekening van zijn werknemers bij te houden, waarin naast andere gegevens, ook de werkuren, gewone en overuren, met de uitbetaalde lonen dienen te worden ingeschreven ;

Dat om fraude dienaangaande op te sporen en te voorkomen, het voor de bevoegde ambtenaren mogelijk moet zijn ter plaatse elke nuttige inlichting van sociale aard te verkrijgen die zij nodig hebben ;

Overwegende dat de weigering vanwege beklaagde de gevraagde inlichtingen te verstrekken dan ook wederrechtelijk gebeurde ;

Dat het misdrijf voorzien bij artikel 5 der Wet van 26-1-1951 derhalve in zijnen hoofde ten genoegte van rechte bewezen is ; dat het dan ook ten onrechte is dat hij door de eerste rechter van de rechtsvervolgving werd ontslagen ;

dat de omstandigheid van de wettelijke herhaling, zoals in de dagvaarding gereleveerd, in aanmerking genomen moet worden ;

Op die gronden,

Het Hof,

recht doende op tegenspraak ;

Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en er over beslissend : doet het aangevochten vonnis teniet en opnieuw wijzende : verklaart bewezen ten laste van beklaagde de feiten zoals in de dagvaarding omschreven ; veroordeelt hem derhalve, met eenparige stemmen, met aanneming van verzachtende omstandigheden voortvloeiend uit de afwezigheid van vroegere zware correctionele veroordelingen, tot een geldboete van tweehonderd frank.

NOOT—Het tegen dit arrest ingestelde cassatieberoep werd verworpen bij arrest van de 2e Kamer van het Hof van Cassatie van 2 oktober 1973.

Tegen het middel dat "het arrest voorhoudt dat de door de Koning aangewezen ambtenaar, zoals bedoeld door art. 2 van de Wet van 26 januari 1951, het recht had van eiser de voorlegging te vorderen van de loonstaten nr 325.10 welke worden ingeleverd bij de door art. 206 van het Wetboek der Inkomstenbelastingen aangewezen dienst, desnoods door stappen die eiser bij de directie der belastingen zou doen ; terwijl art. 3 van de Wet van 26 januari 1951 zodanige soort inlichtingen niet bedoelt, en nog minder bedoelt dat ze door de werkgever moeten verstrekt worden door zich te wenden tot de directie der belastingen", stelt het Hof van Cassatie de volgende overwegingen :

"Overwegende dat het arrest releveert 'dat artikel 3 van de wet van 26 januari 1951 niet bepaalt dat documenten of bescheiden dienen te worden voorgelegd, wel dat inlichtingen moeten worden verstrekt, terwijl de weigering deze te geven, in artikel 5 dezer wet wordt bestempeld 'als het verhinderen van het krachtens deze wet georganiseerd toezicht' " ;

"Overwegende dat het arrest, dat aanmerkt dat eiser ten overstaan van het verzoek van de sociale inspecteur 'een negatieve houding aannam', en dat de opgave nr 325.10 het bedrag der lonen aan de werknemers uitbetaald bevat, overweegt 'dat de bewering van beklaagde dat hij de hem gevraagde inlichtingen niet meer in zijn bezit had, een al te gemakkelijk ontduikingsmiddel vormt, dat hem niet ontslaat van de verplichting deze inlichtingen mede te delen, desnoods door informatie bij de directie der belastingen, mochten de in zijn bezit zijnde boekhoudkundige bescheiden onvoldoende zijn', en besluit dat 'de

weigering vanwege beklaagde de gevraagde inlichtingen te verstrekken dan ook wederrechtelijk gebeurde' ;

"Overwegende dat hieruit blijkt dat het arrest eiser veroordeelt, niet omdat hij de loonstaten nr 325.10, desnoods bij het bestuur van de belastingen aan te vragen, niet had voorgelegd, maar omdat hij omtrent de uitbetaalde lonen inlichtingen die hij wettelijk verplicht was te verstrekken en die hij kon verstrekken, niet had verschaft ;

"Dat het middel dat op een verkeerde lezing van het arrest berust, feitelijke grondslag mist."

HOF VAN BEROEP TE LUIK

5e KAMER – 21 JUNI 1974

Voorzitter : de h. V. Alsteens

Raadsheren : de hh. L. Meers en P. Weyens

Advocaat-generaal : de h. Odeurs

Advocaten : mrs. Dijk, Warnants, Corthouts en Klok

1. Hoger beroep—Rekwest—Vermeldingen—Datum—Vermelding door griffier—Plaats en termijn van verschijning—Nietigheid—2. Advocaat—Verzoekschrift ondertekend door een andere advocaat dan diegene die als raadsman vermeld is.

1. Het verzoekschrift in hoger beroep krijgt een vermelding van datum door toedoen van de griffier op de dag van de neerlegging. Die datum kan vastgesteld worden aan de hand van de datum van de inschrijving op de rol.

De ontstentenis van de door de wet vereiste vermeldingen betreffende de plaats en de termijn van verschijning brengt geen nietigheid mee als niet blijkt, dat de belangen van de geïntimeerde geschaad zijn.

2. Het Gerechtelijk Wetboek stelt geen nietigheid voor het geval dat een procedurestuk, ten deze een akte van hoger beroep, in opdracht van de raadsman van de partij in zijn naam door een andere advocaat ondertekend is.

N.V. Bell Telephone M.F.G. Cy t/ N.V. Iglo Ola e.a.

Gehoord tweede geïntimeerde verschijnende in persoon ter zitting van dit Hof op 15 februari 1974 en verklaarende zich te gedragen als naar rechte ;

Gezien de stukken van het geding en, namelijk, het eensluidend verklaard afschrift van het bestreden vonnis uitgesproken op 25 oktober 1972 door de Rechtbank van Koophandel te Hasselt ;

Overwegende dat het hoger beroep ingesteld werd luidens artikel 1056/2° van het Gerechtelijk Wetboek in de vorm van een verzoekschrift ingediend ter Griffie van dit Hof ;

Overwegende dat geïntimeerden, steunende op de artikelen 1057/7°, 1063/2° en 862/1° van het Gerechtelijk Wetboek, de nietigheid van de akte van beroep opwerpen en de volgende tekortkomingen inroepen :

1. niet vermelden van dag, maand en jaar van neerlegging ;
2. niet vermelden van de plaats van verschijning ;
3. niet vermelden van de termijn van verschijning ;
4. ongeldige ondertekening ;

Overwegende dat, betreffende het eerste punt, de akte

van beroep het rolnummer 3582/73 en de dag der inschrijving namelijk 11 januari 1973, vermeldt en die vermeldingen door de griffier van de rol aangebracht werden; dat het verzoekschrift in beroep een vermelding van datum verkrijgt door de tussenkomst van de griffier op de dag van de neerlegging; dat de datum van neerlegging vanzelfsprekend vastgesteld kan worden door de dag der inschrijving op de rol; dat de rechtspleging verder uitwijst dat een afschrift van de beroepsakte aan geïntimeerden opgestuurd werd op 11 januari 1973;

Overwegende dat, betreffende het tweede punt, het verzuim van deze vermelding geen nietigheid van het verzoekschrift medebrengt ingeval geïntimeerden niet preciseren in hoever hun belangen geschaad werden en de zaak contradictoir vóór de rechter in beroep onderzocht werd hetgeen de hierna uiteengezette en gevoerde rechtspleging aantoont;

Overwegende dat, betreffende het derde punt, het louter materieel verzuim van de vermelding van de dag en uur gesteld voor de verschijning, zoals "in casu" (deze werden in blanco gelaten) niet valt onder toepassing van artikel 862 van het Gerechtelijk Wetboek doch onder artikel 861 ervan; dat de gevoerde rechtspleging uitwijst:

1. dat geen arrest bij verstek door appellante tegen geïntimeerden genomen werd;

2. dat een afschrift van de akte van beroep aan alle geïntimeerden door de griffie op 11 januari 1973 werd opgestuurd;

3. dat eerste geïntimeerde op 20 juli 1973 haar conclusie stuurde die op de griffie op 23 juli 1973 toekwam;

4. dat tweede geïntimeerde in persoon vóór dit Hof verscheen op 15 februari 1974 waarop de zaak regelmatig opgeroepen werd en verklaarde zich te gedragen als naar rechte;

5. dat derde geïntimeerde verklaarde te verschijnen onder voorbehoud van alle rechten, door brief van zijn raadsman van 27 januari 1973, ontvangen ter griffie op 30 januari 1973, naderhand zijn conclusie opstuurde door brief van 8 februari 1974, ontvangen ter griffie op 11 februari 1974; dat het voorbehoud door derde geïntimeerde betreffende zijn verschijning zonder enig uitwerk- sel is daar het Gerechtelijk Wetboek uitsluitend de verschijning of de niet verschijning regelt; dat dus derde geïntimeerde verschenen is;

6. dat vierde geïntimeerde op 13 juni 1973 zijn conclusie opstuurde en toepassing vroeg van artikel 751 van het Gerechtelijk Wetboek, vraag herhaald op 17 oktober 1973 en door de griffie toegepast; dat bij toepassing van artikel 753 (onsplitsbaar geschil) vierde geïntimeerde alle partijen, appellante inbegrepen, door gerechtsdeurwaardersexploot deed dagvaarden voor de zitting van 15 februari 1974;

7. dat op deze laatste zitting alle partijen aanwezig waren;

dat uit dit alles vaststaat dat de belangen van de partijen die de exceptie opwerpen niet geschaad werden; dat evenmin blijkt dat de termijnen van verschijning niet in acht genomen werden;

Overwegende dat het hoger beroep tijdig ingesteld werd, de akte van betekening gebeurende op 12 december 1972 en de akte van beroep ingediend zijnde op 11 januari 1973;

Overwegende dat, betreffende het vierde punt, geen

nietigheid in het Gerechtelijk Wetboek voorzien is ingeval een andere advocaat, handelende in opdracht van de raadsman van een partij, een stuk der rechtspleging in naam van deze laatste ondertekent; dat "in casu" de naam van de advocaat van appellante in de akte van beroep vermeld werd en door geïntimeerden niet ontkend wordt dat de akte door een andere raadsman en loco de raadsman van appellante ondertekend werd;

Om die beweegredenen, het Hof (...)

Ontvangt het hoger beroep; Beveelt aan partijen te besluiten ten gronde; Verwijst de zaak naar de rol; Kosten voorbehouden.

NOOT—Verg. o.a. Cass. 6 februari 1973 met noot, R.W., 1972-73, 1523; Cass. 26 oktober 1973, R.W., 1973-74, 1393; Cass. 8 februari 1974, met noot, R.W., 1973-74, 2264; Arbh. Brussel 12 maart 1974, R.W., 1974-75, 188; Arbh. Gent 24 mei 1974 met noot, R.W., 1974-75, 381; Arbh. Brussel (Antwerpen), 22 april 1974, R.W., 1974-75, 543.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e KAMER — 6 NOVEMBER 1974

Voorzitter: de h. Liard

Raadsheren: de hh. Jans en Mahillon

Advocaten: mrs. A. Demet en H. Van Gorp

Openbare orde en goede zeden—Beschikking om niet—Oorzaak—Bijzit.

Uit het bestaan alleen van een buitenechtelijke samenleving volgt geen bijzonder wettelijk vermoeden van immoraliteit waarmee de begunstiging van een der concubinerenden door de andere zou aangetast zijn. In principe blijft de algemene legaterings- en verkrijgingsbekwaamheid van art. 902 B.W. toepasselijk. Het zou slechts anders zijn als het bewijs geleverd wordt, dat de ongeoorloofde relatie tussen erflater en bijzit voor de eerste een beslissende drijfveer bij het opmaken van zijn testament was, d.w.z. dat de uiterste wilsbeschikking ingegeven werd door de bedoeling het concubinaat te verwekken, te bestendigen of te belonen.

V. t/ B.

Gezien in eensluidend afschrift het vonnis der Rechtbank van Eerste Aanleg te Turnhout d.d. 2 mei 1973, van hetwelk geen betekening wordt overgelegd en tegen hetwelk op 7 augustus 1973 een naar termijn en vorm regelmatig beroep werd ingesteld;

Overwegende dat het eigenhandig testament, waarbij wijlen Visser Albert, die ongehuwd was, op 3 februari 1969 Beynaerts Justine of, bij gebreke, haar kinderen, als algemene legatarissen aanstelde, door appellanten, oorspronkelijk aanleggers, wettige niet-reservataire erfgenamen van de "de cujus", wordt aangevochten op grond van een tegen de openbare orde en goede zeden indruisende oorzaak, namelijk de overspelige verhouding die bestond tussen de erflater en Beynaerts voornoemd;

dat deze inderdaad gehuwd was met Bruyndonckx Hendrik, doch sedert 1956 in feite van hem gescheiden leefde;

dat zij met Vissers Albert, tot aan dezes overlijden, een onwettig huishouden vormde gedurende meer dan elf jaar, tijdens welke periode zij twee kinderen ter wereld bracht, wier geboorte in 1958 en 1959, zoals blijkt uit een getuigschrift van het gemeentebestuur te Herselt, telkens door Vissers werd aangegeven ;

dat Beynaerts Justine daarenboven, vóór het begin der samenwoning met Vissers, reeds twee kinderen had, die toentertijd nog minderjarig waren en eveneens deel uitmaakten van het gezin ;

dat bij vonnis van de Correctionele Rechtbank te Turnhout van 23 april 1965, Beynaerts Justine wegens overspel en Vissers Albert wegens medeplichtigheid veroordeeld werden ;

Overwegende dat deze vaststaande omstandigheden nochtans op zichzelf niet voldoende zijn opdat het litigieus testament vervallen of zonder gevolg zou kunnen verklaard worden ;

dat immers uit het louter bestaan ener buitenechtelijke samenleving, geen bijzonder wettelijk vermoeden van immoraliteit ontstaat waarmee de begunstiging van een der concubinerenden door de andere zou behept zijn, zodat de algemene legaterings- en verkrijgingscapaciteit van artikel 902 van het Burgerlijk Wetboek principieel ter zake toepasselijk blijft ;

dat, om in hun eis te slagen, appellanten derhalve, als aanleggers, het bewijs moeten leveren dat de ongeoorloofde relatie tussen erflater en bijzit, voor eerstgenoemde een beslissende drijfveer was bij het opmaken van zijn testament, d.w.z. het bewijs dat het treffen van de uiterste wilsbeschikking waarvan sprake, hem, al dan niet in samenhang met andere motiveringen, ingegeven werd door de bedoeling het concubinaat te verwekken, te bestendigen of te belonen ;

Overwegende dat toen het testament geschreven werd (3 februari 1969), de onwettige levenswijze van het paar sedert lange jaren een realiteit was, met enkel voor Beynaerts Justine, van 6 december 1965 tot 6 mei 1966, gedurende zes maanden een adresverandering naar Heverlee, waarvan de juiste betekenis onbekend, of alleszins onbewezen is ;

Overwegende dat ten tijde van het testament, Vissers Albert reeds geruime tijd ziek was en alsdan zijn einde, dat drie weken later, op 24 februari 1969 voorviel, te voorzien was ;

dat appellanten verder slechts oncontroleerbare gezegden naar voren brengen aangaande het feit dat hij het testament zou opgemaakt hebben ten einde zijn bijzit te dwingen bij hem te blijven, omdat zij met zekere B. kennis had aangeknoopt ;

dat in deze gedachtengang ondoeltreffend is te onderlijnen dat gezegde B. bij Beynaerts Justine en haar kinderen zijn intrek heeft genomen, daar deze toestand, volgens getuigschrift der gemeente Herselt, blijkbaar pas ongeveer één jaar na het overlijden van Vissers Albert een aanvang zou genomen hebben ;

Overwegende dat er zodoende duidelijke aanwijzingen voorhanden zijn dat noch het teweeebrengen, noch het in stand houden van het overspel, in de bedoelingen van de testateur kunnen gelegen hebben ;

Overwegende vervolgens dat het opstel en de inhoud zelf van de betwiste beschikkingen, zoals zij werden opgevat niet alleen ten voordele van Beynaerts Justine, doch

tevens, ondergeschikt, ten voordele van haar vier kinderen, niet toelaten daarin enig spoor aan te treffen van het oogmerk onzedelijke gedragingen te belonen ;

dat zij eerder getuigen van de wil zoveel mogelijk de gevolgen van een onregelmatig verleden te herstellen en alzo aan een gewetensplicht te voldoen ;

dat zij daarenboven beantwoorden aan de bezorgdheid om in de toekomst een woning en een betrekkelijke bestaansafhankelijkheid te verzekeren aan de overlevenden die gedurende jaren, in feite, alhoewel niet in rechte, de familiekring van de afgestorvene hadden samengesteld ;

dat de welwillende gezindheid welke aldus tot uiting kwam, geenszins als ongeoorloofd hoeft gebrandmerkt te worden om het enkel feit dat, in gezegde kring, sommige laakbare, ja zelfs strafbare daden gepleegd werden ;

dat de eerste rechter oordeelkundig het belangloos karakter heeft erkend van de door het litigieus testament gemanifesteerde genegenheidsblijken ;

Overwegende dat in de omstandigheden eigen aan de zaak, noch de – trouwens relatieve – omvang der vermaakte goederen, noch het – eveneens relatief – verschil in leeftijd tussen testateur en begunstigde, enige gevolgtrekking toelaten nopens het al dan niet geoorloofd karakter der bedoelingen waarmee eerstgenoemde bij het vervaardigen van zijn testament, bezielde was ;

Om die redenen,

Het Hof, (...)

Ontvangt het beroep ; Bevestigt het aangevochten vonnis ; Veroordeelt appellanten tot al de gerechtskosten in beroep.

NOOT—Vorenstaand arrest bevestigt Rb. Turnhout, 2 mei 1973, R.W., 1973-74, 42.

Zie over het probleem van de geoorloofdheid van de beschikkingen om niet tussen concubinerenden HUGO VANDENBERGHE, *De juridische betekenis van het concubinaat*, nr. 77 v.

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE ANTWERPEN

18 JUNI 1974

Voorzitter : de h. C. Van Camp

Rechters : de hh. J. Van Alsenoy en K. Van den Bossche

Procureur des Konings : de h. B.J. Van Hoeylandt

Advocaten : mrs. J. Leclef, D. Rutsaert en W. Van Orshaegen

Bevoegdheid—Kort geding—Rechtbank van eerste aanleg—Volheid van rechtsmacht.

De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg heeft in kort geding een ware volheid van rechtsmacht.

Ten deze wordt derhalve ten onrechte opgeworpen dat bij onbevoegd is om bij voorraad uitspraak te doen in een spoedeisend tussengeschil tussen kooplieden.

Van den Broeck t/ N.V. Rato en N.V. Teles

Overwegende dat eiser op 12 april 1974 ten val kwam bij het plaatsen van een antennemast en hij het begeven

van deze mast toeschrijft aan een gebrek in de constructie of de conceptie van de kabelspanner door eiser bij eerste verweerster aangekocht en door tweede verweerster aan eerste verweerster geleverd; dat eiser verweersters deed dagvaarden vóór de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen, rechtsprekend in kort geding, ten einde, gezien de dringende noodzakelijkheid en ter vrijwaring der belangen van alle partijen, een deskundige te horen aanstellen met opdracht o.m. het gekocht materiaal te onderzoeken, zijn advies te geven nopens de omstandigheden en de oorzaken van het ongeval en te zeggen of enig materiaal enig gebrek vertoonde; dat bovendien de aanstelling gevraagd werd van een geneesheer deskundige met opdracht o.m. de lichamelijke staat van eiser te beschrijven, te zeggen welke letsels hij ten gevolge van het ongeval heeft opgelopen en de aard, de graad en de duur van de daaruit voortvloeiende werkonbekwaamheid te ramen;

Overwegende dat verweersters de onbevoegdheid opwierpen van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, rechtsprekend in kort geding, meedelend dat volgens hen de voorzitter van de rechtbank van koophandel ter zake zou bevoegd zijn daar het hier gaat om een geschil waarbij alle betrokken partijen handelaars zijn en het handelingen zou betreffen die de wet als daden van koophandel aanmerkt; dat eiser hierop de verwijzing van de zaak naar de arrondissementsrechtbank vorderde overeenkomstig art. 639 Ger.W. en die verwijzing gebeurde bij eenvoudige vermelding op het proces-verbaal van de terechtzitting van 6 mei 1974;

Overwegende evenwel dat de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, ingevolge artikel 584, lid 1, van het Gerechtelijk Wetboek, in alle gevallen die hij spoedeisend acht, bij voorraad uitspraak doet in alle zaken, behalve die welke de wet aan de rechterlijke macht onttrekt;

Overwegende derhalve dat hij in kort geding een ware volheid van rechtsmacht bezit en dat hij bij voorraad uitspraak kan doen in spoedeisende tussengeschillen die losgekoppeld zijn van het rechtsgeding dat ten principale behoort tot de bevoegdheid van elke andere magistraat van de rechterlijke orde: de jeugdrechter of de beslagrechter, de arbeidsrechtbank, de rechtbank van koophandel of de vrederechter (FETTWEIS, *Bevoegdheid*, nr. 467);

Overwegende aldus dat de omstandigheid dat alle partijen handelaars zijn geen invloed kan uitoefenen op de hierboven omschreven bevoegdheid en verweersters ten onrechte de onbevoegdheid opwierpen;

Om die redenen,

De Arrondissementsrechtbank,

Gehoord de heer B.J. Van Hoeylandt, procureur des Konings, in zijn eensluidend advies mondeling uitgebracht in de Nederlandse taal, ter openbare zitting van 18 juni 1974,

Rechtdoende op tegenspraak,

Na erover beraadslaagd te hebben,

Verwijst terug naar de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen, rechtsprekend in kort geding.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

4e KAMER — 12 APRIL 1974

Voorzitter: de h. Wuyts

Openbaar ministerie: de h. Fiers

Advocaten: mrs. K. Van Hoecke en M. Storme

Visvangst—Kreek in polder—Rechten van de oever-eigenaars—Voorwaarden.

Zich baserend op art. 6 van de Wet van 1 juli 1954 beweren eisers tegenover gedaagde, de Vrije Generale Polders, dat zij als oevereigenaars het visrecht hebben in twee in de polder gelegen krekken.

Het feit dat gedaagde zelf sedert onheugelijke tijden het visrecht in de kreek uitoefende, is geen voldoende bewijs dat de Wet van 1 juli 1954 niet van toepassing is.

Sedert de Polderwet van 3 juni 1957 hebben alle voorgaande wettelijke bepalingen betreffende de visvangst in de waterlopen in de polders hun bindende kracht verloren.

Art. 3, 6°, van het K.B. van 3 juni 1957, dat het viszen zonder toelating van het polderbestuur verbiedt, wijkt niet van de Wet van 1 juli 1954 af, want die bepaling heeft slechts betrekking op de droogleggings- en bevoeiingswegen, met uitzondering van de in art. 1 van het K.B. aangeduide wegen, d.i. de niet bevaarbare waterwegen die in het poldergebied gelegen zijn.

Nu ten deze blijkt, dat de krekken met een openbare waterloop in verbinding staan en de ter plaatse aangebrachte roosters niet een afsluiting vormen op zulke wijze dat de vissen zich niet vrij tussen de krekken en de waterloop kunnen bewegen, is de Wet van 1 juli 1954 van toepassing.

Cools e.a. t/ De Vrije Generale Polders

De eis strekt ertoe te horen zeggen voor recht dat de eisers als oevereigenaars het visrecht hebben op de Hollandersgatkreek en op de Vrouwkenshoekkreek, ieder respectievelijk voor zijn kant tot aan het midden van de kreek, en de verweerder verbod te horen opleggen enige handeling te verrichten die het uitoefenen van het visrecht door de eisers zou belemmeren of hiermede strijdig zou zijn en in het bijzonder de verweerder verbod te horen opleggen nog aan derden het visrecht op de genoemde krekken te verhuren.

De eisers baseren hun vordering op de bepalingen van art. 6 der Wet van 1 juli 1954 op de riviervisserij, die in al de andere waterlopen dan die welke aan de Staat toebehoren n.l. zijnde de bevaarbare en vlotbare stroom, rivieren en vaarten, het visrecht toekent aan de oevereigenaars ieder van zijn kant en tot in het midden van de waterloop.

De verweerder meent dat de ingeroepen wetsbepaling niet toepasselijk is, nu hij van oordeel is dat de twee krekken waarvan sprake te beschouwen zijn als visputten waarvan het visrecht buiten het regelingsgebied van de bedoelde Wet van 1 juli 1954 valt.

Hij houdt namelijk staande dat deze polderkrekken afgesloten wateren zijn die niet in verbinding staan met stromen, rivieren of andere openbare waterlopen, en de vis zich niet vrij kan bewegen tussen deze krekken en de openbare waterlopen, nu afsluitroosters de bestaande openingen afsluiten.

Daarenboven doet de verweerder gelden dat hij eigenaar is van deze krekken, er het visrecht over bezit en dit trouwens sedert onheuglijke tijden verpacht.

De verweerder betwist de eisers ook hun hoedanigheid van oevereigenaars, en bij wederzijds vordert hij dat eisers verbod opgelegd wordt in deze krekken te vissen of het visrecht te verhuren, en dat hun opgelegd wordt de door hen wederrechtelijk aangebrachte platen – met de vermelding: Verboden te Vissen – te verwijderen evenals de door de eisers te water gelaten palingvisserijboot en het ander visgerei.

De verweerder vordert verder de veroordeling van de eisers tot het betalen van een schadevergoeding van 60.000 fr. in hoofde van iedere eiser.

Te vergeefs ziet de verweerder in het feit dat hij sedert onheuglijke tijden het visrecht in de krekken in kwestie uitoefende een voldoende bewijs dat de door de eisers ingeroepen Wet van 1 juli 1954 op hem niet zou van toepassing zijn. Zo daaromtrent al enige twijfel kon bestaan op grond van art. 28 van de vroegere Wet van 19 januari 1883, welke door de Wet van 1 juli 1954 werd afgeschaft, is dit zeker thans niet meer het geval aangezien, benevens sommige bepalingen, zoals die van art. 6 van de Wet van 1883, die letterlijk werden overgenomen in de nieuwe Wet van 1 juli 1954, dit vroegere artikel 28 uit de tekst van de nieuwe Wet van 1954 volledig is weggeleten. Hieruit blijkt althans op voldoende wijze dat de wetgever, bij het vastleggen van de regelen op de riviervisserij, de Polders geen uitzonderingsregiem heeft willen laten genieten.

De Polderwet van 3 juni 1957 heeft insgelijks de vroegere wetsbepalingen betreffende de polders opgeheven, zodat alle voorgaande wettelijke bepalingen betreffende visvangst in de waterlopen in de polders hun bindende kracht hebben verloren en de Wet van 1 juli 1954 dan ook zonder voorbehoud van toepassing is voor de waterlopen van de polders (Cfr. Adm. Lexicon, tw. *Polders* nr. 356 in fine en begin nr. 357);

Zo in art. 3, sub 6° van het K.B. van 30 januari 1958, ter uitvoering van de Polderwet van 3 juni 1957, melding is gemaakt dat het vissen verboden is zonder toelating van het polderbestuur, dan heeft deze bepaling slechts betrekking op de droogleggings- en bevoeiingswegen, met uitzondering van de in art. 1 van dit K.B. aangeduide waterwegen, d.i. de niet bevaarbare waterwegen die in het poldergebied zijn gelegen.

De verweerder heeft dan ook ten onrechte in deze bepaling een bewijs menen te kunnen zien dat van de bepalingen van de Wet van 1 juli 1954 werd afgeweken, en ten onrechte toepassing menen te hebben kunnen doen van de rechtsregel dat een jongere en bijzondere wet voorrang heeft op een oudere en algemene wet, daar waar ze tegenstrijdig zou zijn met deze jongere en bijzondere wet.

Ter wille van de rechtszekerheid kan bezwaarlijk aangenomen worden dat het belang van de polder boven dat van de oevereigenaars van de kreek kan gesteld worden als wettelijke bepalingen aan de oevereigenaars bepaalde rechten verlenen.

Als de wetgever op een bepaald ogenblik beslist een wijziging te brengen in een toestand, zelfs indien deze toestand van oudsher heeft bestaan, dan primeert zonder twijfel de wet.

Er kan ter zake evenmin sprake zijn van een begrip

van rechtsverwerking. Het is niet omdat vóór de Wet van 1 juli 1954 de verweerder gebruik maakte van zekere rechten of geplogendheden dat daarom derden, die door een nieuwe wet bepaalde rechten verwerven, deze verworven rechten reeds op voorhand zouden verwerkt of weggevoerd hebben.

Ten onrechte houdt de verweerder staande dat de eisers hun hoedanigheid van oevereigenaars niet bewijzen. Uit hun eigendomstitels, door hen overgelegd, blijkt dat hun gronden palen aan de ene of de andere zijde van de Hollandersgatkreek of aan de Vrouwenshoekkreek, zodat een voldoende bewijs voorhanden is van de hoedanigheid van oevereigenaar.

Zo de verweerder beweert dat hij eigenaar is van de zate van het jaag- of voetpad dat op zekere plaatsen langs de krekken zou liggen, dan dient hij deze bewering te bewijzen, hetgeen hij in gebreke blijft te doen.

Ter zake dient dan ook onderzocht of de krekken in kwestie te beschouwen zijn als waterlopen, in de zin van art. 6 van de Wet van 1 juli 1954, d.w.z. waterlopen die niet aan de Staat toebehoren en waarvan het onderhoud niet aan de Staat of zijn rechthebbende ten laste komt.

De verweerder legt een gedetailleerd plan over van zijn grondgebied zich uitstrekkende over de gemeenten St.-Jan in Eremo, St.-Margriete, Waterland-Oudeman, Watervliet en Boekhout, opgesteld door de beëdigde landmeter Maes René uit Evergem met aanduiding van de verschillende waterlopen en poldergrachten.

Uit dit plan blijkt dat de Hollandersgatkreek doorkruist wordt door een waterloop nr. 8370 van de 3e categorie en een waterloop nr. 8371 van 2e categorie, die in de voornoemde kreek samenkomen, en van daaruit verder onder het nr. 8370, waterloop van 2e categorie dan, doorheen de Vrouwenshoekkreek verder vloeit naar het Leopoldskanaal.

Uit deze gegevens moet besloten worden dat de krekken in kwestie te beschouwen zijn als waterlopen, die in verbinding staan met een aan de Staat toebehorende vaart, zodat, bij ontstentenis van enige afsluiting, de vissen, die in deze krekken leven, zich vrij kunnen bewegen tussen deze krekken en een openbare waterloop.

De verweerder, die impliciet toegeeft dat de voormelde krekken in verbinding staan met openbare waterlopen, houdt nochtans staande dat door de aanwezigheid van roosters de vissen van deze krekken zich niet vrij naar deze openbare waterlopen kunnen begeven.

Nu deze mogelijkheid van vrije beweging der vissen het noodzakelijk element is opdat de Wet van 1 juli 1954 op deze krekken zou kunnen van toepassing zijn, dient dan ook met zekerheid vastgesteld of deze vrije bewegingsmogelijkheid ter zake voorhanden is.

Inderdaad, indien uitgemaakt werd dat de aangebrachte roosters bestendig vast zijn en het traliwerk derwijze dicht en aaneengesloten is dat geen visje er doorheen kan zwemmen, zij het in de ene of andere richting, dan zou moeten aangenomen worden, dat de voormelde krekken te beschouwen zijn als visputten of vijvers, waarop de Wet van 1 juli 1954 niet van toepassing is, zoals bepaald in art. 1 van deze wet.

De verweerder faalt in het bewijs van de door hem aangevoerde exceptie desontrent. Hij betwist niet dat de door de eisers overgelegde foto's der plaatselijkheden de juiste weergave zijn van de feitelijke toestand. Het is duidelijk op deze foto's te zien dat het traliwerk – al-

thans op bepaalde plaatsen – niet muurvast en uitneembaar is. De verweerder geeft trouwens ook impliciet toe dat deze afsluitingen periodiek worden schoongemaakt derwijze dat het water er vrij kan doorheen vloeien. Het is tevens duidelijk merkbaar dat de dichtheid van het trailewerk niet zodanig is dat zelfs zeer jonge vissen er niet zouden kunnen doorheen zwemmen.

Dit alles leidt tot het besluit dat deze twee krekken niet afgesloten zijn en de Wet van 1 juli 1954 erop van toepassing is.

De gestelde eis is dan ook gegrond hetgeen de ongegrondheid van de tegeneis tot gevolg heeft.

(...)

NOOT—Zie over het visrecht van de oevereigenaars van een kreek in een polder Cass., 17 september 1971, R.W., 1971-72, 1408, met noot.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

8e KAMER — 27 NOVEMBER 1974

Voorzitter: de h. P. Quanjard

Openbaar ministerie: de h. A. Wuyts

Advocaten: mrs. De Ridder loco Lambrechts en Van Orshaegen

Faillissement—Verificatie van de schuldvorderingen —Indeplaatsstelling.

Als de schuldvordering van een werknemer reeds aangenomen is, kan ze geen tweede keer aangenomen worden in hoofde van het Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers dat in de rechten van de werknemer gesubrogeerd is. Maar het zal de gesubrogeerde schuldeiser zijn, die op grond van de subrogatie betaling zal krijgen.

Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers t/ Faill. De Kepper

Overwegende dat de eis ertoe strekt verweerder q.q. te horen veroordelen om in het passief van het faillissement De Kepper op te nemen volgende vorderingen van eiseres

— 464.925 frs in het gewoon passief

— provisioneel 1 fr. in het bevoorrecht passief op grond van art. 19,3 bis van de Hypotheekwet zoals gewijzigd bij art. 49 van de Wet van 12 april 1965

In conclusies wordt deze provisionele vordering gewijzigd en nader bepaald tot een vordering van 1.936.292 frs.

Overwegende dat de rechtbank haar beslissing op volgende motieven grondt:

1. Aangever beweert in de rechten getreden te zijn van de werknemers aan wie hij uitbetalingen heeft gedaan ter uitvoering van art. 9 van de Wet van 28 juni 1966 en art. 2 van de Wet van 30 juni 1967.

a. Er is geen wettelijke subrogatie ingesteld in de Wet van 28 juni 1966 zodat aangever het bewijs moet leveren van een conventionele subrogatie. Zulk bewijs levert hij niet volgens de normale wettelijke voorschriften.

b. In art. 9 van de Wet van 30 juni 1967 is er wel een wettelijke subrogatie maar de nieuwe schuldeiser kan in geen geval meer rechten krijgen dan die waarover de oude schuldeiser vóór de subrogatie beschikt.

Het wordt niet betwist dat de werknemers voor hun oorspronkelijke vordering opgenomen zijn in het passief van het faillissement en wel bevoorrecht voor de totale tegenwaarde van het bedrag waarvan aangever thans andermaal opname vordert. Het is evident dat de oorspronkelijke schuldeiser geen tweede maal opname zou kunnen vorderen. De gesubrogeerde schuldeiser kan zulks derhalve ook niet.

2. Het argument dat het hierboven ingenomen zuiver theoretisch standpunt moet leiden tot praktische moeilijkheden zowel voor het Fonds als voor de curator, is niet dienend. Ook de realiteit van de potentiële moeilijkheid dient te worden betwijfeld.

a. Het Fonds heeft geen bijzondere kwaliteit waardoor het buiten de normale regels van het Burgerlijk Wetboek of het Gerechtelijk Wetboek gesteld is. De curator zijnerzijds heeft een wettelijk mandaat als orgaan binnen het instituut "faillissement" en kan niet van gezegde regels afzien tenzij op eigen verantwoordelijkheid.

b. De subrogatie heeft niet alleen betrekking op het recht om opgenomen te worden in het passief maar ook en vooral op het recht om uitbetaling te bekomen. De subrogatie heeft gevolgen voor de toekomst zodat de nieuwe crediteur vanaf dat moment en voor de toekomst in de rechten van de oorspronkelijke crediteur treedt. Ook al is de werknemer voor zijn vordering opgenomen in het passief, dan zal het het Fonds zijn, dat op grond van de subrogatie betaling zal moeten bekomen. Blijft steeds in elke fase van de procedure de bewijslast van het Fonds van de tot stand gekomen subrogatie.

c. Indien het Fonds wenst zelf opgenomen te worden voor zijn vordering in het passief, dan moet het zo optreden dat de oorspronkelijke crediteur nl. de werknemer niet persoonlijk opgenomen wordt.

Dit kan gebeuren door de tussenkomst van het Fonds bij de verificatie van de schuldvorderingen. Daar kan het Fonds zijn rechten doen gelden en op tussenkomst vragen dat de werknemers zelf niet opgenomen worden. Deze betwisting zou dan voor de rechtbank dienen opgelost en daar zou het Fonds bij uitsluiting van de werknemers voor zijn vordering opgenomen worden indien de subrogatie dan bewezen is.

Het Fonds zou dergelijke opname dan zelfs kunnen bekomen indien het geen aangifte van schuldvordering gedaan heeft doch louter als gesubrogeerde in de rechten van de werknemer, die wel aangegeven heeft.

Het is trouwens logisch dat het Fonds normaal aangifte doet daar het, op het moment van het faillissementsvonnis, op welke datum het actief en passief beoordeeld en samengesteld worden, geen crediteur is.

Om die redenen

De Rechtbank,

maakt melding van de toepassing van artikel 2, 34, 35, 36, 37 en 41 van de Wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken.

Verklaart de vordering ongegrond. Verwerpt de vraag tot opname.

Legt de kosten ten laste van eiseres.

VREDEGERECHT TE BRASSCHAAT

13 NOVEMBER 1974

Rechter : de h. A. De Bièvre

Advocaten : mrs. A. De Clercq en J. Leclef

Bevoegdheid—Wedereis die niet aan art. 563, lid 2, Ger.W. beantwoordt—Niet ontvankelijk.

De voor de vrederechter ingestelde wedereis die niet onder de normale volstrekte bevoegdheid van de vrederechter valt en niet ontstaan is hetzij uit de overeenkomst, hetzij uit het feit dat aan de oorspronkelijke vordering ten grondslag ligt, beantwoordt niet aan de vereisten van art. 563, lid 2, Ger.W. en dient derhalve onontvankelijk verklaard te worden.

Verbeeck t/ Van den Broek

Aangezien de eis ertoe strekt betaling te bekomen van Fr. 7.649,- zijnde het bedrag der factuur van 8 mei 1974 (enz.) ...

Aangezien verweerder bij tegenvordering, gesteld in conclusie, betaling eist van een bedrag van 274.295 fr., na compensatie met een creditnota van 54.977 fr. en met de hoofdeis gevorderde 7.649 fr., verminderd tot 211.675 fr.;

Aangezien niemand betwist dat de beoordeling van deze tegeneis, gezien zijn bedrag, buiten onze normale volstrekte bevoegdheid valt, evenmin dat hij zijn oorsprong vindt, noch in de overeenkomst, noch in het feit dat ten grondslag ligt aan de hoofdeis (eis "ex dispari" en niet "ex eadem causa"); dat hij dus niet beantwoordt aan de vereisten van artikel 563, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek en derhalve onontvankelijk dient verklaard (Arrond. Brugge, 26 november 1973, R.W., 1974-75, 491);

Aangezien het geen zin kan hebben, zoals sommige gerechten deden, eis en tegeneis naar de arrondissementsrechtbank te verwijzen, daar hier geen exceptie van onbevoegdheid wordt opgeworpen, ambtshalve of door een van partijen, doch enkel vastgesteld wordt dat de tegenvordering niet valt binnen de verruimende termen van artikel 563, lid 2, van het Gerechtelijk Wetboek en zij derhalve niet in het kader van de bij dagvaarding van 13 augustus 1974 ondernomen procedure in behandeling kan worden genomen;

Aangezien anders oordelen het behandelen van de niet eens betwiste hoofdeis nodeloos zou vertragen, zulks in strijd met artikel 810 van het Gerechtelijk Wetboek;

Aangezien het eveneens bezwaarlijk zou zijn onmiddellijk recht te doen op de hoofdeis en enkel de tegenvordering naar de arrondissementsrechtbank te verzenden (zie desbetreffend Vred. Harelbeke, 30 maart 1972, R.W. 1971-72, K. 1803);

Aangezien een eenvoudig voorbeeld dit alles wellicht kan verduidelijken : X stelt tegen zijn broer Z, die een uitgang heeft versperd, een bezitsvordering in bij de vrederechter, strekkend tot onmiddellijke verwijdering van de aangebrachte versperring; Z eist bij tegenvordering de gerechtelijke deling en vereffening ener zeer belangrijke nalatenschap waarin beiden gerechtigd zijn; heeft het zin eis en tegeneis naar de arrondissementsrechtbank te verwijzen? Indien ander-

zijds over de hoofdeis wordt gevonnist en enkel de tegeneis naar de arrondissementsrechtbank wordt verwezen, moet geheel het gerechtelijk dossier aan die rechtbank worden toegezonden; komt er dan hoger beroep of voorziening in cassatie tegen het vonnis betreffende de hoofdeis, dan kan geen dossier meer worden toegezonden aan de hogere rechter, zoals nochtans voorgeschreven door artikel 723 van het Gerechtelijk Wetboek;

Om die redenen,

(...)

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Arbh. Brussel (9e Kamer), 20 juni 1974

Werkloosheid—Weigering van passend werk—Familiale reden—Onbeschikbaarheid voor de arbeidsmarkt.

De 19-jarige M.D. was sedert 4 mei 1973 werkloos. Op 7 mei werd haar een dienstbetrekking aangeboden als inpakster in ploegendienst (6-14; 14-22 u.). Ze weigert dit werk omdat haar ouders haar verboden hadden ploegarbeid te aanvaarden. Ze wilden immers niet dat hun dochter 's avonds alleen op straat was. De directeur van het gewestelijk bureau paste een administratieve sanctie toe (vier weken uitsluiting) en besliste eveneens dat betrokkene een zodanig voorbehoud maakte voor haar tewerkstelling dat ze onbeschikbaar werd voor de algemene arbeidsmarkt. De Arbeidsrechtbank te Brussel bevestigde op 4 december 1973 de eerste, maar vernietigde de tweede beslissing. De R.V.A. tekent daartegen beroep aan. Het bestreden vonnis werd bekrachtigd:

"In zijn hoger beroep voert appellant aan dat de eerste rechter ten onrechte aanvaardde dat er voldoende morele bezwaren in hoofde van betrokkene bestonden om het aangeboden werk te weigeren, terwijl uit het feitenmateriaal voortvloeit dat de minderjarige tijdens de weekends 's avonds toch alleen mocht uitgaan, zodat de aangevoerde beweegreden niet verantwoord is in de zin van artikel 47, laatste lid, van het Ministerieel Besluit van 4 juni 1964, derwijze dat de aangeboden dienstbetrekking als behoorlijk dient beschouwd te worden in haren hoofde, en zij anderszijds, daar in de huidige conjunctuur de arbeidsmarkt voor het grootste gedeelte overspoeld wordt door dienstbetrekkingen in ploegverband, door haar weigering zich niet langer beschikbaar stelde voor de algemene arbeidsmarkt.

"Uit het ter zitting gedane onderzoek is gebleken dat zo de afstand tussen de woning van betrokkene en de werkplaats minder dan een half uur te voet bedraagt, de weg naar het werk echter wel voor een ruim deel onbewoond is en verlaten.

"Tevens bevestigden geïntimeerden q.q. formeel dat wanneer hun minderjarige dochter met de weekends 's avonds uitgaat dit steeds in hun gezelschap geschiedt.

"Op te merken is dat waar de directeur gesteld was voor het verzet der ouders tegen de aangeboden betrekking en dit gegrond was op morele bezwaren, hij gehouden was overeenkomstig artikel 47, laatste lid, van het Ministerieel Besluit voormeld, het advies in te winnen van de Commissie van Advies zo hij zijn beslissing wenste te baseren op een niet gegrond zijn van deze morele bezwaren.

"Dat derhalve door zulks te hebben nagelaten, zijn beslissing wettelijk niet verantwoord is.

"Anderzijds behoort het tot het volste recht der ouders te oordelen over de vraag of hun minderjarig kind een aange-

boden dienstbetrekking al dan niet mag aanvaarden, hetgeen zijn bekrachtiging vindt in de bepalingen van artikel 34 van de Wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomsten voor werklieden zoals gewijzigd bij artikel 25 van de Wet van 8 april 1965, en voortvloeit uit die van artikel 372 van het Burgerlijk Wetboek.

"Gelet op de volstreekte rechtsonbekwaamheid eigen aan het statuut van de minderjarige, volgens de normen van het burgerlijk recht, kon ingevolge voormeld verzet der ouders en zolang dit verzet niet opgeheven was, betrokkene niet rechtsgeldig de aangeboden arbeidsovereenkomst aangaan.

"De bepalingen van lid 2 van artikel 50 van het Ministerieel Besluit voormeld, ingevolge welke het eventuele verzet van de ouders op ernstige redenen moet berusten, zijn slechts een richtlijn zonder verder juridisch gevolg, aangezien, zodra vaststaat dat de toestemming der ouders ontbreekt en zolang hieraan rechtsgevolgen verbonden zijn, de minderjarige van rechtswege onbevoegd is de betrokken arbeidsovereenkomst aan te gaan, overeenkomstig de artikelen 488 en 372 van het Burgerlijk Wetboek en hogervermeld artikel 34 der Wet op de arbeidsovereenkomsten voor werklieden.

"Hieruit volgt derhalve dat, daar betrokkene in casu niet de bevoegdheid bezat om de aangeboden dienstbetrekking aan te gaan, er geen werkweigering in haren hoofde in de zin van artikel 134 van het Koninklijk Besluit van 20 december 1963 heeft plaatsgehad, daar deze werkweigering veronderstelt dat de persoon in kwestie rechtsonbekwaamheid bezit tot het stellen van de rechtshandeling.

"Om dezelfde redenen met toepassing op de bepalingen van artikel 133 van hetzelfde besluit, heeft betrokkene, gezien haar burgerlijke status van rechtsonbekwame minderjarige, zich niet onbeschikbaar gesteld voor de algemene arbeidsmarkt."

(Voorzitter : de h. P. Geysen—Substituut-generaal : de h. E. Keereman—Advocaat : mr. Servranckx loco M.E. Blanc—In de zaak : R.V.A. t/ M.D.).

NOOT—Zie ook Arbh. Brussel, 12 september 1974 (in dit nummer).

Arbh. Brussel (9e Kamer), 12 september 1974

Werkloosheid—Weigering van passend werk—Familiale reden—Onbeschikbaarheid voor de arbeidsmarkt.

Mevr. M.C., 44 jaar oud, is werkloos sinds 2 oktober 1972. Op 29 maart 1973 wordt haar een dienstbetrekking als handlangster aangeboden in ploegendienst. Betrokkene weigert dit werk omdat ze haar 18-jarige dochter 's avonds niet alleen wil laten en zegt dagwerk te willen aannemen. De di-

recteur van het gewestelijk bureau meent dat M.C. niet alleen passend werk weigert, maar tevens een zodanig voorbehoud maakt dat ze onbeschikbaar is voor de algemene arbeidsmarkt; hij past een administratieve sanctie toe en sluit tevens betrokkene uit van de werkloosheidsuitkeringen. In het vonnis van de Arbeidsrechtbank te Brussel van 25 september 1973 wordt de sanctie bekrachtigd, maar de uitsluiting vernietigd. De R.V.A. bestrijdt dit vonnis en ook de betrokkene stelt incidenteel beroep in. Ze vordert vernietiging van de administratieve sanctie omdat overwegingen van familiale aard de aangeboden betrekking in haar geval niet passend maakten, en het tot het volste recht van de moeder behoort te oordelen in hoeverre zij de begeleidingstaak dient waar te nemen, in acht genomen de maturiteitsgraad van haar dochter.

"Betreffende de toegepaste administratieve sanctie"

"Overwegende dat hoewel in principe de thesis van geïntimeerde in haar hoger beroep onaanvechtbaar is, anderzijds uit geen enkel element van het dossier blijkt dat haar dochter van 18 jaar in haar maturiteit zou afwijken van de normale maturiteit van welk meisje van 18 jaar ook, derwijze dat de tewerkstelling van geïntimeerde in een dienstbetrekking in ploegverband geen zwaar beletsel is voor het waarnemen van deze begeleidingstaak, zodat bij toepassing van artikel 46, 1°, van het Ministerieel Besluit dd. 4 juni 1964 het aangeboden werk een passend karakter bezat;

"Dat derhalve de toegepaste administratieve sanctie naar goed recht getroffen werd en het incidenteel beroep als ongegrond dient afgewezen te worden;

"Betreffende de uitsluitingsmaatregel"

"Overwegende dat de directoriale beslissing ten onrechte oordeelde dat de weigering van werk in ploegverband en de ten deze aangevoerde beweegredenen met zich meebracht dat betrokkene diende geacht te worden als onbeschikbaar voor de algemene arbeidsmarkt;

"Dat inderdaad geïntimeerde uitdrukkelijk verklaard heeft werk te aanvaarden in dagwerk;

"Dat een zich onbeschikbaar stellen voor de algemene arbeidsmarkt in de zin van artikel 133 van gezegd koninklijk besluit inhoudt een zich onvoorwaardelijk onttrekken aan de arbeidsmarkt in al haar facetten; dat als de werkloze zich beschikbaar houdt voor een deel van de arbeidsmarkt, hetgeen in casu het geval is, zij niet onbeschikbaar is voor de algemene arbeidsmarkt."

(Voorzitter : de h. P. Geysen—Substituut-generaal : de h. Keereman—Advocaten : mrs. A. Claeys en Morantin—In de zaak : R.V.A. t/ M.C.).

NOOT—Zie ook Arbh. Brussel, 20 juni 1974 (in dit nummer).

Inwerkingtreding van het Hof van Beroep en het Arbeidshof te Antwerpen

Eedafliegging voor het Hof van Cassatie van de raadsheren in de nieuwe hoven van beroep - Toespraak door eerste voorzitter Louveaux

Op 31 december 1974 is art. 104 van de Grondwet, vervangen door de grondwettelijke bepaling van 11 juni 1970, luidende dat er in België vijf hoven van beroep zijn, in werking getreden.

Overeenkomstig art. 7 van de Wet van 26 juni 1974 betreffende de inwerkingtreding en de uitvoering van art. 104 van de Grondwet hebben de benoemde raadsheren in de nieuwe hoven van beroep van Antwerpen en Bergen op 31 december 1974 de bij het Decreet van 20 juli 1831 voorgeschreven eed afgelegd in handen van de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie op vordering van de procureur-generaal.

De eedafliegging van de in het Hof van Beroep te Antwerpen benoemde raadsheren - A. Roevens, V. Alsteens, J. Blockx, L. Noelmans, L. Meers, E. Ceulemans, H. Van Hecke, E. Paternostre, P. Weyens, Th. Lenders, E. Boon, L. Hernould, A. De Man, G. De Vocht, J. Spaas, X. Claesens, R. Vanderhoeht, J. Gepts, L. Janssens, J. Guffens, J. Lebeer, W. Bijl, M. Vanstreels, C. Caenepeel, G. Marinus, J. De Peuter, H. Craeybeckx, A. Van Gelder, L. Raymaekers - werd bijgewoond door een delegatie van de stafhouders en gewezen stafhouders van de balies van Antwerpen, Hasselt, Mechelen, Tongeren en Turnhout.

Nadat ook de in het Hof van Beroep te Bergen benoemde raadsheren de eed hadden afgelegd werd deze korte indrukwekkende plechtigheid besloten met een toespraak in het Nederlands en in het Frans van de heer eerste voorzitter Lou-

veaux. De Nederlandse tekst van deze toespraak volgt hierna :

Uit de parlementaire voorbereiding van de Wet van 26 juni 1974 betreffende de inwerkingtreding en de uitvoering van artikel 104 van de Grondwet blijkt, dat de grondwetgever en de wetgever met de oprichting van twee nieuwe hoven van beroep een tweevoudig doel hebben willen nastreven. In de eerste plaats de rechtscolleges decentraliseren om de rechtzoekenden dichter bij hun rechters van de hoven van beroep te brengen en vervolgens de afhandeling van de geschillen te bespoedigen.

Hoewel het eerste doel op zichzelf goed te keuren is, in deze zin dat het wenselijk is dat de rechtzoekenden zich gemakkelijker tot de rechtscolleges kunnen wenden, mag echter niet uit het oog worden verloren dat het hoofddoel van elke rechterlijke organisatie erin bestaat dat de gerechten op uitstekende wijze recht spreken. Hoe hoger een rechtscollege zich in de hiërarchie van de hoven en rechtbanken bevindt, des te beter het moet ingelicht zijn.

De zetel van dit gerecht moet zowel een belangrijk documentatiecentrum zijn, als een juridisch en cultureel aantrekkingspunt voor de streek, een recyclingsmilieu in zijn rechtsgebied.

Het is niet mogelijk deze gerechten bovenmate te vermeerderen en vooral "in afdelingen te splitsen", zonder dat de grondslag van hun bestaansreden in het gedrang wordt gebracht.

Hoewel de wetgever in de tweede plaats de verhoging van het aantal raadsheren beoogde, is dit slechts één van de elementen van de doeltreffende werking en van het rendement der rechtscolleges.

Er dient evenwel rekening mee te worden gehouden maar ook hier is de waarde belangrijker dan het aantal.

Het Hof van Cassatie is zich dat degelijk bewust en ik kan U verzekeren dat, toen het ten deze uitzonderlijk kandidaten aan de Koning had voor te dragen, het Hof dat zorgvuldig en nauwgezet heeft gedaan.

De organisatie en het op gang brengen van een hof van beroep zijn een zware onderneming, vooral voor degenen onder U die door hun collega's met een leidende functie zullen belast worden.

Zij zullen daarvoor echter een kostbare steun vinden in de waardevolle eigenschappen waarvan U blijk gegeven hebt bij de gerechten waar U weggaat, nl. uw tuchtgevoel, plichtsbef, uw verlangen om behoorlijk werk te leveren en elkaar te helpen, streven naar billijkheid en uw belangstelling voor sociale problemen.

Dank zij medewerkers met goede bedoelingen en ervaring bekomen de voorzitters ongetwijfeld in de nieuwe hoven van beroep een klimaat van edele wedijver voor de verheven taak die er te verrichten valt.

De recente oprichting van de arbeidsgerechten laat ons in dat opzicht het beste verhop.

Aan de felicitaties van het Hof zowel voor Uzelf als voor uw familieleden, had ik nog een wens willen toevoegen en dat is normaal op dit ogenblik van het jaar, dat U er steeds van overtuigd blijft dat van alle beroepen het uwe het edelste en het meest onafhankelijke is, doch ook de hoogste eisen stelt.

Eerste plechtige openbare vergadering van het Hof van Beroep te Antwerpen op 31 december 1974 - Eedafleggingen en verkiezing van eerste voorzitter en kamervoorzitters - Toespraak door eerste voorzitter Roevens

Nadat voormiddags de benoemde raadsheren in het Hof van Beroep te Antwerpen hun eed in handen van de eerste voorzitter van het Hof van Cassatie hadden afgelegd, werd 's namiddags op 31 december 1974, in de assisenzaal van

het oude gerechtsgebouw te Antwerpen de eerste plechtige openbare vergadering van het nieuwe hof gehouden.

Onder het voorzitterschap van raadsheer A. Roevens, waarnemend eerste voorzitter, werd te 14 uur op vordering van de procureur-generaal de eed afgelegd door de bij Ministeriële Besluiten van 24 december 1974 benoemde griffiers en klerken-griffiers : J. Van Dyck, M. Van Lint, K. Franssen, E. Werner, J. Sardons, G. De Bondt, R. Van de Mosselaer, F. Mues, C. Van Laer, E. Maes, H. Borremans, M. Hendrickx, C. De Winter, A. Van Lint.

Zij werden in hartelijke bewoordingen toegesproken door de waarnemende eerste voorzitter, die herinnerend aan de belangrijke taak, die zij in de rechterlijke orde te vervullen hebben, op hun onvoorwaardelijke medewerking rekenen ten bate van de rechtzoekende gemeenschap.

Te 15 uur werd te heer Fr. Bruyndonckx, na zijn eedaflegging, als hoofdgriffier aangesteld. Nadat de waarnemende eerste voorzitter zijn vele verdiensten had geroemd, werd overgegaan tot de eedaflegging en installatie van de advocaten-generaal A. Van de Velde, R. Odeurs, E. Van Eeckhout, G. Raeymaekers, W. Brosens, J. Kuyl, E. Rigaux, D. Holsters, L. Vervliet, en de substituten-procureur-generaal R. Six, L. Velleman, R. Van Camp, W. Van Walle, A. Vandeplas.

In zijn toespraak - waarbij ook de bij K.B. van 17 oktober 1974 benoemde procureur-generaal, de heer R. Verheyden, niet werd vergeten - legde de waarnemende eerste voorzitter de nadruk op de goede verstandhouding en de sterke vriendschap die tussen de magistraten van het parket-generaal en het hof moeten heersen ten einde een goede rechtsbedeling te verzekeren.

Vervolgens werden verkozen tot eerste voorzitter de heer Albert Roevens en tot kamervoorzitters de heren V. Alsteens, J. Blockx, L. Noelmans, L. Mues, E. Ceulemans, H. Van Hecke, C. Paternostre, P. Weyens en Th. Lenders. De eedaflegging van de benoemde kamervoorzitters zal plaatsvinden ter gelegenheid van de installatie van de eerste voorzitter, die in de loop van januari de eed in handen van de Koning zal afleggen.

Aan de slottoespraak van eerste voorzitter Roevens ontleen wij het volgende :

Normaal had deze eerste plechtige en algemene vergadering moeten doorgaan in het gebouw bestemd voor de beide hoven van beroep : dit hof en het arbeidshof. Wegens onstane vertraging in de werken is dit niet mogelijk gebleven.

Gelukkig kunnen wij hier zitting houden in dit door de tijd eerbiedwaardig geworden gebouw, dank zij de gastvrijheid van de heer Cyrille Van Camp, voorzitter der rechtbank van eerste aanleg. Wij betuigen hem onze dank voor de ter beschikking gestelde ruimte, nodig voor het verrichten van onze werkzaamheden gedurende de eerstkomende maanden.

In dit dankwoord betrekken wij ook de heer Julien Van Hoeylandt, procureur des Konings, die ten opzichte van ons hof dezelfde vriendelijkheid en hetzelfde begrip heeft opgebracht.

Wij kunnen deze vergadering, ondanks de eindejaarsstemming, niet vreugdevol besluiten. Wij moeten nog een droeve plicht vervullen.

Inderdaad, de heer Jean Dieudonné, raadsheer in het Hof van Beroep te Brussel, en tot raadsheer in het Hof van Beroep te Antwerpen benoemd bij Koninklijk Besluit van 14 augustus 1974, is ons ontvallen vooraleer hij zijn taak heeft kunnen waarnemen.

Het was alreeds een droeve mare toen wij vernamen dat onze collega dringend een heelkundige ingreep moest ondergaan. Hoewel niemand onzer aan een fatale afloop had durven denken, was de heer eerste voorzitter van het Hof van Cassatie persoonlijk naar zijn ziekbed gegaan om nog vóór

de operatie onze collega in de mogelijkheid te stellen de eed van raadsheer in het Hof van Beroep te Antwerpen af te leggen. Hij is dus waarlijk ook als een der onzen te beschouwen en wij twijfelen er niet aan, dat hij, wegens zijn anciënniteit heden tot kamervoorzitter zou zijn verkozen. Helaas; het heeft niet mogen zijn. Onze dierbare, stille en ingoede collega, de heer Jean Dieudonné, stierf te Herent op de leeftijd van 54 jaar, zijn echtgenote en drie jonge kinderen achterlatende. De heer procureur-generaal, magistraten van dit hof en ikzelf hebben de ontroerende rouwdienst bijgewoond te Leuven op 14 december 1974 en de bedroefde familie onze deelneming aangeboden.

Mag ik deze vergadering verzoeken, rechtstaande, in een minuut van stilte, de nagedachtenis van onze collega te eren.

Hiermede naderen wij het einde van een welgevulde en in de letterlijke zin van het woord een historische dag.

Op dit ogenblik zijn nu de nieuwe hoven van beroep, zoals dat heet, "gestart".

Onze huidige Minister van Justitie heeft zijn belofte ingelost: het Hof begint zijn werkzaamheden op 31 december 1974!

Wij zeggen hem en zijn even verdienstvolle voorganger, eenvoudig en wel gemeend: dank U, mijnheer de Minister.

Maar het laatste en niet het minst welgemeende dankwoord gaat naar de Antwerpse Balie, ook al gaan onze sympathie en onze wensen voor een vruchtbare samenwerking onverdeeld naar alle balies van de provincies Antwerpen en Limburg.

Mijnheer de Stafhouder, U heeft ons de eer aangedaan, zowel bij de eedaflegging der magistraten heden morgen te Brussel als bij de eedaflegging heden namiddag van het griffierskorps, en nu, in deze algemene en plechtige vergadering met uw confraters, tegenwoordig te zijn. In deze stille en gemeende sympathiebetuigingen zien wij de voortekenen van de beste verstandhouding tussen de balie en de magistratuur, zoals het trouwens behoort.

Wij beseffen daarenboven dat, zonder het bijzonder en hardnekkig volgehouden impuls van uw balie de grondwettelijke herziening, die nodig was om het getal der hoven van drie op vijf te brengen, minder vlug tot stand zou zijn gekomen en alleszins minder vlug effect zou hebben gesorteerd.

Het is ons dan ook een eer en een waar genoegen U te verzoeken ons aller tolk te zijn bij uwe, soms zo geleerde, soms zo spirituele, maar altijd dynamische confraters en hun onze gevoelens van waardering over te brengen.

Eerste plechtige openbare vergadering van het Arbeidshof te Antwerpen - Toespraak door eerste voorzitter Van Coppenolle

De eerste plechtige openbare vergadering van het Arbeidshof te Antwerpen had plaats op 31 december 1974 te 11 uur in de zaal van het Hof van Assisen van het gerechtsgebouw aan de Britselei, in aanwezigheid van de heer Van Camp, voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg, de heer Van Hoeylandt, procureur des Konings en de voorzitters en arbeidsauditeurs van de Arbeidsrechtbanken van Antwerpen, Mechelen, Turnhout, Hasselt en Tongeren.

Nadat de eerste voorzitter, de heer M. Van Coppenolle, de zitting geopend had, legden de navolgende magistraten, in zijn handen en op vordering van de procureur-generaal, de heer R. Verheyden, de eed af:

de kamervoorzitters M. Loos, raadsheer in het Arbeidshof te Luik, en J.R. Rauws, raadsheer in het Arbeidshof te Brussel;

de raadsheren P. Romain, substituu-arbeidsauditeur bij de Arbeidsrechtbank te Hasselt; E. Marcellis, ondervoorzitter in de Arbeidsrechtbank te Brussel; P. Naudts, rechter

in de Arbeidsrechtbank te Antwerpen; J. Lannie, rechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen en P. Verbruggen, rechter in de Arbeidsrechtbank te Antwerpen;

de eerste advocaat-generaal J. Ponet, substituu-generaal bij het Arbeidshof te Luik;

de advocaat-generaal E. Wildiers, substituu-generaal bij het Arbeidshof te Brussel;

de substituten-generaal M. Smits, substituu-generaal bij het Arbeidshof te Brussel en H. Van Nuffel, rechter in de Arbeidsrechtbank te Hasselt.

Hierna legde ook de heer R. Janssens, afgevaardigd om het ambt van hoofdgriffier bij het Arbeidshof te vervullen, de eed af, alsmede de afgevaardigde griffiers en klerken-griffiers J. Dupont, A. Tondeleir, J. Panis, mej L. Bergmans, J. Nagels, H. Van Dommelen, mevr. N. Nelissen en A. Van Camp.

Tot besluit van de plechtigheid hield eerste voorzitter Van Coppenolle de volgende slotrede:

Vandaag werd een nieuwe, grote stap gezet naar de oprichting van het Arbeidshof te Antwerpen.

Spijtig genoeg nog niet de laatste, want de sociale raadsheeren moeten nog benoemd worden en de gebouwen, die voor ons bestemd zijn, zijn nog niet af.

Toch zal de start van het Arbeidshof te Antwerpen gemakkelijker zijn dan die van de in 1970 opgerichte arbeidshoven in het algemeen.

Wij kunnen thans inderdaad rekenen op een kader van magistraten, griffiers en personeel dat door een vier jaar lange activiteit zich de techniek van de rechtspraak heeft eigen gemaakt.

In de vier voorbije jaren hebben de arbeidsrechtbanken en -hoven bewezen dat de verscheidenheid in hun samenstelling geen beletsel is geweest voor het uitspreken van goede, juridisch gefundeerde vonnissen en arresten.

Integendeel staat het nu vast dat al diegenen die gemeend hebben dat de arbeidsgerechten een hernieuwde uitgave zouden zijn van de vroegere werkrechtshoven, zich vergist hebben.

Ik wens daar vandaag niet dieper op in te gaan.

Dit kan gebeuren tijdens de plechtige installatie van de hoven die zal doorgaan in tegenwoordigheid van de minister van Justitie, wanneer de gebouwen zullen klaar zijn.

Alleen wens ik nog mijn oprechte gelukwensen toe te sturen aan alle magistraten van de zetel en van het parket en aan de griffiers, die heden de eed aflegden.

Hun groot getal laat niet toe de verdiensten van ieder afzonderlijk te belichten.

Ik kom uit een arbeidshof waar juridisch werk werd geleverd door een groep magistraten die nauw hebben samengewerkt, ook al was er een verschil in taal.

Ik ben ervan overtuigd dat ook hier te Antwerpen in een geest van vriendschap goed recht kan worden gesproken.

Heren Voorzitters en Auditeurs van de verschillende arbeidsrechtbanken van het gebied van dit Arbeidshof, U hebt misschien een goede magistraat aan het hof afgestaan, zie dat niet als een verlies, doch als een aanwinst. Het is ook slechts wanneer er een goede verstandhouding bestaat in geheel het rechtsgebied van een hof, dat er een goede en vlugge rechtsbedeling kan geschieden.

Deze eerste overdracht van magistraten van eerste aanleg aan het Arbeidshof te Antwerpen zal daar zeker toe bijdragen.

Mijnheer de Procureur-Generaal,

U zijt de binding tussen de twee Hoven.

Het is mijn vurigste wens dat Antwerpen het voorbeeld wordt van de eendracht tussen al diegenen, die zich in de provincies Antwerpen en Limburg met dezelfde taak belast zien.

Ik ben ervan overtuigd dat dit ook uw betrachting is en

dat ook de eerste voorzitter van het Hof van Beroep zich daarbij zal aansluiten.

Tot slot wil ik nog oprecht danken de heer Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen, die niet alleen vandaag onze gastheer is, doch sinds vier jaren onderdak verleent aan de afdeling Antwerpen van het Arbeidshof te Brussel en nu nog enkele maanden ons wil herbergen samen met het Hof van Beroep.

Waarde collega's van zetel en parket, heren griffiers,

Vandaag wordt een lang gekoesterde droom werkelijkheid : een Hof te Antwerpen.

De fundamenteën werden door de wetgever gelegd : wij zijn de bouwers.

Laat er ons steeds van bewust zijn dat alle blikken op ons zijn gericht. Ik hoop dat de geschiedenis zal kunnen beamen dat de oprichting van dit Hof een zegen is geweest voor ons volk van deze beide bloeiende provincies.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Belgische Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens

Openingszitting te Antwerpen op 21 januari 1975

De afdeling Antwerpen van de "Belgische Liga voor de Verdediging van de Rechten van de Mens" houdt op 21 januari 1975 te 20 uur in het Esso-hotel, Gerard Legrellelaan, Antwerpen, haar openingszitting.

Mr. Marc De Kock, nationaal voorzitter, spreekt er over "De vreemdelingen en wij".

De spreekbeurt wordt gevolgd door een debat.

Postuniversitaire Lessencyclus over Gezinsrecht R.U.G. van 11.10 tot 20.12.1974

Met een naar vorm en inhoud substantiële receptie sloot op vrijdagavond 20 december, in het gerestaureerde Dominikanerpand bij de St-Michielskerk te Gent, de "postuniversitaire lessencyclus over gezinsrecht". Hij was aan de lezers van dit blad aangekondigd in een hoop- en beloftevolle groene folder, bijlage van een septembernummer.

Het boompje, tot bijscholing van magistraten geplant door oud-eerste voorzitter Verougstraete en door zijn opvolger voortgeteld, is dank zij het gezamenlijk initiatief van eerste voorzitter Vanparys en van dekaan Delva een forse boom geworden, waarvan de vruchten al dadelijk niet alleen door magistraten, maar door juristen van alle disciplines zijn geplukt.

Met driehonderdveertig inschrijvingen, praktisch uitsluitend uit het rechtsgebied van het Hof van Beroep te Gent afkomstig – zoals bedoeld – waren alle verwachtingen overtroffen. Dat onder de ingeschrevenen zowat een derde magistraten, een derde notarissen en een derde advocaten, ambtenaren en bedrijfsjuristen konden worden geteld, bewijst hoe sterk en hoe goed gespreid de belangstelling was. Geen enkele van de inleiders sprak, tijdens de les, voor minder dan tweehonderd toehoorders. Waren al de stoelen voor de bespreking duidelijk minder sterk bezet, eerst dan kwam het gesprek los en de toegemeten tijd bleek amper toereikend te zijn om de gestelde en omstreden vragen te omschrijven en te beantwoorden.

Achtereenvolgens kwamen zowat alle hoofdstukken van het Eerste Boek van het Burgerlijk Wetboek aan de beurt. Prof. Delva had, mede uit noodzakelijkheid des middels, een ruim deel van de inleidingen op zich genomen of moeten nemen : het huwelijk (evolutie, algemene tendensen, een door hem geliefd onderwerp, waarvan de behandeling op

de hem eigen wijze, soms met jeugdige, soms met vaderlijke, – soms al eens een grootvaderlijke – bedenkingen werd ondersteund), voorts, meer technisch : het aangaan van het huwelijk, de sanctieregeling, de ontbinding van het huwelijk door de dood, de wettige afstamming, de ontkenning van vaderschap. Naast hem traden bijna alle vooraanstaande specialisten van gezinsrecht, die het land te bieden heeft, voor de vergadering. In chronologische volgorde : een frisse prof. Vandenberghe (K.U.L.) over het concubinaat ; een even vlotte prof. Vieujeun (U.L. ; in het Frans) over de wederzijdse verplichtingen (bewust voorop gesteld) en rechten van de echtgenoten ; een speurende prof. Baeteman (V.U.B.) over de bekwaamheid en bevoegdheid der gehuwden, alsook over de randproblemen : huishoudelijk mandaat en voorbehouden goederen ; een ietwat nadrukkelijke prof. Pauwels (K.U.L.) onderzocht de nietigverklaring van het huwelijk ; prof. de Gavre (U.L.B. ; in het Frans) ontvouwde een status quaestionis van de regeling van echtscheiding en scheiding van tafel en bed, waarin vooral een overzicht van de nieuwe wet op de echtscheiding wegens duurzame ontwrichting van het huwelijk de aandacht boeide. Prof. Rigaux (U.C.L. ; in het Frans) behandelde de onwettige afstamming en de pecuniaire vorderingen. Vrederechter Van Malderen onderzocht, sterk op de sociale aanwendbaarheid en de praktijk gericht, de problemen in verband met adoptie en wetting door adoptie. Maar het was niet gedaan. Met zwakke stem, onderbroken door hallucinerende geluiden van een voor het onderwerp blijkbaar zeer gevoelige micro, sprak prof. Dierkens (R.U.G.), zijn omen ten spijt met mensen bezig, over kunstmatige inseminatie en aanverwante operaties, met alle juridische gevolgen die zij kunnen hebben. De zaal zat gevangen tussen griezelen en zwarte humor. Het was de dag dat een man in West-Vlaanderen het moordverhaal deed, dat door Poe had kunnen zijn verzonnen.

Prof. Luijten (Nijmegen) zette de kroon op het werk. Hij etste met de droge naald, in rake trekken, de evolutie van het Nederlandse personen- en familierecht gedurende de jongste vijftig jaren. Ditmaal geen humor, maar met een ondertoon van ernstige waarschuwing : hol niet door zoals sommige Hollanders doen. Waarna de receptie.

De opzet is voortreffelijk uitgevoerd en verdient navolging en uitbreiding. Beter lijkt het mij initiatieven van deze aard aan te moedigen, dan een school voor magistraten op te richten. Waar alle juristen bijeen zijn, is er geen gevaar voor afsluiting, klassevorming, of misvorming door specialisatie. Zou het gewaagd zijn te stellen dat het mogelijk is, op de geschetste wijze, een cyclus van zeven tot tien jaar op te bouwen, waardoor een voortdurende basisbijscholing van alle juristen voor de toekomst verzekerd wordt ? Misschien kan aan spreiding van de bijeenkomsten over twee kwartalen gedacht worden, want een belasting betekent die wekelijkse halve dag wel, zowel voor magistraten als voor notarissen en advocaten.

Ook de praktische organisatie verdient alle lof. Eerst tweemaal drie kwartier lezing, gevolgd door koffie, bijzonder vlot, hoffelijk en mild geserveerd, met zelfbediening van belegde broodjes ad libitum (zelfs bier) ; daarna vijf kwartier bespreking. Professoren, vrederechters, navorsers, rechters, assistenten, raadsheren, advocaten, notarissen, seminaristen Burgerlijk Recht zaten er schouder aan schouder in de les, broederlijk dooreen aan het democratisch etentje. Een gelegenheid zonder weerga om oude vrienden en vakgenoten te ontmoeten, om nieuwe vrienden en kennissen te maken. De transpiratie verwekt door een onvoldoend geventileerde academieraadzaal, maakte er plaats voor de inspiratie van vroeger en nu. Oude verhalen werden opgehaald, gezichten vergeleken ; smalle beelden uit de studententijd bleken aan rondborstigheid te hebben gewonnen ; wie je destijds gladkins tegemoet trad, bleek nu wel eens gebaard te zijn. Toch was er alvast een baard minder : zeeprecht afgeschoren.

Aan de felle bekoring om op de inhoud van de referaten

in te gaan en naast de mening van de inleiders hier of daar een eigen mening te plaatsen, moet ondergetekende weerstaan.

Als alles goed gaat, zullen de referaten, die werkelijk belangrijk mogen worden genoemd, in een dubbelnummer van het Tijdschrift voor Privaatrecht worden opgenomen. Men late die kans dan niet voorbijgaan.

R.S.

BELGISCHE VERENIGING VOOR EUROPEES RECHT

Studiedag te Antwerpen op 21 februari 1975

In nr. 16 van het Rechtskundig Weekblad publiceerden wij een mededeling van de *Belgische Vereniging voor Europees Recht* over de oprichting van een autonome nederlandsstalige afdeling en over het voornemen van haar beheerders in het Nederlandse landsgedeelte grotere belangstelling te wekken voor de problematiek van de Europese integratie.

Om aan dit plan een eerste uitvoering te geven werd beslist op 21 februari 1975 te Antwerpen een studiedag in te richten over het onderwerp: *Mededingingsbeleid van de E.E.G. en de Industriële eigendom*, met het volgende programma:

- 9.30 uur Ontvangst der deelnemers
- 10.00 uur Inleidende toespraak
- 10.15 uur De huidige mededingingspolitiek van de Commissie
Ref. B. van der Esch (E.E.G. Brussel).
Discussietijd
- 11.30 uur Het mededingingsrecht en het octrooirecht
Ref. M. van Empel (Nederland).

LUNCH

- 14.30 uur Het mededingingsrecht en het merkenrecht
Ref. P. Eeckman (U.I.A. Antwerpen).
- 16.00 uur Het mededingingsrecht, het auteursrecht en de afgeleide rechten
Ref. L. De Gryse (Brussel).

De studiedag wordt gehouden in de gebouwen van de U.F.S.I.A. te Antwerpen, Prinsstraat 13.

Voor niet-leden bedragen de deelnemingskosten 200 fr., over te schrijven vóór 10 februari op postrekening 000-0920998-80 van I. Verougstraete, secretaris-generaal, Narcissenlaan 2, 1640, Sint-Genesius-Rode. Dit bedrag dekt de kosten van de lunch. Toetreding tot de nederlandsstalige afdeling van de Belgische Vereniging voor Europees Recht is nog steeds mogelijk door overschrijving van de jaarlijkse bijdrage van 500 fr. op bovengenoemde postrekening.

TIJDSCHRIFTEN

Europees Vervoerrecht.—jg 1973

nr. 7

Inhoudstafel 1973.

Rechtspraak der Haven van Antwerpen.—jg 1974

nrs. 1 & 2

Rechtspraak.

Nederlands Juristenblad.—jg 1974

nr. 38

Prof. mr. W.H. Nagel, Om de kwaliteit van ons strafrechtelijk systeem, of: opnieuw op de overloop.—Mr. W.S.A.N. Gorter, Kraken.—Mr. A.Q.C. Tak, Privaatrecht of privacy-

recht?—Mr. A.R. Vliegenhart, Financieringschade bij onteigening.—Mr. E.H. Hondius, Vijftigste Duitse juristendag, Hamburg 1974.—Publikatieblad E.G.

nr. 39

Mr. I. Jansen, De straf van arrest. Mr. M.G. Rood, Naar een nieuwe wetgeving inzake euthanasie?—Mr. Th.H.J. Dorrestein, Opmerkingen n.a.v. H.R. 7-12-73, N.J. '74-307 (De "afzender" in de zin van het CMR).—Prof. mr. Scheltema, Jaarvergadering Vereniging voor Administratief recht, 1974.—C.R. Biswamit, Een bescheiden opmerking.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie.—jg 74

nr. 5282

Mr. J.H. Linders, Cumulatie van successierechten bij elkaar spoedig opvolgende verervingen van hetzelfde vermogen.—Voorwoord van de redactie bij de hervatting van de rubriek Overzicht Rechtspraak, Verbintenissenrecht.—Mr. P. Abas, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Verbintenissenrecht (De verbintenis uit overeenkomst).—Ontvangen boeken.—Tijdschriften.—Verslagen en berichten.—Koninklijke Notariële Broederschap.—Vacaturenstaat.

nr. 5283

Prof. mr. H.C.F. Schoordijk: De vaststellingsovereenkomst, vooral in het licht van titel 15 van het Zevende Boek van het Ontwerp Nieuw-B.W.(I).—Mr. R.H. Hondius, De Duitse voorstellen tot verbetering van de bescherming van de konsument tegen standaardvoorwaarden.—Mr. R. Kottling, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Internationaal Privaatrecht (Echtscheiding).—Prof. mr. E.C. Henriquez, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Internationaal Privaatrecht (rechtspersonen).—Verslagen en berichten.—Koninklijke Notariële Broederschap.—Benoemingen, overlijden.—Vacaturenstaat.

Ars Aequi.—jg 1974

nr. 10

Dick A. van der Stelt, Causaliteit, toerekening in verband met de onrechtmatige daad.—B.W.M. Hövels, G. Krijnen, Functies van juristen.—Kees Spaans, Rechtsstaatliche Prinzipien.—Rechtsvragen.—Boekaankondigingen.—Tijdschriften.—Witte stukken.—Wetgeving.—Jurisprudentie.—Ad valvas.

Tijdschrift voor Europees en Economisch Recht.—jg 1974

nr. 10

Berichten van de redactie.—Mr. Y. Scholten, Fusies binnen de E.E.G. De ontwerpen van de Commissie gezien in het bijzonder vanuit het vennootschapsrecht, trends en poging tot synthese.—Mr. A. Nooteboom, Fusie van vennootschappen in de Europese Gemeenschap, gezien vanuit het belastingrecht, de ontwerpen van de Europese Commissie; trends ontwikkelingen.

Data Juridica.—jg 1974

nr. 10

Algemeen, rechtstheorie, rechtsfilosofie.—Auteursrecht, Industriële eigendom.—Belastingrecht.—Bestuursrecht.—Burgerlijk procesrecht, rechtspleging.—Burgerlijk recht.—Europees recht.—Handelsrecht.—Internationaal privaatrecht.—Internationaal recht.—Sociaal recht/ sociaal verzekeringsrecht.—Staatsrecht.—Strafrecht/ strafprocesrecht.—Verkeersrecht/ vervoersrecht.—Varia.

Recueil général de l'Enregistrement et du Notariat.—jg 1974
nr. 21857 à 21867

Divorce.—Enregistrement.—Prénoms.—Emphytéose.—Testament.—Prêts hypothécaires.—Aménagement du territoire et urbanisme.—Enregistrement.—Taxe sur la valeur ajoutée.—Taxe sur la valeur ajoutée.—Saisie-exécution mobilière.—Saisie-exécution immobilière.